

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Semiootika osakond

Marta Limmert

IDEOLOGIA LEVIKUST EESTI KULTUURIRUUMIS
LOOMAÕIGUSLUSE NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja Katre Pärn

Tartu
2014

Olen bakalaureusetöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Marta Limmert

(allkiri)

.....

(kuupäev)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. IDEOLOOGIAST	7
1.2. Ideoloogia ja ideoloogia levik ühiskonnas	7
1.2. Loomaõiguslus ja loomakaitse kui ideoloogiad.....	15
2. SOTSIAALAKTIVISMIST	20
2.1. Sotsiaalaktivismi avaldumise erinevad vormid	20
2.1. Loomaõigusluse ja loomakaitse ideoloogiad sotsiaalaktivistlike liikumistena	25
3. KRIITILINE DISKURSUSEANALÜÜS	30
3.1. Kriitiline diskursuseanalüüs meedia analüüsimisel	35
5. LOOMADE KASUTAMIST TOIDUAINE-, RAVIMI- JA KOSMEETIKATÖÖSTUSES PUUDUTAVA MEEDIAKAJASTUSE ANALÜÜS	38
4.1. 2006.–2008. aastal ilmunud artiklid	40
4.2. 2010.–2011. aastal ilmunud artiklid	43
4.5. 2012. aastal ilmunud artiklid	45
4.6. 2013. aastal ilmunud artiklid	50
5. LOOMADE KASUTAMIST RÕIVATÖÖSTUSES PUUDUTAVA MEEDIAKAJASTUSE ANALÜÜS	53
5.1. 2006. ja 2007. aastal avaldatud artiklid	56
5.2. 2008. aastal ilmunud artiklid	60
5.3. 2009. aastal ilmunud artiklid	62
5.4. 2010–2012. aastal ilmunud artiklid	65

5.5. 2013. aastal ilmunud artiklid	65
5.6. 2014. aastal ilmunud artiklid	69
KOKKUVÕTE	71
KASUTATUD KIRJANDUS	74
SUMMARY	83

SISSEJUHATUS

Käesoleva bakalaureusetöö „Ideoloogia levikust Eesti kultuuriruumis loomaõigusluse näitel“ eesmärgiks on loomadega seotud ideoloogiate, täpsemalt loomaõigusluse, esindatuse välja selgitamine kohalikus kultuuriruumis ning vastava ideoloogia levitamise võttestiku ja iseärasuse analüüsimine. Selleks uurin meediadiskursust, mis puudutab loomaõiguslust. Meediadiskursuseks võib olla nii trükimeedia kui veebiväljaannetes avaldatu, kuid käesolevas töös on neist analüüsitud vaid viimast. Valiku põhjuseks on avaldamise tingimuste paindlikkus: reeglina ei leia trükimeediast kõiki artikleid, mis on esindatud veebiväljaannetes, sest trüki avaldamiseks on kirjutatul vajalik vastata rangematele kriteeriumidele. Nii ei pruugi näiteks trükimeedias olla kajastatud fotogaleriisid või pressiteateid, viimased on aga üheks olulisemaks markeriks käesoleva uurimistöö keskmes oleva liikumise Loomade Nimel tegevuse kaardistamiseks. Empiiriliseks uurimismaterjaliks olen valinud liikumist puudutava meediakajastuse ajavahemikus aastatel 2006–2014. Selle aja jooksul ilmus kokku 147 artiklit. Artiklid olen jaotanud valdkonniti erinevatesse kategooriatesse, mis käsitlevad loomade kasutamist erinevates tööstusvaldkondades. Sellest lähtuvalt olen jaotanud ka analüüsivad peatükid.

Töö teema valik on juhitud soovist välja selgitada loomadega seotud uskumusi koondavate ideoloogiate esindatus kohalikus kultuuriruumis. Üheks selliseks ideoloogiaks võib pidada loomaõiguslust, mis on siinses kultuuriruumis võrdlemisi uueks nähtuseks, mistõttu on loomaõiguslust puudutav meediakajastus oma olemuselt üsna vastuoluline ja sõltub suuresti sellest, kuidas loomaõiguslust kui ideoloogiat esindav sotsiaalaktivistlik liikumine oma tegevust avalikus ruumis suunab. Töö käigus püüangi erinevate meetodite integreerimisel kaardistada sotsiaalaktivistliku liikumise Loomade Nimel praktikad ja tegevusmusterid aastate lõikes, sotsiaalaktivismi erinevate vormide esindatuse liikumise

praktikates ning üldiselt loomaõiguse ideoloogia esindatust ja selle muutumist kultuuriruumis. Autorile teadaolevalt ei ole sellist teemat veel Eestis uuritud.

Kuna töö analüütilises osas on ühendatud erinevate autorite mõisted ning teooriad, olen ka teoreetilist raamistikku puudutavates peatükkides olnud väga üksikasjalik, et luua tugev mõisteline baas analüüsiks. Sellest tulenevalt on ka teoreetilist raamistikku puudutava osa struktuur jaotatud kolme ossa, millest kõik pakuvad probleemile lähenemist teatud nurga alt.

Esimeses peatükis tutvustan lühidalt ideoloogia etümoloogiat ja termini kasutusleviku ajalugu, pikemalt ideoloogia aluseks olevate uskumuste olemust ning ideoloogia rolli kultuuris. Peatüki koostamisel olen peamiselt kasutanud Teun A. van Dijki ning Pamela E. Oliveri ja Hank Johnstoni ideoloogiakäsitlusi, kuid sarnasuste ilmnemisel seon van Dijki oma ka Juri Lotmani kontseptsioonidega, et osutada ideoloogia problemaatika kultuurisemiootilistele aspektidele. Töö teemast lähtuvalt olen kaasanud ka van Dijki käsitluse ideoloogilistest sotsiaalsetest gruppidest ning peatüki „Ideoloogiast“ alapeatükis kaht ideoloogiat, loomaõigust ja loomakaitset, kirjeldanud ning omavahel võrrelnud. Võrdlus on oluline seetõttu, et eristada loomaõiguse ideoloogiast lähtuv sotsiaalaktivistlik liikumine loomakaitse ideoloogiast, sest hilisemates peatükkides ilmneb vahe erinevate sotsiaalaktivistlike liikumiste poolt kasutatavate praktikate vahel ning sarnane teatav nihe liikumise Loomade Nimel tegevuses selgub ka meediakajastuse analüüsi käigus.

Teine peatükk on pühendatud sotsiaalaktivismi erinevate vormide tutvustamisele. Kuigi esineda võivad ka vahepealsed vormid, olen Frank Den Hondi ja Frank G.A. de Bakkeri käsitlusest lähtuvalt toonud välja üksnes spektri poolused moodustavad vormid: mõõdukad ja radikaalsed liikumised. Alapeatükis tutvustan liikumist Loomade Nimel sotsiaalaktivistliku liikumisena, ent võrdlen seda ka loomakaitse ideoloogiat esindava kohaliku mittetulundusühingu Eesti Loomakaitse Seltsiga, et paremini tõestada teises peatükis välja toodud teooriate paikapidavust.

Kolmandas peatükis kirjeldan täpsemalt kriitilise diskursuseanalüüsi kui meetodi alustalasid. Kuna kriitilise diskursuseanalüüsi puhul on tegu distsipliiniga, millel puudub ühtne metoodika, olen kriitilist diskursuseanalüüsi kasutanud vaid meediakajastuse analüüsi praktilisel poolel (artiklite lugemisel ja kaardistamisel). Siiski pakub kriitilist

diskursuseanalüüsi puudutav peatükk laialdasi taustateadmisi meediakajastuse analüüsi tõlgendamiseks.

Neljandas peatükis analüüsin loomade kasutamist toiduainetööstuses puudutavat meediakajastust, milles on esindatud ka liikumine Loomade Nimel. Analüüsimisel ühendan omavahel kriitilise diskursuseanalüüsi, van Dijki ning Oliveri ja Johnstoni ideoloogiakäsitlused, Juri Lotmani semiosfääri puudutavad kontseptsioonid, Naomi Nicholisi teooria ning Den Hondi ja de Bakkeri lähenemise sotsiaalaktivistlikele gruppidele.

Sarnast metoodikat kasutan ka viiendas peatükis, mis käsitleb loomade kasutamist rõivatööstuses puudutavat meediakajastust.

1. IDEOLOOGIAST

Termin *ideoloogia* leidis esmakordselt mainimist prantsuse filosoof Antoine Destutt de Tracy töös, milles *ideoloogia* kui selline tähendas „teadust, mis uurib ideid“ või „ideede teadust“. Algne *ideoloogia* kui „ideede teadus“ on erinevate käsitluste arvelt teinud läbi rea muutusi. Kõige olulisemaks muutuseks võib lugeda nihet kirjeldustasandilt objektitasandile — ideoloogia ei tähista enam otseselt mingite ideede kogumit puudutavat uurimisvaldkonda, vaid ideede kogumit ennast. *Ideoloogiat* on üsna pika aja vältel mõistetud pigem negatiivses valguses, kirjeldades tihti eneste (poliitiliste) vaadete vastandite esindajaid ideoloogia ohvritena. Sellisel juhul on *ideoloogia* eelkõige subjektiivsete ja ebaratsionaalsete uskumuste kogum, mis ei suuda oluliselt mingite püstitatud probleemide lahendamisse panustada.

Esmakordselt *ideoloogia* kasutamist negatiivses valguses seostatakse Napoleoniga, hiljem nimetasid *ideoloogiat* valitseva klassi meetodiks tölisklassi maha surumisel Karl Marx ja Friedrich Engels, kes vastandasid *ideoloogiale* tölisklassi ideesüsteemid, millel olevat ka teaduslik tagapõhi. Hiljem kasutati sama argumenti Marxi kritiseerimiseks, nimetades Marxi filosoofiat ideoloogiliseks, vastandades viimasele väidetavalt tegeliku teadusliku tagapõhjaga liberaalset turumajandust. (Oliver, Johnston 2000: 5).

1.2. Ideoloogia ja ideoloogia levik ühiskonnas

Hoolimata vastukäivatest definitsioonidest, leidis *ideoloogia* 20. sajandil sotsiaalteaduslikes kirjutistes rohkelt mainimist. John Gerring on täpsemalt kaardistanud *ideoloogia* definitsiooni üle käivad vaidlused ja *ideoloogia* kasutuse erinevate uurijate poolt.

Gerring'ist lähtudes võibki eristada *ideoloogiat* negatiivses, neutraalses ja positiivses valguses kasutavaid uurijaid. Seejuures on *ideoloogia* tähendus varieeruv: mõni uurija nimetab *ideoloogiks* ainult väidetavalt koherentseid ja struktureeritud mõttesüsteeme, samas kui teine kasutab *ideoloogiat* igasuguse sotsiaalse liikumise identiteedi määratlemiseks. (Gerring 1997: 957–994). Pamela E. Oliveri ja Hank Johnston'i sõnul võib siiski kõigi definitsioonide puhul tuua teatava ühisosa, mis on esindatud kõigi ideoloogiate puhul:

- (1) Diagnoos (*diagnosis*) — mingi situatsiooni või hetkeolukorra (objektiivne) kirjeldus;
- (2) Prognoos (*prognosis*) — mida tuleks kirjeldatud situatsioonis teha;
- (3) Põhjendus (*rationale*) — miks selline tegevus vajalik ja kuidas seda läbi viima peaks. (Oliver, Johnston 2005: 6).

Tegelikult on üsnagi meelevaldne seostada ideoloogiaga *ideed* kui sellist, sest kõnealune sõna võib endas kanda erinevaid konnotatsioone. Van Dijk on osutanud, et ideed mõistetakse ka psühholoogiaalases kirjanduses üsna mitmeti, sest juba üksnes idee tunnistamine *mentaalse objektina* viib erinevate tähendusteni. Inimesed võivad viidata *ideele* kui:

- (1) Millelegi, mida nad on endas kandnud (k.a eitusega — „Mul pole ühtegi ideed“);
- (2) Konkreetse ühiskondliku liikumise, filosoofi, revolutsiooni jne mõistelisele baasile. (Van Dijk 2005: 29).

Seetõttu tähistab *idee* argikeeles nii sotsiaalset, kultuurilist, teaduslikku, filosoofilist jms teooriat kui ka mõttesähvatust — *idee* alla on korraga koondatud nii personaalne kui sotsiaalne valdkond, millede subjektid võivad paljuski erineda. (Samas, 28–29). Nii võib nt võrdsele pulgale asetada feminismi ideoloogiale omase idee sugude sotsiaalsest ebavõrdsusest ja kellegi isikliku uitmõtte või eelistuse avaldamise.

Segaduste vältimiseks on van Dijk *idee* alternatiiviks pakkunud *uskumust*. Oma uurimuses on ta eristanud *subjektiivset* ja *objektiivset* uskumust. Subjektiivse uskumuse alla liigitab van Dijk kõik uskumused, mida omab vaid indiviid, kindel sotsiaalne grupp või kultuur ja objektiivseks uskumuseks võib pidada uskumust, mis on kultuurideülene ning mida tunnustavad kõik erinevate ühiskondade liikmed. (Van Dijk 2005: 58).

Sotsiaalselt korrastatud uskumuste kogumit nimetab van Dijk *sotsiaalseks*

representatsiooniks. Sotsiaalne representatsioon vastandub personaalsele uskumusele ja *sotsiaalseks representatsiooniks* võib olla nii sotsiaalse heakskiidu saanud teadmine, hoiak kui ka ideoloogia (Van Dijk 2005: 64). Ideoloogiat ennast käsitlebki van Dijk kui mingile sotsiaalsele kollektiivile või grupile ühise sotsiaalsete *uskumuste* ehk *sotsiaalsete representatsioonide* kogumina (Van Dijk 2005: 66). Oma ideoloogiakäsitluses määratleb van Dijk ideoloogiat nii kognitiivse kui sotsiaalsena:

[...] Seega ei asu ideoloogia inimeste, gruppide või ühiskonna „peal“ või „vahel“, vaid on osa iga grupi liikme mentaalsetest representatsioonidest. Ning taas *ei* tähenda see, et ideoloogia oleks seetõttu *individuaalne* või *ainult* mentaalne. Vastupidi, ideoloogia on sarnaselt keelega nii sotsiaalne kui mentaalne. Minu ideoloogiakäsitlust iseloomustabki just selline integreeritud sotsiokognitiivne analüüs. (Samas).

Samuti väidab Van Dijk, et indiviid ja ühiskond on omavahel väga keerulistes suhetes, mida iseloomustab mitmetasandilisus ja kahesuunalisus (Van Dijk 2005: 26). Sellest järeldub, et ideoloogilised ja diskursiivsed protsessid ei ole taandatavad vaid ühele objektile, mida on võimalik suurema vaevata kirjeldada.

Nagu varem mainitud, on ideoloogia tekkeks vajalik mingi grupp indiviide, kes jagavad kindlaid sotsiaalseid representatsioone. Kuigi grupp nõustub ühiselt kindlate tõekspidamistega, ei eita van Dijk, et igal grupi liikmel võib olla nendest erinev arusaam või „personaalne ideoloogia versioon“ (van Dijk 2005: 100). Selline individuaalne versioon tekib erinevate *mentaalsete mudelite* tüüpide koosmõjul. *Mentaalsest mudelist* rääkides viitab van Dijk kognitiivpsühholoogiale ja määratleb seda järgnevalt: „Mentaalne mudel on sündmuse, või kui lähtuda „episoodilise mälu“ terminist, episoodi representatsioon personaalses mälus.“ (Van Dijk 2005: 100). Seega konstrueeritakse *mentaalne mudel* teatud sündmuste kogemise abil. Selleks võib olla kas vahetu kogemus (van Dijki määratluses vastavalt *kogemusmudel*) või vahendatud kogemus (vastavalt *kirjeldusmudel*).

Kirjeldusmudelist luuakse teatav *mentaalne mudel* mingi diskursuse kaudu. Van Dijki sõnul on *kogemusmudel* ja *kirjeldusmudel* omavahel tihedalt seotud: üldiselt kujunevad *kirjeldusmudelid* *kogemusmudelite* järgi, sest inimestel on komme siduda saadud infot oma varem omandatud teadmiste ja kogemustega. (Van Dijk 2005: 101–102). Nii ei kujune indiviidi arvamus mingist temast näiteks ainult meediast loetud info põhjal, vaid ta seostab loetuga ka erinevaid märksõnu või muud sarnast infot. Kui info ei pärine otsesest vahetust kogemusest, vaid on vahendatud mingi diskursuse abil, seostub *kirjeldusmudelig*a omakorda

ka kontekstimudel. ¹Kontekstimudel on samuti subjektiivne ja individuaalne ning see määrab ära indiviidi tõlgenduse või arvamuse mingisugusest diskursusest (Van Dijk 2005: 103). Kontekstimudeli kaudu on võimalik jõuda indiviidi ja ideoloogia seotuseni — kontekstimudeli aluseks olev subjektiivne representatsioon võib olla ja ongi sageli mõjutatud mingi(te)st kindla(te)st ideoloogia(te)st. Nii võib näiteks end teadlikult antirassistliku ideoloogiaga siduv individ tõlgendada meediast loetud sündmust rassilise diskrimineerimisena.

Ideoloogia, vastupidi, ei tugine mõne grupi üksikliikme kogemustele, vaid sel on ajalooliselt ja sotsiaalselt kujunenud alus (Van Dijk 2005: 114). Kuigi sellele baasile võib olla alusepanijaks mõni kindel individ (näiteks oma uskumustest manifesti kirjutanud filosoof), on siiski selle ideoloogiaks kujunemiseks vajalik teatav akumuleerumine teiste inimeste kontekstimudelites. Seetõttu saabki mingeid uskumusi ideoloogia puhul nimetada vaid sotsiaalselt korrastatuiks. Kui personaalsel tasandil on ideoloogia varieeruv ja ebatäiuslik, siis sotsiaalsel tasandil peab see olema suhteliselt stabiilne. Vaid stabiilse sotsiaalsete representatsioonide kogumi puhul on võimalik antud ideoloogiat üldse diskursuses kajastada ja levitada.

Van Dijk väidab, et enne, kui tegeleda grupi sotsiaalsete representatsioonide struktuuri lahkamisega, peaks alustama grupist endast. Selleks on ta eristanud kolm omadust, mis iseloomustavad grupi ja ideoloogia vahelist sidet:

- (1) Ideoloogia konfliktne mõõde — konfliktid tulenevad erinevate gruppide hoiakute lahknemisest ja sel puhul kasutatakse ideoloogiat domineerimise ja vastupanu alusena. Kui grupp omab mingeid faktilisi uskumusi, mis on ainult sellele grupile eriomased, on nendel uskumustel piisav alus kujuneda ideoloogiaks;
- (2) Ideoloogia korrastav mõõde — ideoloogia toimib hoiakuid korrastavalt ja aitab gruppidel maailma ning selles esinevaid nähtusi paremini seletada;
- (3) Ideoloogia normatiivne mõõde — sageli annab ideoloogia gruppidele vastavad juhised, kuidas mingis olukorras käituda. (Van Dijk 2005: 87).

Mingi grupi ideoloogia struktuuri formuleerimisel ilmneb teatav hierarhiline suhe, mida illustreerib *skeem*. *Skeem* on mingisugustest sotsiaalsetest representatsioonidest võrgustikuks

¹ Diskursuse üksikasjalikuma tähendusega võib tutvuda peatükis „Kriitiline diskursuseanalüüs“

korrastatud üksus, mida on võimalik kasutada sotsiokultuuriliste nähtuste teoreetiliseks kirjeldamiseks. Ka uskumuste kogumeid saab korrastada *skeemidesse*, mida saab veel omakorda analüüsimise kergendamise eesmärgil *kategooriatesse* liigendada. (Van Dijk 2005: 75–76). Ideoloogiliste gruppide puhul on sobivaks näiteks *grupiskeem* ning sellega seotud *polarisatsiooniskeem* (täpsemalt „meie vs. nemad“-vastandamine). *Polarisatsiooniskeemi* aluseks on *grupiskeem*, mis positioneerib grupi enda liikmed ja nende paiknemise ühiskonnas. Samuti vastandatakse *grupiskeemi* abil ennast ja teisi (ideoloogilisi) grappe. Van Dijk on iseloomustanud *grupiskeemi* kategooriaid järgnevalt:

- *Liikmesus*: Kes me oleme? Kust me pärit oleme? Millised me välja näeme? Kes meie hulka kuuluvad? Kes võib saada meie grupi liikmeks?
- *Tegevused*: Mida me teeme? Mida meilt oodatakse? Miks me siin oleme?
- *Eesmärgid*: Miks me seda teeme? Mida me tahame saavutada?
- *Väärtused/normid*: Mis on meie peamised väärtused? Kuidas me hindame ennast ja teisi? Mida tuleks teha/ ei peaks tegema?
- *Positsioon ja grupisuhted*: Milline on meie sotsiaalne positsioon? Kes on meie vaenlased, meie vastased? Kes on meie sarnased ja kes on meist erinevad?
- *Ressursid*: Mis on põhilised ressursid, mida meie grupp omab või peaks omama? (Van Dijk 2005: 89).

Seega peab iga grupi liige olema teadlik ühistest hoiakutest ja end grupi liikmeks pidama. Kui individid end mingi grupiga ei identifitseeri, on tegu isikliku arvamuse, mitte ideoloogiaga (Van Dijk 2005: 168). *Grupi-* ja *polarisatsiooniskeem* rakendub *stsenariumides* (sotsiaalsete agentide sündmuste struktuuri kirjeldamise vahend). Kuna *stsenarium* on kontekstitundlik, individuaalne ja dünaamiline, on sellesse kaasatud ka sotsiaalse agendi *mentaalne mudel* (ning *kontekstimudel*, kui tegu on kindla diskursusega, mille agent ära tunneb). Seetõttu võrdleb van Dijk ideoloogiat pigem „grammatika kui keele kasutusaktide lõputu jadaga“ (van Dijk 2005: 48).

Van Dijk on ühiskonna tasandil eristanud sotsiaalselt jagatud *hinnangulist arvamust* ning sotsiaalselt jagatud *faktilist uskumust*. Kui *hinnanguline arvamus* on seotud ühiskonna

väärtuste ja moraaliga, siis *faktiline uskumus* toetub ühiskonna konventsionaalsetele tõekriteeriumitele või epistemiilisele alussüsteemile. *Faktiline uskumus* võib olla tõene või väär. Kui see on tõene, nimetatakse seda *teadmiseks*. Sellise arutluskäigu illustreerimiseks toob Van Dijk näite abordist: kui ühiskondlik *teadmine* (ehk tõene *faktiline uskumus*) näeb ette, et enam-vähem kõik ühiskonnaliikmed teavad, millega on tegu abordi puhul, siis *hinnanguline arvamus* defineerib erinevate gruppide suhtumise sellesse. (Van Dijk 2005: 50). Näiteks võib tuua (konservatiivsed) kristlased ja feministid — kui kristlaste ideoloogia sätestab lapse eluõigused, siis feministide ideoloogia poolt kaalub selle üles naise otsustusõigus.

Kui tõeste *faktiliste uskumuste* puhul on tegu kõikumatu uskumuste hulgaga, siis *hinnanguliste arvamuste* kogum võib olla pidevas muutumises. Kuna sotsiaalselt jagatud *hinnangulised arvamus* on saanud ühiskonna heakskiidu vastavalt kokkuleppelistele tõekriteeriumidele (nt Mis on moraalne? Mida pidada väärtuseks? jne), peab see üksus pidevalt konkureerima erinevate ideoloogiatega, mis pakuvad hinnangulist alternatiivi. Kui mingi grupi sotsiaalsed representatsioonid muutuvad ühiskonnas laialt levinumaks, võib seda siiski nimetada ideoloogiaks. Kui samad sotsiaalsed representatsioonid muutuvad argiteadmiseks, ei saa seda enam ideoloogiaks pidada — sel juhul on need uskumused dekonstrueerinud ühiskonna alustalaks olevad tõekriteeriumid ning peavad hakkama konkureerima teiste ideoloogiatega.

Kui analüüsida Van Dijki käsitlust ideoloogia muutumisest argiteadmiseks, võib selle puhul leida teatud sarnasusi Juri Lotmani käsitlusega semiosfääri toimimismehhanismidest. Tadaolevalt on semiosfääri ühtedeks olulisemateks tunnusteks piiritletus ja ebaühtsus. Kui piiri ülesanne on luua semiosfääri enesekirjeldus ja eraldada semiosfäär enesekirjelduse seisukohast ebarelevantsest ja mittesemiootilisest ruumist, võiks selle piiri abil eraldada üht kultuuri teisest. Lotman kirjeldab seda järgmiselt:

Tuleb aga silmas pidada, et kui oma immanentse mehhanismi seisukohalt piir ühendab kaht *semiosis*'e-sfääri, siis semiosfääri semiootilise eneseteadvuse seisukohalt (enesekirjeldus metatasandil) ta lahutab neid. End kultuurilis-semiootilises mõttes teadvustada tähendab teadvustada oma spetsiifikat, enda vastandlikkust muude sfääridega. See sunnib rõhutama piirijoone absoluutsust, mis kõnealust sfääri ümbritseb. (Lotman 1999: 16).

Piiri tõlgendav mehhanism loob kultuurisese diskursuse, mis määratleb mingeid uskumusi universaalseks argiteadmiseks, samas on need uskumused teise kultuuri (või semiosfääri) kantuna ideoloogilised või isegi marginaalsed uskumused. Sellest tulenevad erinevate

kultuuride vahelised konfliktid ja kommunikatsiooniprobleemid, millele on viidanud ka van Dijk (Van Dijk 2005: 55).

Ebaühtsuse problemaatikat selgitab Lotman järgmiselt:

Jagunemine tuumaks ja perifeeriaks on semiosfääri sisekorralduse eripära. Tuuma on paigutatud domineerivad semiootilised süsteemid. [...] Semiootilist ruumi iseloomustab selgesti esiletuleva organisatsiooniga tuumstruktuuride (sagedamini mitmete) ning perifeeria suunas tõmbuva amorfsema semiootilise maailma olemasolu, mis tuumstruktuure ümbritseb. [...] Semiootilise ruumi heterogeensus loob reservid dünaamilisteks protsessideks ning on üks sfäärisesest uue informatsiooni tootmise mehhanisme [...] See valmistab ette struktuurituuma funktsioonide tulevast nihkumist eelmise arengujärgu perifeeriasse ja senise tsentri muutumist perifeeriaks. (Lotman 1999: 18–19).

Lisaks on ta rõhutanud piiri ja semiosfäärisesest protsesside koos toimimist:

[...] mingi hoogsalt laienev kultuuriruum haarab oma orbiiti väljaspoolseid kollektiive (struktuure) ja muudab nad oma perifeeriaks. See ergutab perifeerias tormilist kultuurilis-semiootilist ja majanduslikku kasvu, perifeeria kannab tsentrisse üle oma semiootilisi struktuure, tarnib sinna kultuuriliidreid ja lõpuks sõna otseses mõttes anastab kultuurilise tsentri. (Samas, 16–17).

Sarnast mehhanismi kirjeldab ka van Dijk ideoloogiliste uskumuste kultuuri sotsiaalselt jagatavate *hinnanguliste arvamuste* hulka pääsemise puhul. Protsess on Lotmani tsentri-perifeeria käsitlusega üksühene: mingi ideoloogia uskumused muutuvad argiteadmiseks (liigutakse tsentrisse) ning senine argiteadmine tõugatakse konkureeriva ideoloogia positsiooni (perifeeriasse). See kõik saab toimuda vaid pideva süsteemisese (ehk kultuurisese) informatsiooni tootmise ja töötlemise teel. Selleks on vajalikud sotsiaalsed agendid, kes kommunikatsiooniprotsessides vastavat informatsiooni toodavad ja töötlevad. Üksikakti ei saa taandada kultuuriseseks protsessiks ilma semiosfääri olemasoluta (Lotman 1999: 12). Just semiosfäär (või van Dijki mõistes *kultuur ise*) muudab akti märgiliseks protsessiks, mida on võimalik käsitleda uut informatsiooni tootva üksusena mingis semiosfääri-siseses struktuuris. Seega vajab ka sotsiaalne agent pidevat teadlikkust ümbritsevast kultuuriruumist ning enese paiknemist selles — selle protsessi käigus kaasatakse ideoloogia, (*grupi*)*skeemid*, *konteksti-* ja *mentaalsed mudelid*. Kui pole kaasatud ideoloogilisi uskumusi, on tegu isikliku arvamusega ning ei saa toimuda ideoloogia nihkumist kultuurilis-semiootilises ruumis. Kuna van Dijk on kirjeldanud ideoloogia sarnasust grammatikaga, ilmneb sarnasus ideoloogia ja semiosfääri-sese semiootilise mudeli vahel veelgi — ideoloogia toimib sotsiaalsele agendile suunava mudelina, mida ta erinevates kommunikatsiooniaktides kasutab.

Van Dijk toob ideoloogia rakendamisest ja levitamisest rääkides peale üksikindiidi

välja veel kaks eraldi faktorit: eliidi-ideoloogia ja ideoloogilised institutsioonid. Kui üksikindiviidi tegevus puudutab ühiskonna mikrostruktuure, siis eliidi-ideoloogia ideoloogiliste institutsioonide puhul on tegu makrotasandiga. Eliidi-ideoloogia ja vastavad institutsioonid on omavahel väga tihedalt seotud. Näiteks võib ideoloogiliseks institutsiooniks pidada meediat ning eliidi-ideoloogiat rakendavateks subjektideks (või eliidiks endaks) ajakirjanikke, kes lähtuvad küll sõnavabadust kui põhiväärtust väärtustavast ideoloogiast, kuid ei arvesta teatud marginaalsete „hääletega“. Üheks olulisemaks indikaatoriks peab van Dijk uudisväärtust — ideoloogia(te)st kantud ajakirjanud markeerivad huvitava ja ebahuvitava, olulise ja mitteolulise, tõese või väära (van Dijk 2005: 22). Samuti näitab ideoloogilise grupi positsiooni selle esindatus meedias:

Institutsiooniliste tootmistavade ja piirangute kohta öeldu peegeldub ka nende toodetes. Eelisjuurdepäas tähendab tsitaatide eelisavaldamist, soodsaid arvamusi ja seega ka soosivat stiili, juurdepääsu arvamusrubriigile, teatavate teemade eelistamist jne. [...] Mõistagi ei puudu meediast ka väitlemine, opositsioonis olemine, arvamuste lahknemine ning ka ajalehtedevahelised erinevused. Kuid need mahuvad hästi talutava ideoloogilise varieerumise piiridesse. Ükski tõsiseltvõetav ajaleht ei propageeri näiteks turumajandusest loobumist, kogu relvastuse ja sõjaväe likvideerimist, kõigi soorollide ümberpöörämist, nii et naised juhiks maailma ja kõiki selle peamisi institutsioone, rääkimata siis meedia kontrolli andmisest sõltumatutele järelevalveorganisatsioonidele, mis hindaksid nende toesust, kvaliteeti ja soo-, klassi-, rahvus- või muude kallete puudumist ja olemasolu. (Samas).

Sellest järeldub, et meedias kajastatud ideoloogiaga mittesobivaid sotsiaalseid representatsioone võidakse käsitleda ekstreemse, äärmusliku ja ebaprofessionaalsena või neid üldse mitte mainida. Van Dijk iseloomustab eliidi-ideoloogiat järgnevalt:

- (1) Eliidi-ideoloogia suudab tekitada lõhe tõrjutud gruppide vahel, eelistades üht teisele ning takistades sellega solidaarsust erinevate tõrjutud gruppide vahel;
- (2) Eliidi-ideoloogia ja sellest lähtuv eliit takistab tõrjutud gruppide juurdepääsu avalikule diskursusele. Kui allutatud gruppide puhul on tegu väga tugeva ja üldtuntud ideoloogia esindajatega, ent nende ideoloogia on siiski eliidi-ideoloogiaga vastuolus (näiteks feminism), kasutab eliit arvamusega manipuleerivaid vahendeid (näiteks meedia);
- (3) Eliidi-ideoloogia võib võtta omaks skeeme mingitest teistest ideoloogiatest (näiteks rohelisest liikumisest), kuid väga mõõdukas versioonis, et ei satutaks konflikti oma huvidega;
- (4) Eliidi-ideoloogiale puudub võrdselt tugeval positsioonil olev rahvaideoloogia või on

see eliidi poolt tugevalt marginaliseeritud. (Van Dijk 2005: 218–219)

Seetõttu on ideoloogia (eriti marginaalsete ideoloogiate) levitamine väga keerukas protsess. Ka siinpuhul võib tuua paralleeli Lotmani semiosfääriga — kui semiosfääri perifeeria on heterogeenne ja uut informatsiooni/tekste tootvad mehhanismid kiired, siis tsentrile lähenedes muutub see protsess aina aeglasemaks ja homogensemaks. Seda võibki selgitada eliidi katsega teatavaid *hinnangulisi arvamusi* muutumatuna hoida. Kuna tegemist on väga abstraktse nähtusega, on vajalik see „tõlkida sotsiaalse tunnetuse, diskursuse, kommunikatsiooni ja sotsiaalse struktuuri üksikasjalikeks struktuurideks“ (Van Dijk 2005: 218–219). Sarnast struktuurilist analüüsi on võimalik rakendada ka kindlate ideoloogiliste gruppide puhul, et välja selgitada nende hoiakud, meetodid ja positsioon ühiskonnas.

1.2. Loomaõiguslus ja loomakaitse kui ideoloogiad

Nagu eelmises peatükis mainitud, on mingite sotsiaalsete representatsioonide kogumi käsitlemiseks ideoloogiana vajalik teatud hulk sotsiaalseid agente, kes *stsenariumides* oma *kontekstimudelite* kaudu nendest sotsiaalsetest representatsioonidest lähtuvad. Kuna käesoleva töö objektiks on *loomaõiguslus* ning selle esindatus kohalikus kultuuriruumis, lahkamises käesolevas peatükis ideoloogilise *loomaõigusluse* struktuure ning käsitlemises töö hilisema analüütilise osa selgitamiseks *loomaõiguslust* ideoloogiana. Kui *loomaõiguslus* vastab kõigile van Dijki ning P.E. Oliveri ja H. Johnstoni välja toodud struktuure kirjeldavatele kriteeriumidele, on võimalik *loomaõiguslust* ideoloogiana hõlpsamalt töö analüütilisse ossa integreerida, sest ka analüüsimise metodoloogilise alusena kasutatav kriitiline diskursuseanalüüs on oma olemuselt struktuuripõhise suunitlusega. Ent esmaslt tuleks tutvuda *loomaõigusluse* kui ideoloogiaga struktuurideülevalt.

Loomaõiguslus viitab etümoloogiliselt ingliskeelsele terminile „*animal rights*“, mis puudutab üldiselt loomadele inimestega võrdselt õiguste andmist ja sellega seotud küsimusi. *Loomaõigusluse* ideoloogiat puudutava argumentatsiooni kohaselt on inimesed ja loomad moraalsel tasemel võrdsed ja sellest lähtuvalt oleks loomade kasutamine erinevates

tööstuslikes (tootmis)valdkondades õigustatud vaid siis kui mainitud valdkondade objektidena oleks võimalik käsitleda ka inimesi (Schmidt, Robert H. 1991: 276). Eestikeelne *loomaõiguslus* seostub juba täpsemalt liikumis(t)ega ja praktilise tegevusega, mida loomade õiguste edendamise osas ette võetakse. Kuigi *loomaõiguslus* ja selle aluseks olev ideoloogia on tegelikult üsna kitsalt piiritletud, viidatakse eesti keeles tihti *loomaõiguslusega* aktiivselt seotud inimestele kui *loomaõiguslastele* või *loomakaitsjatele*, mida kasutatakse nii meedias kui argikõnes kahel terminil vahet tegemata. Seetõttu on üsna tavaline, et inimene, kes ei ole teemaga kursis, ei tee *loomaõiguslusel* ja *loomakaitsel* vahet. Tegelikult on tegu väga erinevate ideoloogiatega, mille ühisosaks võib nimetada vaid looma heaolu kesksele positsioonile asetamist. Siiski on juba looma heaolu ontoloogiat puudutav küsimus erinevalt positsioneeritud. Samuti erineb õigusi puudutav aspekt (Samas, 276). Võttes näiteks aluseks *faktilise uskumuse* loomakasvatuse kohta, on ka eelmainitud määratlused kahe võrreldava ideoloogia puhul erinevad. Oliveri ja Johnstoni kirjeldusmeetodit rakendades võiks neid liigendada järgnevalt:

- (1) Diagnoos (*diagnosis*) — *faktiline uskumus* ehk situatsiooni kirjeldav tasand. See eeldab seda, et nii *loomakaitse* kui *loomaõiguslus* on ideoloogiatena välja selgitanud loomakasvatuse olemuse;
- (2) Prognoos (*prognosis*) — prognoosi tasandil ilmneb esimene erinevus kahe ideoloogia vahel. Ideoloogiat moodustavatest *sotsiaalsetest representatsioonidest* lähtudes peab *loomakaitse* vajalikuks loomakasvatuses kasutatavate loomade pidamistingimuste parandamist loomade heaolus tagavatest kriteeriumidest lähtudes. *Loomaõiguslus* peab vajalikuks loomakasvatuse kui sellise likvideerimist puhtal kujul, sest *loomaõigusluse* seisukohast on tegemist loomade õiguste eiramisega;
- (3) Põhjendus (*rationale*) — põhjendus ja praktika on tihedas seoses ideoloogiliste sotsiaalsete gruppidega. Nii võib näiteks *loomaõigusluse* seisukohalt olla välja toodud loomakasvatuse ebaetiline olemus, kuid sotsiaalsed grupid võivad sellele probleemile läheneda erinevalt: kui üks liikumine eelistab kampaaniaid ja teadlikkuse tõstmist selle abil, siis teine liikumine eelistab varalise kahju tekitamist. *Loomakaitse* on üldiselt praktika tasandil vähem paindlikum ja varieeruvam, tavaliselt tegelevad *loomakaitsjad* lobitöö, kampaaniate ja/või otsese pidamistingimuste parandamisega.

Kui *loomakaitse* eesmärgiks on inimese poolt kasutuses olevate loomade heaolu ja tingimuste parandamine, siis *loomaõiguslus* esindab abolitsionistlikku vaadet, mille lõppeesmärgiks on täielik loomade kasutamisest loobumine. *Loomaõigusluse* ideoloogiat puudutavas kontekstis kasutatakse tihti sõna „ekspluateerima“, mis iseloomustab *loomaõiguslaste* vaatepunkti loomade kasutamise osas — looma(de) kasutamine isikliku eesmärgi täitmiseks on oma olemuselt egoistlik ja ekspluateeriv. Selle aluseks on uskumus, et loomad on eraldi käsitletavad subjektid, sest nad on võimelised tundma erinevaid emotsioone ja füüsilist valu. Subjektikesksest käsitlusest tuleneb ka järeldus, et sellest järelduvalt peaks loomadele omistatama positsioon juriidilises seadussüsteemis kui eraldi õigusi omavatele subjektidele. Selle suunas on üle maailma tehtud erinevaid katseid, millest Steven M. Wise on ühe olulisemana välja toonud Hispaania parlamendis tehtud ettepaneku, mis puudutab orangutane, šimpanseid ja gorillasid. (Encyclopedia Britannica *sub animal rights*). Kõnealuse seadusakti koostamisel võeti eeskätt eeskju Great Ape Project’ist, mis on 1993. aastal filosoofide Peter Singeri ja Paola Cavalieri poolt algatatud projekt, mis on aastatega kasvanud rahvusvaheliseks liikumiseks (The Guardian, „Spanish parliament approves 'human rights' for apes“, 26.06.2008). Tegemist on ühe *loomaõigusluse* ideoloogial põhineva liikumisega sadadest endasarnastest, mis puudutab spetsiifilisemaid loomi või kasutusalasid. Kuigi *loomaõiguslus* ja seda ideoloogiat kasutavad liikumised on tekkinud tunduvalt hiljem kui *loomakaitset* puudutavad liikumised (Wywiałowski, Alice P. 1991: 28–29), on *loomaõiguslaste* näol tegu väga hääleka vähemusega (Schmidt, Robert H. 1991: 276). Tegu on marginaalse ideoloogia esindajatega, kel pole ei poliitilist võimu ega ühiskonna enamust moodustavate gruppide ühehäälsel toetusel, kuid kahtlemata tekitab nende tegevus ja argumendid rohkem või vähem kõneainet ning ärgitab seejuures ka loomade rolli üle tõsisemalt arutlema (Samas, 276). Seega on kultuuri või semiosfääri tuumstruktuure moodustavad ideoloogiad *loomaõigusluse* sellele positsioonile asetanud, kuid aeg-ajalt õnnestub *loomaõiguslusel* neid struktuure mõjutada.

Sarnaselt Great Ape Project’iga on loodud ka eraldi liikumisi näiteks farmiloomade ja teaduslikes katsetes kasutatavate loomade kaitseks. Wise’i sõnul varieeruvad oma retoorikas *loomaõigusluse* ideoloogiat kasutavad liikumised oma liikmesuse ja korporatiivse institutsioonilisuse poolest väga olulisel määral — mõneliikmeliste kohalike kodutute koortekassidega tegelevate liikumiste kõrval tegutseb ka suuri ja rahvusvahelisi miljonitesse dollaritesse ulatuva eelarvega ning miljonite liikmetega organisatsioone (näiteks PETA ja

Humane Society USA). Kuigi loomade staatuse ja positsiooni üle ühiskonnas on arutletud aastasadu, võib Wise'i sõnul neist kõige mõjukamateks nimetada USA filosoof Tom Regan'it ja Austraalia filosoof Peter Singer'it, kelle töödest innustatuna hakati loomade õiguste teemal ettenägematul määral arutlema alles 20. sajandi teisel poolel, kaasates diskussiooni ka erinevaid teadlasi, akadeemikuid, teolooge, veterinaare, filosoofe, ajakirjanikke jms avaliku elu tegelasi. (Encyclopedia Britannica *sub animal rights*). Singer on oluliselt panustanud *loomaõigustluse* diskursuse levitamisse, seda fakti sobib näitlikustama Alice P. Wywialowski töös esitatud graafik märksõnade „animal rights“ esindatuse kasvust populaarsemates ajakirjades avaldatud artiklites — kui 1971. aastal polnud loomade õigusi mainitud mitte kordagi, siis 1991. aastaks oli see arv kasvanud seitsmekümne ühele (Wywialowski, Alice P. 1991: 29).

Kahe eelmainitud ideoloogia (*loomakaitse* ja *loomaõigustlus*) praktikates avaldumise (eelkõige sotsiaalsete gruppide eneseteadvuses ja käitumises) iseloomustamiseks on mõistlik neid vaadelda eelmises peatükis esitatud van Dijki ideoloogia ja grupi seotuse kolme mõõtme järgi:

- (1) Ideoloogia konfliktne mõõde — nii *loomakaitse* kui *loomaõigustlus* peavad oluliseks loomade heaolu tagamist. Järelikult vastandutakse diskursusele või ideoloogiatele, mis käsitlevad loomi subjektidena kes inimesepoolset kaitset ei vaja. Konfliktset mõõdet sobib illustreerima kapitalistlikust vabaturumajanduslikust ideoloogiast lähtuva suurfarmeri ja *loomakaitse* või *loomaõigustluse* ideoloogiast lähtuva indiviidi vastasseis: suurfarmer asetab esikohale kasumlikkuse, *loomakaitse* loomade heaolu selles süsteemis ja *loomaõigustlane* täiesti abolitsionistliku lähenemise, mille kohaselt ei õigusta taolise süsteemi olemasolu miski;
- (2) Ideoloogia korrastav mõõde — nii *loomakaitse* kui *loomaõigustluse* puhul pannakse korrastava mõõtme puhul paika, milliseid valdkondi probleemseks peetakse ja mida need endast kujutavad. Korrastav mõõde puudutab eelkõige *faktilisi uskumusi* ehk ühiskondlike või sotsiaalsete nähtuste kirjeldamist ja korrastamist oma ideoloogia huvikeskmest lähtuvalt;
- (3) Ideoloogia normatiivne mõõde — taaskord on mõlema ideoloogia puhul küsimuseks maailma selgitamine ja mõtestamine oma ideoloogiast lähtudes. Üldiselt võib öelda, et

kui *loomakaitse* keskendub mingi probleemi lahendamisele tingimuste parandamise näol, siis *loomaõigustluse* seisukohalt jääb üksnes sellest väheks. Ideoloogia korrastava mõõtme puhul seotakse erinevad *faktilised uskumused* mingite *hinnanguliste arvamustega*. Näiteks loomakasvatuse puhul jagavad nii *loomakaitsja* kui *loomaõigustlane* sama *faktilist uskumust* (täpsemalt defineerivat iseloomu, et loomakasvatuse näol on tegu inimesele toiduks kasutatavate loomade süstemaatilise protsessimeetodiga), kuid need ideoloogiad moodustavad *hinnangulised uskumused* seavad *loomakaitsja* ja *loomaõigustlase* erinevate ülesannete ette.

Eelnevad kolm mõõdet sobivad eelkõige iseloomustama *sotsiaalsete representatsioonide* kogumit ideoloogia tasandil. Kui võtta aluseks mingi kindel *sotsiaalne representatsioon* või sellest lähtuvad kategooriad, siis on tegemist teise tasandiga, mida van Dijki ideoloogia konfliktse, korrastava ja normatiivse mõõtme järgi analüüsida ei saa. Kategooria tasandi kirjeldamiseks sobib paremini eelmises peatükis esitatud Pamela E. Oliveri ja Hank Johnston'i kolm määratlust — diagnoos, prognoos ja põhjendus.

Kokkuvõtteks võib öelda, et *loomakaitse* ja *loomaõigustluse* puhul on tegu erinevate ideoloogiatega ja peamised erinevused ilmnevad kategooriate tasandil. Kuigi erinevalt kirjeldatakse ka loomade õiguste küsimust, on siiski mõlemad ideoloogiad keskele positsioonile asetanud loomade heaolu. See-eest lähenevad *loomakaitse* ja *loomaõigustlus* sellele positsioonile erinevalt. Need erinevused selguvadki juba skeemi või täpsemalt kategooria tasandit analüüsides. Ka töö empiiriliseks uurimismaterjaliks olevas meediakajastuses on *loomaõigustlus* ja *loomakaitse* erineval moel esindatud. Kuna uurimistöö fookus on siiski *loomaõigustlusel*, siis võrdlus *loomakaitsega* käesolevas peatükis on pigem suunava eesmärgiga: *loomaõigustluse* esindatus meediakajastuses erineb *loomakaitse* omast juba seetõttu, et semiosfääris asuvad need ideoloogiad erinevatel tasanditel. Analüüsi käigus on võimalik välja selgitada, kas *loomaõigustluse* paiknemisel semiosfääris esineb mingeid muutusi ning võrdlus *loomakaitse* positsiooniga näitlikustab kohaliku kultuuriruumi valmisolekut loomadega seotud ideede rakendamiseks ja esindatuseks tuumstruktuurides.

2. SOTSIAALAKTIVISMIST

Sotsiaalaktivism on tihedalt seotud ideoloogiliste gruppide ja nende tegevusega. Frank den Hond'i ja Frank de Bakkeri sõnul ühendab kõiki sotsiaalaktivistlikke liikumisi mingi ühine jagatud arusaam sellest, milline peaks maailm tegelikult olema. Siiski ei piisa üksnes ühisest maailmavaatest, vaid sotsiaalaktivistliku grupi või liikumise tekkeks on oluline ka selle maailmavaate/ideoloogia võime nähtusi selgitada ja neile alternatiive pakkuda (Den Hond, de Bakker 2007: 903). Seetõttu võib sotsiaalaktivismi praktilisel tasandil tugevaks pidada üksnes neid gruppe, kelle ideoloogia ei puuduta vaid mingi probleemi üle teoretiseerimist, vaid ka reaalseid praktikaid, mida probleemi lahendamiseks ette võtta.

2.1. Sotsiaalaktivismi avaldumise erinevad vormid

Et sotsiaalne grupp (ja kaudsemalt ka ideoloogia, millest sotsiaalne grupp oma tegevuses lähtub) saaks eksisteerida, on vajalik koondada sama ideoloogiat jagavad inimesed. Põhjuseid koondumiseks on den Hondi ja de Bakkeri sõnul kolm: *instrumentaalsus*, *identiteet* ja *ideoloogia*. Kui *instrumentaalsus* ja *ideoloogia* on seotud eelkõige grupi ideoloogia probleemipüstitusega, siis *identiteet* kujutab endast üldinimlikku soovi kuhugi kuuluda. Sotsiaalaktivistlikud grupid ühendavad eneses indiviide, kes on ühise eesmärgi eest väljas ning valmis selle saavutamiseks individuaalsetest erinevustest üle olema. Sarnaselt võib sotsiaalaktivistlikke gruppe/liikumisi nimetada just niimoodi, sest *sotsiaalaktivism* viitab mingile eesmärgile orienteeritusele ja *liikumine* kollektiivsele identiteedile, mis grupi moodustumisel tekib. Sotsiaalseid liikumisi on erinevaid: inimesed võivad koonduda nii

nõrkade sidemetega spontaanse olemuse ja praktikatega gruppidesse kui ka sõltuvalt sümboolsete ja/või materiaalsete ressursside kasutamise oskusest lähtuvalt organisatoorsel tasemel kõrgelt arenenud institutsioonidele sarnanevateks organisatsioonideks. Den Hond ja de Bakker peavad seejuures kõige olulisemaks markeriks siiski ideoloogiat, millest grupp lähtub ning jagavad seetõttu sotsiaalaktivistlikud liikumised praktikate tasandil kaheks:

(1) Mõõdukad sotsiaalaktivistlikud liikumised (*moderate activist groups*);

(2) Radikaalsed sotsiaalaktivistlikud liikumised (*radical activist groups*). (Samas).

Mõlemat liiki liikumised on keskendunud muutuste tekitamisele institutsioonilisel tasandil, kuid erinevalt mõõdukatest sotsiaalaktivistlikest liikumistest rõhutavad radikaalsed liikumised drastilisemaid ja suuremaid muutusi. Institutsioonilised muutused koosnevad neljast etapist:

(1) Institutsiooni kinnistumine;

(2) Kinnistunud institutsiooni kahtluse alla seadmine;

(3) Kahtluse alla seatud institutsioonist loobumine (deinstitutsionalisatsioon);

(4) Uue institutsiooni kinnistumine (reinstitutionalisatsioon).

Den Hondi ja de Bakkeri sõnul ilmnevad erinevused mõõdukate ja radikaalsete sotsiaalaktivistlike liikumiste praktikate tasandil eeskätt institutsiooniliste muutuste läbiviimisel, kuid neid erinevusi on veelgi. Kokku võib Den Hondi ja de Bakkeri artikli „Ideologically motivated activism: how activist groups influence corporate social change activities“ põhjal välja tuua kaheksa erinevust mõõdukate ja radikaalsete sotsiaalaktivistlike liikumiste vahel (Samas, 907–917):

(1) Mõõdukad liikumised kasutavad deinstitutsionaliseerimisel vaid konsekventsiaalseid (*consequential*) väiteid, radikaalsed liikumised ühendavad oma tegevuses konsekventsiaalsed ja struktuuraalsed (*structural*) nõuded. Mõlemad liikumised seavad deinstitutsionaliseerimisel kahtluse alla seni kinnistunud institutsiooni ja selle omaduste moraalse legitiimsuse/õigustatuse, kuid institutsiooni legitiimsuse olemus sõltub liikumise lähenemisest. Konsekventsiaalse väite kohaselt piisab moraalse legitiimsuse saavutamiseks sellest, kui institutsioon teeb mõned parandused oma praktikates. Struktuuraalsete väidete kohaselt seatakse kahtluse alla institutsiooni

essentsialistlik olemus ise. Seetõttu võib ka radikaalsete liikumiste lähenemist drastilisemaks nimetada: institutsioonilise muutuse läbi viimisel ei piisa ainult institutsioonilisestest muutustest, vaid peab loobuma terve institutsioonist selle senisel kujul;

- (2) Mõõdukad liikumised kulutavad rohkem ajalist ja materiaalseid ressursse reinstitutsionaliseerimisele, radikaalsed liikumised aga vastupidiselt deinstitutionaliseerumisele. Siinkohal mängib olulist rolli liikumise ideoloogiline probleemi rõhuasetus: mõõdukad liikumised seavad kahtluse alla mõned aspektid institutsioonilisest korrast ja püüavad neid reinstitutsionaliseerimisel asendada, radikaalsed liikumised on enesele suuremad eesmärgid seadnud ehk loobuda tuleb kogu senisest institutsionaalsest korrast. Sel põhjusel on ka ressursikasutuse jaotuvus vastav;
- (3) Mõõdukad liikumised rõhutavad reinstitutsionaliseerimisel moraalset ja praktilist legitiimsust, radikaalsed liikumised vaid moraalset legitiimsust. Kui moraalne legitiimsus seostub üldise hukkamõistuga eetiliste kaalutluste põhjal, siis praktiline legitiimsus kaasab enesega ka senised institutsioonid. Nii võivad näiteks mõõdukad liikumised teha koostööd moraalse legitiimsuse põhjal hukkamõistu saanud suurkorporatsioonidega, argumenteerides koostöö kasulikkust pragmaatilise legitiimsuse abil (näiteks väitega, et eetilise alternatiivi kasutusele võttes võidab korporatsioon ka materiaalselt ning teenib senisest enam kasumit);
- (4) Nii mõõdukad kui radikaalsed liikumised kasutavad deinstitutionaliseerimisel sarnaseid taktikaid, kuid keskenduvad sõltuvalt institutsiooni olemusest erinevatele eesmärkidele. Igal juhul taotletakse institutsioonile kas *materiaalse* või *sümboolse* kahju tekitamist. Taktikateks võivad olla nii boikoteerimine, meelevaldused, petitsioonid, kohtukutsed, meediakajastuse kasutamine, kirjade kirjutamine kui erinevad paljastused ja seejuures koostöö teiste liikumistega. Vastupidiselt kohtukutsete, meediakajastuse ja –kampaniate, kirjade kirjutamise ja liikumistevahelisele koostööle kujutavad boikoteerimine, meelevaldused ja petitsioonid endast taktikaid, mis vajavad indiviidide kaasamist ja et tegevus oleks efektne ja märgatav, siis ka kaasamist piisavas koguses. Den Hond ja De Bakker toovad välja erinevuse mõõdukate ja radikaalsete liikumiste eesmärkide vahel: kui

mõõdukad liikumised taotlevad sümboolset kahju, siis radikaalsed liikumised pigem materiaalist kahju. Den Hond ja de Bakker lisavad veel, et tänapäeval on liikumiste poolt kasutatavates taktikates hakanud esinema märgatav tendents meediale orienteerituse ja väikese grupi pühendunud aktivistide kaasamise poole. Selleks on mitu põhjust:

- (massi)meedia abil on võimalik paremini levitada enese argumente ja selle kaudu jõuda enamate inimesteni/auditooriumit suurendada;
 - Suurt arvu toetajaid, kes on valmis võrdselt deinstitutionaliseerimisse panustama, on raske mobiliseerida. *Materiaalse* või *sümboolse* kahju tekitamiseks võib töö ära teha ka valitud grupp pühendunud ja probleemiga enim kursis olevaid aktiviste;
- (5) Konflikti süvenedes rõhutavad radikaalsed liikumised mõõdukatest vähem suurt osalejate arvu nõudvaid taktikaid, sest nende marginaalne positsioon ühiskonnas lihtsalt ei võimalda seda. Kuna eesmärgiks on pigem materiaalse kahju tekitamine, siis keskendutakse lühiajalistele kuid radikaalsetele tegevustele;
- (6) Reinstitutionaliseerimisel rõhutavad mõõdukad grupid koostööd ning *sümboolse* ja *materiaalse* kasu saavutamist olemasoleva institutsiooni kontekstis. Seega on reinstitutionaliseerimine vaid osaline. Seevastu juhivad radikaalsed liikumised moraalse legitiimsuse kahtluse alla seadmisega tähelepanu institutsiooni problemaatilisusele endale ning taotlevad selle täielikku asendamist alternatiiviga (täielik reinstitutionaliseerimine);
- (7) Reinstitutionaliseerimisel võivad nii radikaalsed kui mõõdukad sotsiaalaktivistlikud liikumised teiste institutsioonide või organisatsioonidega koostööd teha. Siiski ütlevad radikaalsed liikumised erinevalt mõõdukatest koostööst kahtluse alla seotud institutsiooniga täiesti ära. Koostöök on kaks võimalust:
- Otsene — liikumine püüab otseselt mõjutada probleemseid institutsioone oma praktikaid muutma;
 - Kaudne — liikumine keskendub lobitööle ning koostöö käib pigem reguleerivate ja seadusandlike organitega, et mõjutada probleemseid institutsioone kaudselt;

- (8) Radikaalsed ja mõõdukad liikumised teevad suurema tõenäosusega koostööd deinstitutionaliseerimisel kui reinstitutsionaliseerimisel. Olulisimaks põhjuseks on erinev eesmärk — mõõdukatel liikumistel osaline ja radikaalsetel täielik reinstitutsionalisatsioon.

Den Hondi ja De Bakkeri sõnul piisab ka väikseimast erinevusest ideoloogia skeemi tasandil, et tekiks konflikt mõõdukate ja radikaalsete liikumiste vahel. Konfliktide vähendamiseks ja segaduste vältimiseks võivad mõõdukad ja radikaalsed liikumised luua teatud ajutisi uusi liikumisi, mille egiidi alt saavad võtta sõna erinevad koostööd tegevad liikumised. Sel juhul võib iga liikumine valida oma taktikad ja neid liikumise-siseselt praktiseerida, kuid uue liikumiste liidu alt tehakse teatavaid mööndusi. Tõenäoliselt on ka probleemi seisukohast selline taktika kõige tasuvam, sest probleemiga tegelevad mitu liikumist korraga ja igatüüpi läheneb sellele oma nurga alt (mis on ideoloogiliselt determineeritud).

Omavaheline liitumine võib olla ka kasulik, kui püütakse pääseda ligi meediadiskursusele, mis on teadupärast väga valiv. (Massi)meediadiskursus juhindub suures osas teatavast eliidi-ideoloogiast, mistõttu on ka oluline see, kuidas sotsiaalaktivistlikud liikumised end näitavad. Kui Van Dijk'i sõnul arvestab meedia vaid selliste ideoloogiatega, mis on valatud teatavasse eliidi-ideoloogiale sobivasse vormi (Van Dijk 2005: 218), siis samale järeltulele on jõudnud ka Naomi Nichols, kelle sõnul peavad aktivistid end kuulda võtmiseks võimalikult professionaalsetena esitama (Nichols 2000: 21). Kuna eliidi-ideoloogia, sh (massi)meedia, taastoodab teatavat hierarhilist korporatiivset mudelit, mida loetakse ainsana professionaalsusele pretendeerivaks, ei jää aktivistidel muud üle, kui end avalikus diskursuses samade kriteeriumide järgi kirjeldada (Samas). Sellega kaasneb ka korporatiivse retoorika kõnežanride ja väljendite eelistamine (näiteks sõnade „eelarve“, „sihtgrupp“, „turundamine“ ja muude sarnaste sõnade kasutamine). Sellist tegevusvalikut toetab veel enam fakt, et *aktivistist* kui sellisest on meediadiskursuse abil loodud teatud kuvand, mis kujutab *aktivisti* ekstreemse, ebaseadusliku, ebaprofessionaalse ning ise terroristlike kavatsusi omavana. *Aktivistist* on saanud eliidi-ideoloogia grupiskeemi tasandil teatav ideoloogiline kood, millest aktivistid ise kõrvale hoida tahavad. (Samas, 32). Nichols viitab oma töös ka Taylor'ile, kelle sõnul võib tavaliselt sotsiaalaktivistliku liikumise ülesehitust just korporatiivsele püramiidskeemile vastandada, ent ometi on Nichols'i enda läbi viidud intervjuudest selgunud, et aktivistid püüavad sama püramiidskeemi järgida. Kuna

eesmärgiks pole valitud aktivistide seltskonna (taas)veenmine (kes on juba niigi püstitatud probleemiga kursis), vaid jõudmine laiema avalikkuseni, peavad ka aktivistid ise tegema mõõndusi — vaenlaste ründamiseks kasutatakse vaenlastega samu taktikaid (Samas, 21).

Eliidi-ideoloogia taktikate kasutamisest tulenevalt võib ka mõne radikaalse liikumisega samast ideoloogiast lähtuv mõõdukas liikumine, erinevalt radikaalsetest liikumistest, oma eesmärgile lähemale jõuda — kuna on osatud eliidi-ideoloogiaga teatavate koodide abil manipuleerida, pääsetakse lähemale ka eliidi-ideoloogia enda muutmisele. Sellised protsessid saavad toimuda vaid pikema aja jooksul. Viidates veelkord Lotmani tsentri-perifeeria vastandusele, võib jõuda järeldusele, et radikaalsed sotsiaalaktivistlikud liikumised tegutsevad pigem perifeerias ning mõõdukad tsentrile lähemal.

2.1. Loomaõiguluse ja loomakaitse ideoloogiad sotsiaalaktivistlike liikumistena

Nagu eelmistes peatükkides selgitatud, võib igal indiviidil esineda teatavaid eelistusi mingi probleemsituatsiooni lahendamiseks. Kui neid eelistusi esineb juba rohkemal määral, saab neid koondada teatavaks *sotsiaalsete representatsioonide* kogumiks, millest lähtuvad mingid kindlad ideoloogiad. Kui mingi sotsiaalne grupp otsustab ühiselt kindlast ideoloogiast lähtudes esile kutsuda institutsioonilise muutuse, võib seda gruppi nimetada sotsiaalaktivistlikuks liikumiseks. Sotsiaalaktivistliku liikumisena käsitlen ka kohalikus kultuuriruumis *loomaõiguluse* ideoloogiat esindavat liikumist Loomade Nimel. Taaskord on võrdlus *loomakaitset* esindava sotsiaalaktivistliku liikumisega vajalik selleks, et kirjeldada liikumise Loomade Nimel taktikaid töö analüüsis osas.

Van Dijk on välja toonud rea erinevaid näitajaid, mille järgi sotsiaalseid gruppe teineteisest eristada. Tema peamisteks tüpoloogiateks on *skeemide* ja *kategooriate* olemasolu ideoloogias, milledest erinevates *stsenaariumides* lähtutakse. Sarnase määratluse toovad oma töös „What a Good Idea! Frames and Ideologies in Social Movement Research“ välja ka Pamela E. Oliver ja Hank Johnston, kes kasutavad *skeemi* sünonüümina mõistet *freim* (*frame*). *Freim* viitab informatsioonile, millest subjekt mingis situatsioonis lähtub. Nagu Van

Dijk'ki (Van Dijk 2005), on Oliver ja Johnston veendunud, et sageli kasutab subjekt *freime*, mis on ideoloogilist päritolu (Oliver, Johnston 2000: 8). Kognitiivset protsessi ennast, mis *freimi* kasutamisel aset leiab, nimetavad Oliver ja Johnston *freimimiseks* (*framing*). Sotsiaalaktivistliku liikumise tasandil võib *freimimiseks* nimetada liikumise taktikaid. Taktikate praktiseerimise käigus püüavad aktivistid ühendada nii enese ideoloogia *freimid* kui ka sihtgrupi omad. (Samas). Seega kasutavad aktivistid freimimisel mitut ideoloogiat. Oliveri ja Johnstoni sõnul on pikka aega kasutatud mõisteid *ideoloogia* ja *freim* läbisegi, kuid selline sõnakasutus kitsendab ideoloogia olemust. Tegelikult on *freim* üksnes üheks kindlaks kategooriaks ideoloogiast ning seda kategooriat võivad jagada mitu ideoloogiat.

Üheks tuntuimaks *freimiks* on Õiguse definitsioon, millele erinevad sotsiaalsed grupid omistavad erinevaid konnotatsioone. Ka siin võib viidata peatükisvarem esitatud Van Dijk'i näitele abordist — abort kui tõene *faktiline uskumus* viitab nurisünnitusele, kuid Õiguse *freimi* erinevad kategooriad viivad erinevate ideoloogiateni. Kuna käesolev uurimus keskendub loomaõiguslusele, on Õiguse *freim* ka loomaõigusluse ideoloogiast lähtudes väga relevantne: loomaõiguslus läheneb Õigusele *eluõiguse* omistamise abil. Siit tuleneb ka Õiguse *freimi* tasandil põhiline erinevus *loomakaitse* ja *loomaõigusluse* vahel — *loomakaitse* seisukohast on loomal õigus humaansele kohtlemisele sõltumata tema kasutusviisist, *loomaõiguslus* mõistab hukka juba kasutusviisid endid, sest loomale on omistatud *eluõigus*. Vastavalt ideoloogiale on ka *loomakaitse* või *loomaõigusluse* ideoloogiast lähtuvad sotsiaalaktivistlikud liikumised oma eesmärgid erinevalt sõnastanud. Nagu eelnevast peatükist selgus, siis mõjutab liikumiste taktikate valikut peale ideoloogia, millest lähtutakse, ka ideoloogia, millega konkureeritakse: massi-ideoloogia.

Kuna *loomakaitse* ideoloogia on tunduvalt vanem kui *loomaõigusluse* oma, on *loomakaitse*l kui ideoloogial teataval määral ka *loomaõiguslusest* enam olnud ajalist ja materiaalist ressussi, pääsemaks ligi kultuuri konventsionaalsetele tõekriteeriumidele vastavatele *hinnangulistele uskumustele*. Seetõttu võib väita, et *loomakaitse* ideoloogia või vähemalt mingid skeemid sellest asuvad ka lotmanlikus mõttes tsentrile lähemal. Selle tunnistuseks on kas või erinevad seadusaktid, mis keelavad looma julma kohtlemise ning mida paljudes riikides peetakse iseenesestmõistetavaks. Parimaks kohaliku *loomakaitse* ideoloogial põhineva organisatsiooni näiteks on mittetulundusühing Eesti Loomakaitse Selts. Tegemist on organisatoorse, isegi korporatiivse, iseloomuga organisatsiooniga, mis sarnaneb

institutsiooniga. Seltsi koduleheküljelt võib leida erinevate (hierarhiliste) positsioonide ja sellega seostuvate tööülesannetega tegelevate inimeste nimekirja (Eesti Loomakaitse Seltsi kodulehekülg, 1.04.2014). Kuna tegu on mittetulundusühinguga, on vastav lõik ka seltsi koduleheküljel olevasse põhikirja kantud. Põhikirjast lähtudes tekib seltsi vara liikmete liikmemaksudest, seltsi vara kasutamisest, seltsi tegevusega seotud ettevõtlusest ja tegevusest (sh kampaaniate ja muude ürituste korraldamisest saadavast tulust), riigi ja kohaliku omavalitsuse poolt antavast abist, sponsorite toetustest ja teistest eraisikute annetustest, muudest põhikirjalistest ja seadusega kooskõlas olevatest tegevustest. (Samas, 1.04.2014). Siinkohal tasub tähelepanu juhtida juba sõnakasutusele (kaudsemalt ka kõnežanrile endale): „põhikiri“, „vara“, „ettevõtlus“, „tulu“ ja „seadusega kooskõlas olevad tegevused“ sobivad illustreerima Naomi Nichols'i väidet, et korporatiivse retoorika väljendite abil püütakse vabaneda radikaalse *aktivisti* taagast ja ühes sellega jätta professionaalsem mulje.

Seega on Eesti Loomakaitse Seltsi tegevusmuster üsna sarnane Suurbritannias asuva organisatsiooniga Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (ehk RSPCA), mille liige ka Eesti Loomakaitse Selts väidetavalt on. (Samas, 2.04.2014). Seltsi *loomakaitse* ideoloogiast lähtuvat iseloomu sobib näitlikustama järgnev seltsi koduleheküljel olevast tutvustavast artiklist:

Võib öelda, et loomakaitse on tänapäeval sarnane tähendus, kuigi tegevusalade ring on laienenud, keskendudes lisaks ennetavale ja harivale tegevusele. Üldistatult kaitsevad loomakaitse seltsid üle maailma loomi inimese sellise tegevuse eest, mis põhjustab loomadele välditavaid füüsilisi või vaimseid kannatusi. Loomakaitse tegevuse aluseks on veendumus, et loomadel on bioloogilistest vajadustest lähtuvad instinktid, huvid ja loomus ning nad on võimelised tunnetama valu. ELS lähtub oma tegevuses iga üksiku looma heaolu tagamisest. Loomade all mõeldakse kõiki olendeid, kes on võimelised tunnetama valu või piina, nagu imetajad, linnud, roomajad, kahepaiksed, kalad ja selgrootud. Looma heaolu on looma selline seisund, kus looma füüsilised, käitumuslikud ja psühholoogilised vajadused on rahuldatud. ELS leiab, et iga looma elu tuleb austada ja kaitsta. Tegevuse filosoofiliseks lähtepunktiks on tõdemus, et looma heaolu peab tagama sõltumata sellest, kas loom või tema heaolu on inimesele mingil viisil kasulik. ELS rakendab oma eesmärkide saavutamiseks üksnes seaduslikke ja rahumeelseid vahendeid. (Samas, 2.04.2014)

Kokkuvõtteks võib öelda, et *loomakaitse* ideoloogiast lähtuv kohalik sotsiaalaktivistlik liikumine Eesti Loomakaitse Selts ja nende eesmärgid, tegevus ja taktikad tõestavad, et tegu on eeskätt mõõduka suunitlusega liikumisega. Nende ideoloogilises retoorikas on segunenud nii *loomakaitse* kui massi-ideoloogiale omased bürookraatlikud elemendid ning seetõttu tegutsetakse ka nendes ühiskonna struktuurides, kus *loomakaitse* on jõudnud mõjutada ka massi-ideoloogiat.

Kohalikuks *loomaõigusluse* ideoloogiat esindavaks sotsiaalaktivistlikuks liikumiseks on liikumine Loomade Nimel. Tegemist on organisatsiooniga, kel on olemas ametlikud platvormid nii kodulehekülje kui eraldi sotsiaalmeediavõrgustikus Facebook olemasoleva lehekülje näol. Erinevalt Eesti Loomakaitse Seltsist puudub vastaval liikumisel koduleheküljel eraldi rubriik tutvustamiseks liikumise põhimõtteid. Küll aga on tutvustav info üles liikumise sotsiaalmeediavõrgustiku leheküljel:

Loomade Nimel on Eesti loomaõiguslaste organisatsioon, mille tegutsemine algas augustis 2006. [...] Kuna siiani on Eestis tegutsenud ainult loomakaitseliikumised, mille tegevus on meie arvates vajalik, kuid mitte piisav, siis otsustasime loomade õiguste propageerimiseks uue organisatsiooni algatada. Me usume, et kõik loomad väärivad tähelepanu ja hoolitsust ning et loomade ärakasutamine on vale. Loomade Nimel peamisteks eesmärkideks on inimeste harimine, loomavastase julmuse paljastamine, vabatahtliku töö propageerimine ja koostöö teiste organisatsioonidega, mis võitlevad keskkonna ja sotsiaalse õigluse eest. Me korraldame kampaaniaid kõigi loomade väärkohtlemise nähtuste vastu ja propageerime loomasõbralikku elustiili. Me uurime ja toome avalikkuse ette loomadevastased kuriteod. (Liikumise Loomade Nimel Facebook'i leheküljel, 12.04.2014)

Loomade õiguste aspekt ilmneb kõige selgemalt järgnevas lõigus:

Igal loomal on õigus elada ilma inimeste poolt põhjustatud valu ja kannatusteta. [...] Kõik väärkoheldud, hüljatud või ärakasutatud loomad väärivad erilist tähelepanu ja hoolt. [...] Igal inimesel on võimalus aidata loomi, otsustades neid mitte süüa, kanda või muul moel ekspluateerida. [...] Me saame muuta ühiskonda inimlikumaks läbi loomade väärkohtlemiste paljastamise. [...] Teame, et iga loom tahab kaitsta oma elu ja vabadust, olla rõõmus ja teha valikuid. (Samas, 12.04.2014)

Kuna liikumisel pole, vastupidiselt Eesti Loomakaitse Seltsile, põhikirja, on tegevusstrateegiad eraldi välja toodud samas:

Me avaldame meedias infot karusnaha, tsirkuste, loomkatsete ja tööstusliku põllumajanduse kohta. [...] Me võtame osa üritustest, et levitada infot loomade väärkohtlemise kohta. [...] Me jagame eraisikutele, firmadele, valitsustele ja meediale infot loomasõbraliku elustiili kohta. [...] Me organiseerime rahumeelseid meeleavaldusi ja kogume muudatuste tegemiseks allkirju. [...] Me teeme koostööd kohalike ja rahvusvaheliste loomakaitse ning loomade õiguste organisatsioonidega. (Samas, 12.04.2014)

Samas saadaval oleva info põhjal on määratletud ka valdkonnad, kus kasutatavatele loomadele keskendutakse: toiduainetööstus, meelelahutustööstus, karusnahatööstus, kosmeetika-, kodukeemia- ja farmaatsiatööstus. Lisaks on eraldi punktis rõhutatud loomade õiguste kaitsmisel koostööd Eesti Loomakaitse Seltsiga. Mitmeid viiteid Eesti Loomakaitse Seltsile leiab ka liikumise koduleheküljelt. Kuigi liikumine eristab selgelt *loomaõigusluse* ja *loomakaitse*, ei välistata ka koostööd kahe ideoloogia esindajate vahel:

Laias laastus vaadatuna võib öelda, et ka loomakaitsjad toetavad teatavaid loomade õigusi, näiteks koera õigust toidule ja vägivallatule kohtlemisele, ent sellest hoolimata on loomakaitse ja loomaõiguslus erinevad nähtused. See aga ei tähenda, et inimene ei võiks tegutseda mõlemas valdkonnas korraga. Ajalooliselt on loomakaitserühmitused töötanud vastu Lääne kultuuri tavale, mille järgi loomi ei ole vaja eetiliselt kohelda, sest neil ei ole hinge. Seoses loomade laialdase kehvades oludes pidamisega tekkis aga teine suund – loomaõiguslus, mille põhimõtteks ei olnud mitte üksnes seaduste karmistamine, vaid igasuguse inimestepoolse loomade eksploateerimise lõpetamine. (Liikumise Loomade Nimel koduleheküljel, 12.04.2014)

Liikumise koduleheküljel puuduvad nimed, pole ka ühtegi vihjet organisatoorsele ülesehitusele. Samuti on koduleheküljel määratletud gruppi sõnaga „liikumine“, erinevalt sotsiaalmeediavõrgustiku leheküljest, kus on tegemist „organisatsiooniga“. Seega on liikumise enesekirjeldus *loomakaitse* ideoloogiast lähtuvast Eesti Loomakaitse Seltsist erinev: jääb mulje anonüümsusest ja mittehierarhilisusest, millest kirjutas Taylorile viidates lähemalt Naomi Nichols.

Kuna *loomaõiguslus* sel kujul, millest lähtub liikumine Loomade Nimel, seab oma eesmärgiks „mitte üksnes seaduste karmistamise, vaid ka igasuguse inimestepoolse loomade eksploateerimise lõpetamise“, siis võib selle teadmise põhjal järeldada, et tegu on *loomakaitsest* (ja ka sel ideoloogial baseeruvast mõõdukast liikumisest Eesti Loomakaitse Seltsist) radikaalsema ideoloogiaga. Radikaalsema ideoloogia olemasolu tõttu on seda radikaalsem ka liikumine ise ning nende taktikad. Käesoleva uurimuse eesmärgiks ongi kaardistada liikumist Loomade Nimel puudutava meediakajastuse põhjal liikumise ideoloogia levitamise mehhanismid, nende struktuur, kulgemine ja muutumine ajalisel teljel ning *freimimise* alusloogika. Et see kuluks hõlpsamalt, oli vajalik eelnevalt välja tuua erinevused mõõdukate ja radikaalsete liikumiste vahel, sest ainult sel teel ilmneb kontrast liikumise tegevusmustrite muutumises.

3. KRIITILINE DISKURSUSEANALÜÜS

Sõna *diskursus* pärineb ladinakeelsest verbist *discurrere* („mingisse suunda pöörduma/jooksma“) ja selle nimisõnalisest vormist *discursus* („lahknevus“, „sulamine“, „levimine“, kujundliku tähendusega „millestki kõnelemine“) (Wodak 1996: 32). Hilisem keskaegne ladinakeelne variant *discursus* viitab aga juba konkreetsemalt „diskussioonile“ või „vestlusele“, mida kasutas esmakordselt filosoofilises tekstis Aquino Thomas, kus *diskursust* oli mõistetud kui mentaalset järeltust (vastandina intuitsioonile) (samas, 33).

Oma teoses *Disorders of Discourse* on Ruth Wodak toonud välja *diskursuse* viis erinevat tähendust:

- (1) Kõnedialoog (vastandina kirjapandud tekstile);
- (2) Verbaalne ja kirjalik keelekasutus;
- (3) Keelekasutuse kontekst ise;
- (4) Kõneleja/lugeja ning teksti vaheline suhe;
- (5) Žanrimõiste/žanrimääratlus. (Wodak 1996: 12).

Wodak ise määratleb *diskursust* selle omaduste järgi:

- (1) Mitmekihilisus/struktureeritus;
- (2) Verbaalsus/mitteverbaalsus;
- (3) Reglementeeritus (teatud reeglid võivad olla diskursuses nii avaldunud kui latentsel kujul);
- (4) Aktiivne osalus kultuurilistes ja sotsiaalsetes protsessides. (Samas, 17).

Diskursus on tihedalt seotud teksti ja konteksti mõistetega. Teksti ei mõisteta aga diskursusest rääkides üksnes kitsamas kirjanduslikus tähenduses. Wodak rõhutab siinkohal *situatsioonilise konteksti* olulisust: tekst eeldab konteksti olemasolu. Kriitilises diskursuseanalüüsis peetakse tavaliselt *konteksti* all silmas diskursuse haldamiseks ja taastootmiseks vajalikke sotsiaalse situatsiooni struktuure, milleks võivad olla:

- (1) Aeg ja ruum, milles situatsioon aset leiab;
- (2) Situatsioonis aset leidev tegevus;
- (3) Situatsiooni osalised ja nende (kommunikatiivne, sotsiaalne või institutsionaalne) taust;
- (4) Situatsiooni osaliste arusaamad ning teadmised — eesmärgid, mõtted, arvamused, suhtumised ja ideoloogiad.

Van Dijk'ile viidates võib diskursust mõista kui *teksti kontekstis* või *tekstide kogumit*. (Wodak 1996: 14).

Diskursusel puuduvad kindlalt määratletavad piirid. See toob meid *intertekstuaalsuse* juurde: diskursust ei saa mõista oma kontekstist ning teistest diskursustest lahutatuna. Wodak lisab, et diskursusel ei ole võimalik objektiivselt määrata algus- ja lõpupunkti, sest üks diskursus on tihedalt seotud teiste diskursustega ning on käsitletav ainult viimaste baasil (Wodak 1996: 14). Selle näiteks võib tuua meditsiinilise diskursuse: et osata end sümptomite põhjal diagnoosida, on vaja teadmisi ka meditsiiniajaloo diskursusest. Juba konventsioon, mille põhjal kliinilise seisundi määravad ära kindel arv sümptomeid, on osa laiemast meditsiinidiskursusest.

Kriitiline diskursuseanalüüs on võrdlemisi noor distsipliin, mida hakati laiemalt rakendada 1990ndatel. Selle tuntuimad esindajad on van Dijk, Norman Fairclough, Gunther Kress, Theo van Leeuwen ja Ruth Wodak. (Meyer, Wodak 2009: 3). Teun A. van Dijk mainib, et teatud kriitilisele diskursuseanalüüsile omased elemendid esinevad juba II maailmasõja–eelse Frankfurti koolkonna kriitilises teoorias. Kriitiline diskursuseanalüüs on tihedalt seotud teiste kriitiliste distsipliinide arenguga sotsiolingvistikas, psühholoogias ja teistes sotsiaalteadustes ning seda võib käsitleda kui teatud vastureaktsiooni 1960ndatel ja 1970ndatel valdavaks olnud paradigmadele. Van Dijk lisab, et kriitilise diskursuseanalüüsi

fookus keelele ja diskursusele pärineb peamiselt 1970ndate aastate lõpus tegutsenud „kriitiliste lingvistide“ uurimustest. (Van Dijk 2001: 352).

Kriitilisel diskursuseanalüüsil puudub kindel teoreetiline raamistik (Van Dijk 2001: 353). Diskursuse kriitiline analüüs sõltub suuresti diskursusest endast, mistõttu võivad juba meediadiskursuse või kindla kõneakti diskursuse analüüsimeetodid teineteisest oluliselt erineda. Siiski on neil kõigil ühine joon: diskursuseanalüüs püüab välja selgitada, kuidas kujunevad välja diskursus(t)e struktuurid, mis dikteerivad ja taastoodavad sotsiaalset domineerimist ja võimu. Olulisteks märksõnadeks on „võim“, „domineerimine“, „hegemoonia“, „ideoloogia“, „klass“, „sugu“, „rass“, „diskrimineerimine“, „huvid“, „taastootmine“, „institutsioonid“, „sotsiaalne struktuur ja „sotsiaalne kord“. (Samas, 354).

Ruth Wodak on toonud välja kriitilise diskursuseanalüüsi kaheksa aspekti:

- (1) Kriitilise diskursuseanalüüsi adresseeritus sotsiaalsetele probleemidele/konfliktidele — kriitiline diskursuseanalüüs uurib sotsiaalseid probleeme, pöörates erilist tähelepanu sotsiaalsete/kultuuriliste protsesside lingvistilistele ja semiootilistele aspektidele. Rõhk ei ole niivõrd keele omadustel endal, vaid keelekasutusel kontekstis — milliseid sõnu ja maneere on mingis kontekstis kasutatud ning kas need peegeldavad võimusuhteid;
- (2) Võimusuhte diskursiivsus — võimusuhtel on diskursiivne iseloom. Selline määratlus on kriitilise diskursuseanalüüsi seisukohast väga oluline, sest see näitab, et võimusuhted kajastuvad diskursuses ning on samamoodi stuktureeritud. Wodak eristab siinkohal kahte võimalust võimu aktualiseerumisel diskursuses: „võim diskursuses“ („*power in discourse*“) ja „võim diskursuse üle“ („*power over discourse*“). Eelloetletud võimalused erinevad peamiselt ajalise mõõtme poolest: kui „võim diskursuses“ tähistab võimu pistelist aktualiseerimist diskursuses, siis „võim diskursuse üle“ on pikaajalisem protsess. „Võim diskursuse üle“ eeldab juba seda, et teatud võimusuhted dikteerivad diskursust ennast ja selle kujunemist ajas;
- (3) Diskursus konstrueerib ühiskonda ja kultuuri — kriitilise diskursuseanalüüsi läbiviimisel peab arvestama, et tegu on vastastikuse suhtega: diskursus mõjutab ühiskondlikke protsesse ja vastupidi. Iga keelekasutuse akt transformeerib või taastoodab diskursust ja ühes sellega ühiskondlikke protsesse ja võimusuhteid;

- (4) Diskursus on võimeline andma edasi teatud ideoloogiat — ideoloogia kajastub diskursuses siis, kui diskursiivne tegevus on kantud ideoloogiast. Wodak rõhutab, et kui selgitada välja diskursuse võimalikku ideoloogilisust, ei piisa üksnes teksti enda uurimisest, vaid ka selle mõju analüüsimisest. See näitab seda, et diskursiivne ideoloogia kandub enamasti edasi tegevuste kaudu, mis teatud võimukäsitlust taastoodavad;
- (5) Diskursus on tihedalt ajalooa seotud — diskursust toodetakse ainult tänu kontekstile, mistõttu peab diskursuse analüüsimisel ka konteksti ennast arvesse võtma. Diskursused on alati seotud teiste diskursuste (intertekstuaalsus) ning tekstitootmissuhetega. Wittgensteinile viidates väidab Wodak, et mingi kindel lausung või ütlus on täielikult arusaadav ja tähenduslik vaid siis, kui
- Arvestatakse konkreetse situatsiooni/kontekstiga, milles lausung või ütlus asetseb;
 - Teadvustatakse, et lausung või ütlus asetseb mingis teatud kultuurilises ja ideoloogilises paradigmas, millel on oma ajalooline taust (siit nähtub ka taaskord diskursuse intertekstuaalsuse aspekt);
- (6) Teksti ja ühiskonna vahendatus — tekst ja laiemad sotsiaalsed praktikad (millesse tekst asetub) on alati vastastikmõjulises suhtes;
- (7) Kriitiline diskursuseanalüüs on selgitav ja interpreteeriv — kriitilise diskursuseanalüüsi läbiviimine eeldab peale diskursuse endaga tutvumise ka põhjalikku konteksti tundmist. Kuna diskursus on tihedalt seotud ühiskondlike protsesside, ideoloogia ja võimusuhetega, muutub analüüsiv diskursus põhjalikul analüüsimisel heterogeenseks ja mitmetähenduslikuks, mida võibki mõista ainult teksti ja konteksti suhete kaudu. Oma interpreteeriva olemuse tõttu pole kriitiline diskursuseanalüüs kunagi lõplik ega ammendav, vaid on avatud uuele informatsioonile ja selle kaudu ka erinevatele interpretatsioonidele;
- (8) Diskursus on sotsiaalse tegevuse vorm — diskursus (taas)toodab aktiivselt kultuurilisi/ühiskondlikke protsesse, arusaamu, norme, väärtuseid ja võimusuhteid. Diskursus ise on juba tegevus. (Wodak 1996: 17–20).

Kriitilise diskursuseanalüüsi keskseks küsimuseks on gruppide ja/või institutsioonide võim ning selle rakendamine ja tagajärjed. Võim realiseerub peamiselt privileegina kontrollida diskursust ja selle kaudu ka diskursuses osalejate arusaamu ja maailmapilti, mille kaudu avaneb kaudne kontroll ka osalejate tegevuste ja otsuste üle. Van Dijk lisab, et võimu rakendamine ei toimu peaaegu kunagi täiesti silmnähtavalt ja otsesel teel, vaid pigem jäetakse domineeritavatele mulje, et tegemist on millegi loomulikuga (Van Dijk 2001: 354). Seetõttu väidab van Dijk, et kriitilise diskursuseanalüüsi puhul on oluline analüüsida seda, kuidas võimukasutuse kaudu miski diskursuses iseenesestmõistetavaks muudetakse (Van Dijk 1993: 254). See toob meid mõisteteni *hegemoonia* ja *ideoloogia*, tänu millele ühiskonnas sellised suhted üldse toimida saavad. Siinkohal on oluline rõhutada, et kriitilises diskursuseanalüüsis ei käsitleta nii võimu subjekti kui objektina üksikisikut, vaid inimgruppi või –gruppe. Diskursuses rakendataval võimul on kaks omadust:

- (1) Juurdepääs teatud tüüpi diskursustele (nt poliitilisele-, teadus- või meediadiskursusele) garanteerib võimaluse neid diskursuseid võimuressursina kasutada;
- (2) Mingi diskursuse eksploateerimine võimuressursina mõjutab grupiliikmete subjektiivseid arvamusi ja selle kaudu ka nende tegusid. (Van Dijk 2001: 355)

Arvamuste kujundamisel mängivad olulist rolli ka *mudelid*, *skeemid*, *žanrid* ja *teemad* (vt. ptk. 1.2.). *Mudelid* kujutavad endast sotsiaalseid representatsioone, mis avalduvad diskursuses ning millega grupiliikmed (võimupositsiooni abil) kas manipuleerivad või need vaikimisi omaks võtavad. Mentaalsete mudelite abil konstrueeritakse ja taastoodetakse sageli stereotüüpe või diskrimineerivaid binaarseid opositsioone (nt *kultuur* ja *loodus*, *inimene* ja *loom* jne). Tavaliselt väljenduvad need nn *meie-nemad* eristusena. Diskursuse *skeemid* ja *žanrid* väljendavad diskursuste tüüpe ja nende omadusi ning *teemad* on juba spetsiifiliselt diskursusekesksemaid. Van Dijk nimetab diskursuse *skeemi superstruktuuriks*, mis on oma olemuselt hierarhiline (Van Dijk 1993: 36). Skeemid, žanrid ja teemad avalduvad mentaalsete mudelitena üksikindiviidide tõekspidamistes ning alluvad samuti teatud kontrollile. (Van Dijk 2001: 356). Praktikas võivad need näiteks avalduda välistamisena: kui korporatsioonid plaanivad palmiistanduste laiendamiseks vihmametsa langetada, konsulteeritakse kohalike võimuesindajatega, kuid vihmametsadest otseselt sõltuvad põliselanikud jäetakse diskussioonist välja (vt. ptk 2.1.).

Van Dijk eristab diskursuse puhul mikro- ja makrotasandit, mis praktikas moodustavad eristamatu terviku. Mikrotasandi alla kuuluvad erinevad diskursused, keelekasutus ja kommunikatsioon ning makrotasand hõlmab juba üldisemaid nähtusi nagu võim, domineerimine ja ebavõrdsus sotsiaalsete gruppide vahel. Kuna mikrotasand on tunduvalt keerukam, väljenduvad ka makrotasandi võimusuhted selles vähem hoomatavamalt. Kriitilise diskursuseanalüüsi kaudu on võimalik neid tasandeid eristada ning jälgida, kuidas liigub võim ja ideoloogia erinevates ühiskonnastruktuurides (Van Dijk 2001: 354). Mikro- ja makrotasandi erinevuse tõttu võib väita, et grupieristus on kriitilises diskursuseanalüüsis oluline just seetõttu, et tavaliselt on üksikisikul otsene võim ainult mõnede mikrotasandi diskursuste üle (igapäevased vestlused teiste inimestega, konventsionaalsed tegevused jne). Mikro- ja makrotasandivaheline side toimib järgnevalt (samas, 354):

- (1) Keelekasutajad osalevad diskursuses grupiliikmetena ning esindavad mingi grupi, organisatsiooni või institutsiooni vaateid. Grupi mõju diskursusele oleneb üksikindiviididest, sest grupp toimib vastavalt oma liikmete tõekspidamistele;
- (2) Igal keelekasutajal on teadmised ja arvamusi, mis esindavad ühelt poolt isiklikke huve ning teiselt poolt konventsionaalseid kultuurilisi tõekspidamisi (sotsiaalsed kognitsioonid). Nii isiklikud- kui sotsiaalsed kognitsioonid mõjutavad keelekasutaja käitumist üksikindiviidi ja grupiliikmena. Kui mingid tõed on suurema hulga inimeste poolt omaks võetud, avalduvad need ka grupikäitumises;
- (3) Keelekasutaja kui grupiliikme tegevused ja otsused mõjutavad grupi toimimist ja grupi toimimise kaudu ka võimusuhteid diskursuses.

3.1. Kriitiline diskursuseanalüüs meedia analüüsimisel

Kuna kriitilisel diskursuseanalüüsil puudub ühtne metoodika ning diskursused võivad olla väga heterogeensed, erinevad teineteisest juba näiteks meediadiskursuse või kõneakti analüüsimiseks kasutatavad kriitilise diskursuse analüüsi meetodid (Van Dijk 2001: 353).

Samuti võib kriitilist diskursuseanalüüsi kasutada nii mikro- kui makrotasandi uurimiseks ning sellest lähtuvalt võib teha väga erineva ulatusega järeldusi. Seetõttu on võimatu lähtuda samast metoodikast, kui tegemist on erineva mõju ja ulatusega nähtustega. Kuna üksikisikutel on aktiivne kontroll ainult oma igapäevategevuste (ning sedagi piiratud ulatuses) ja passiivne kontroll suurema massikommunikatsiooni ja ühiskondlike suhete üle, siis ei saa metoodilisel tasemel omavahel võrdsustada aktiivse ja passiivse poole rolli mõne suurema ning süsteemsema nähtuse (näiteks rassismi) puhul.

Massimeedia mängib avaliku arvamuse kujundajana olulist rolli ning meediainstitutsioonidel on selles oma osa mängida. Siiski pole alati selge, millised on meediainstitutsioonide valikutest tingitud suhted meedia ja auditooriumi vahel. Nii võib eristada kahte sorti meediat:

- (1) Meedia, mis vastab oma sisuga ühiskonna, kohaliku kogukonna või sotsiaalse grupi vajadustele;
- (2) Meedia, mis loob oma auditooriumi ise. (McQuail 2000: 331).

Viimast kategooriat seostab McQuail tehnoloogiliste uuendustega (näiteks filmi, raadio või televisiooni leiutamine) (Samas, 331). Selle alla võib liigitada ka interneti, mis on praeguseks saavutanud massimeedias üsna olulise positsiooni. Internet on loonud mitmeid uusi võimalusi info levitamiseks ning massimeedia on osanud seda nähtust ära kasutada.

Denis McQuail on meediainstitutsioonide endi olemuse määratlenud järgmiselt:

- (1) Massimeedia institutsiooni põhitegevuseks on sümbolilise sisu loomine ja levitamine ning selle publitseerimine kindlustab meedia suure vabaduse majanduslikus, poliitilises ja kultuurilises tegevuses;
- (2) Massimeedia institutsiooni kujundatud meedia asub avalikus sfääris ning on avatud kommunikatsiooni mõlematele osapooltele (nii saatjatele kui vastuvõtjatele);
- (3) Massimeedia institutsioonil puudub ametlik võim;
- (4) Massimeedia institutsioon on professionaalne ja vormilt bürokraatlik;

(5) Osalemine meediainstitutsioonis on vabatahtlik ja ilma sotsiaalse kohustuseta. (Samas, 14).

Kuigi massimeedia institutsioon peaks olema oma olemuselt vaba ja võimutu, ei saa eitada institutsiooni enda hierarhilist ja bürookraatlikku toimimisloogikat. Nii võib eraomandisse kuuluvates väljaannetes avaldatu sisu suuresti sõltuda omanike huvidest või tõekspidamistest. Toimetajatel kui publitseerimise üle otsustajatel on kindlasti suurem võim kui ajakirjanikel, kuigi ka ajakirjanikud võivad oma positsiooni kuritarvitada. Van Dijk märgib, et üheks privileeerituse või võimu rakendamise märgiks võib pidada ligipääsetavust teatud ressurssidele ning ka meediainstitutsiooni valikuid nende ressurssidega ümberkäimisel võib nimetada võimu rakendamiseks (Van Dijk 2001: 355). Ta lisab, et just toimetajate kontroll teemade kui semantiliste makrostruktuuride üle on samuti teatud kontrolli vorm (Samas, 356).

Uudiste sisu ja sõnum võivad küll erineda, kuid tavaliselt lähtuvad ajakirjanikud teatud konventsionaalsetest standarditest, milledest üheks olulisimaks võib pidada objektiivsuse nõuet. Ajakirjanikupoolset erapooletust, emotsioonide välistamist ja tasakaalustatust on rõhutatud kõigis käsiraamatutes, millest noored ajakirjanikud lähtuvad. Ka Priit Pullerits on oma *Ajakirjanduse põhižanrites* eelneva välja toonud. Kallutamist peab Pullerits võimalikuks asjassepuutumate ebaoluliste faktide lisamise ja emotsionaalse sõnavara kasutamise kaudu (Pullerits 1997: 19). Omad reeglid on olemas ka pealkirjastamisel, juhtlõigu koostamisel ja osapoolte esitamisel. Sellest hoolimata võib nende nõuete täitmine olla raskendatud ajakirjaniku kogenumatuse, meediainstitutsiooni enda kallutatuse või muude faktorite tõttu. Sõnakasutust (eriti emotsionaalse sõnavara vältimist) ja osapoolte esitamist puudutavaid nõudeid ei pruugi sugugi olla järgitud uudistes, milles on kajastatud teemat, mille puhul on garanteeritud auditooriumipoolne emotsionaalne vastukaja.

Sõnakasutuse, artikli ülesehituse ja osapoolte esindatuse kaudu on võimalik kriitilise diskursuseanalüüsi abil selgeks teha või täpsustada varjatud motiive ning ette ennustada võimalikke tagajärgesid ja mõju lugejaskonnale ning laiemas plaanis ühiskonnale üldiselt. Van Dijk'i järgi on inimese sisemaailm, diskursus ja ühiskondlikud nähtused omavahel vastastikseoses, mistõttu ei saa meedia rolli ühiskonna ja kultuuri mõjutajana alahinnata. Seetõttu võib ka kriitilise diskursuseanalüüsi kaudu meedia analüüsimine osutada väga viljakaks ning vastata paljudele ühiskondlikke nähtuseid puudutavatele küsimustele.

5. LOOMADE KASUTAMIST TOIDUAINE-, RAVIMI- JA KOSMEETIKATÖÖSTUSES PUUDUTAVA MEEDIAKAJASTUSE ANALÜÜS

Käesolev peatükk kirjeldab ja analüüsib artikleid, mis puudutavad liikumise Loomade Nimel üht kindlat tegevusvaldkonda: loomade kasutamist toiduaine-, ravimi- ja kosmeetikatööstuses. Analüüsimise praktilisel tasandil kasutan kriitilist diskursuseanalüüsi, selgitamaks välja ligikaudsed kohaliku kultuuriruumi, eliidi-ideoloogiate ja meediadiskursuse struktuurid. Analüüsimise teoreetilisel ja kirjeldaval tasandil integreerin omavahel erinevad elemendid ja tüpoloogiad eelnevatest teoreetilist raamistikku puudutavatest peatükkidest: meediadiskursuse struktuuride kirjeldamise erinevatel tasanditel ideoloogia kirjeldamise P.E. Oliverist ja H. Johnstonist lähtudes. Analüüsimisel lähtun järgnevatest küsimustest:

- Kuidas on liikumine Loomade Nimel tegutsenud aastate lõikes oma praktikaid konstrueerinud ja suunanud?
- Kuidas mõjutavad *loomaõiguse* kui ideoloogia struktuurid (ja skeemid) liikumise praktilist tegevust?
- Kuidas on liikumine kultuuriruumi reaktsioonile vastanud ja mil moel see on avaldunud?
- Kas ja kuidas on liikumine arvestanud massi-ideoloogia *freimidega*, millest liikumisega mitte seotud sotsiaalsed agendid suuremas osas lähtuvad?
- Kas ja kuidas muutub liikumise (ja selle kaudu ka *loomaõiguse* ideoloogia) positsioon kohaliku kultuuriruumis?

Kokku ilmus vastava teema alla liigituvaid artikleid ajavahemikus 2006–2013 viiskümmend kaheksa, millest enamiku moodustasid 2012. aastal ilmunud artiklid. Sellesse ajavahemikku jääb esimene suurem liikumise poolt korraldatud kampaania sigade väärkohtlemise kohta erinevates Eesti sigalates. Kuna tegemist oli skandaalimaigulise ettevõtmisega, mis ühendas endas nii ebaseadusliku tegevuse kui anonüümsuse, sai kampaania ka rohkelt vastukaja. Kuigi suure meedia huvi tõttu loomade kasutamise vastu kohalikus toiduainetööstuses võib 2012. aastat pidada liikumise üheks õnnestunuimaks ajaperioodiks — avalikku meediadiskursusesse sai mingi ajaperioodi (täpsemalt 2012. aasta mai- ja juunikuu) jooksul lülitatud loomaõiguslastele kui ideoloogilisele sotsiaalsele grupile väga oluline teema — siis tegelikult alustas liikumine oma arvamuse avaldamisega meediadiskursuses juba 2006. aastal.

Kuna vaatluse all on seitsme aasta jagu meediakajastust, olen artiklid aastate lõikes erinevatesse kategooriatesse jaotanud. Alternatiivina oleks võimalik artikleid ka teemade kaupa tüpoloogiatesse jaotada, kuid selline käsitus ei võimaldaks jälgida meediakajastuse muutumist kronoloogiliselt. Lisaks on oluline teha vahet otseselt liikumise egiidi all ilmunud või kaudselt liikumise tegevust puudutavatel artiklidel ja liikumise huvidesse kuuluvaid valdkondi käsitlevatel artiklidel. Viimaste hulka kuuluvad liikumise koduleheküljel erinevates rubriikides eraldi välja toodud artiklid, mis kirjeldavad peamiselt kas loomade pidamistingimusi või milles avaldavad arvamust Eesti Loomakaitse Seltsi juhatuse liikmed. Kuigi sellised artiklid ei puuduta otseselt liikumise enda tegevust, on siiski oluline analüüsimisel ka nendega arvestada — tegemist on artiklitega, mida liikumine on oma huvidest lähtuvalt pidanud oluliseks loomaõigusluse tutvustamisel eraldi välja tuua. Lisaks loovad sellised teemapüstitused teatavat diskursust, milles püütakse nii loomaõiguslaste kui loomakaitsjate poolt normaliseerida avalikku diskussiooni loomade kohta. Meediadiskursuses on need artiklid ilmunud pisteliselt, need ei ole saanud suuremat vastukaja ega tekitanud erinevate (ideoloogiliste) seisukohtade avaldamise järellainetust. Pigem võibki neid käsitleda kui loomakaitsjate püüet end aeg-ajalt diskursuses nähtavaks muuta. Käsitledes artikleid ühtse tekstikogumina, ilmnevad need siiski üksnes semiosfääri perifeerias, esindades rohkemal või vähemal määral marginaalset ideoloogiat.

Esimese kategooria moodustavad 2006.–2007. aastal ilmunud artiklid. Loomade kasutamist toiduaine-, ravimi ja kosmeetikatööstuses puudutavaid artikleid ilmus 2006. aastal kaks, mõlemad *Delfi* uudisteportaalil. Ajalises plaanis ilmus järgmine alles veidi

rohkem kui aasta hiljem, 2008. aastal. Järgmise kategooria moodustavad 2010–2011. aastal ilmunud seitse artiklit. Kõige mahukama kategooria moodustavad 2012. aastal ilmunud nelikümmend artiklit, mis leidsid kajastust järgmistes uudisteportaalides ja veebikeskkondades: *tarbija24.postimees.ee*, *tartu.postimees.ee*, *bioneer.ee*, *postimees.ee*, *delfi.ee*, *uudised.err.ee*, *õhtuleht.ee*, *arvamus.postimees.ee*, *virumaateataja.ee*, *majandus.delfi.ee*, *epl.ee*, *maaleht.ee*. Viimase kategooria alla liigituvad 2013. aastal avaldatud artiklid, mida oli kokku viis. Avaldamist leidsid need *Postimehe* ja *Maalehe* veebiportaalid, veebikeskkondades Telegram ja Bioneer.ee ning kultuuriväljaandes *Müürileht*.

4.1. 2006.–2008. aastal ilmunud artiklid

Liikumise loomise aastal ilmus selle egiidi all kaks artiklit: Delfi.ee-s 23.novembril avaldatud artikkel pealkirjaga „Karusnahk seljast, liha taldrikut!“ ja 13. detsembril ilmunud artikkel pealkirjaga „Kiri: huulepulga ja puudri verine dünastia“. Esimene artikkel kujutab endast avalikku üleskutset, mis on tehtud liikumise esindaja poolt, teisele on omistatud ka autorlus, kuid nii autori tutvustuse kui sisu järgi võib lugeja aimata, et tegu on mingi kindla sotsiaalse grupi ideoloogia väljendamisega.

Esimene artikkel jaguneb neljaks lõiguks. Viidatud on ka teisele organisatsioonile: Indias tegutsevale heategevusorganisatsioonile Sadhu Vaswani Missioon, mis võib lugejas teatavat võõristust tekitada, sest tegemist ei ole rahvusvaheliselt tuntud suure organisatsiooniga. Kuna tegemist on liikumise enda sõnastusega, võib sellest aimata ka hiljem ajakirjanike autorlusega ilmunud artiklite väljendeid. „Õigused“, „kaastunne“, „teadvustamine“, „kannatused“, „loobuma“, „tarbima“ ja „loomasõbralikkus“ moodustavad ühtse diskursuse, mis püüab auditooriumi tarbimistsükli kujundamise kaudu mõjutada ka diskursuseid, millega liikumine konkureerib. (Liikumine Loomade Nimel, 2006).

Teise artikli, pealkirjaga „Kiri: huulepulga ja puudri verine dünastia“, puhul on esmalt olulisim välja tuua liikumise esindaja ja artikli autori Linda-Mari Väli kirjeldus loomadest: loomade puhul on tegemist elusolenditega, „kes tunnevad füüsilist valu, stressi ja negatiivseid

emotsioone samamoodi nagu inimesed.“. Selline määratlus loob artiklile raamistiku, millest lähtudes ei tohiks loomi ebaeetiliselt kohelda, sest tegu on kognitiivsel tasemel inimesele sarnaste liikidega. Nagu loomaõiguse ideoloogiagi, käsitleb autor loomade kasutamist ebaeetilisena, sest lähtepunktiks on võetud sarnasus inimesega. Diskursuse tasandil on tegu antropomorfitseerimisega. Žanri tasandil on autor võtnud süüdistava, otsekohe ning agressiivse hoiaku, mis kumab läbi ka sõnakasutusest. Skeemide tasandil võib eristada kolme kategoorilist vastandust:

- (1) Omavahel on vastandatud „hiirekeste ninakeste puuderdamist või kiisukeste huulte värvimist“ ja kosmeetiliste algproduktide katsetamist, „mille tagajärjedeks on paistetused, verised kärnad, mädavoolused jms“ — seega on autor toonud välja skaala ekstreemseimad väljendused;
- (2) Vastuolu „loomasõbralikkuse“ ja „loomavaenulikkuse“ vahel — esimene markeerib firmasid, „mis kasutavad efektiivseid alternatiive“ ning viimane miljarditesse ulatuva kasumiga korporatsioone, mille sooritatud loomkatsete läbi surevad „miljonid hiired, rotid, jäneseid, kassid, koerad ja muud loomad, kusjuures nende eksistents on täis piinu ja masendust“;
- (3) „Humaanse ja progressiivse ühiskonna“ määratluse dekonstrueerimine: määratlus tühistatakse sõnaga „väidetavalt“, sest ühiskonnas tolereeritakse „loomapiinamist“. (Väli, 2006).

Eraldi mainimist väärib ka liikumise taktikate tutvustamine: välja on toodud boikoteerimine ja teadvustamiskampaania. Den Hond'i ja De Bakker'i tüpoloogiate järgi võiks seega liikumist sümbolset kahju taotlevaks nimetada. Siiski ilmneb materiaalse kahju taotlus (ja sellega ühes radikaalsus) viimases lõigus: „Pikemaajalises perspektiivis loodab Loomade Nimel saavutada loomkatsete keelustamise ning kohustuse asendada need eri alternatiividega.“. Seda ei saa pidada vaid deinstitutionaliseerimise püüdeks, sest eesmärgiks on täielik loomade kasutamisest loobumine. Seega on liikumisel kindel sihtmärk, mille kohaselt deinstitutionaliseerumine väljendub loomkatsete keelustamisega institutsioonilis-korporatiivsel tasemel ning reinstitutionaliseerimine loomkatsete asendamises alternatiividega. Viimased lõigud kirjeldavad liikumise tulevikuperspektiive, k.a plaani

koguda 25 000 allkirja seaduseelnõu algamiseks. (Samas). Selline kampaania aga liikumise hilisemas tegevuses kajastust ei leia.

Esimene 2008. aastal ilmunud artikkel (*Postimehe* uudisteportaalil avaldatud artikkel pealkirjaga „TV3: Soomes avalikustati videod loomade piinamisest“) puudutab Soome loomaõiguslaste tegevust. Tegemist on artikliga, mis kirjeldab samal päeva TV3 uudistesaares avaldatud klippi. Kuna klipp puudutas Soome loomaõiguslaste poolt filmitud kaadreid hobuste väärkohtlemisest, siis on videos nähtud kirjeldatud ka kohaliku loomaõiguslase Kadri Tapersoni arvamuse läbi. Loomaõiguslase arvamuse avalduse kaudu ühendatakse kaks skripti: hobuste ja sigade väärkohtlemine. Võib oletada, et artikli autoriks olnud ajakirjanik on kursis loomaõigusluse põhimõtetega ning teinud taustauuringut kohalikest organisatsioonidest, sest ühendust on võetud loomaõiguslase, mitte loomakaitsjaga. (Kass, 2008).

Kaks järgnevat artiklit, uudisteportaalil Delfi.ee 8.mail ilmunud artikkel pealkirjaga „Tartus üritused loomkatsete poolt ja vastu“ ja selle majandusrubriigis päev hiljem ilmunud artikkel pealkirjaga „Kiri: lõpp piinarikastele loomkatsetele“, puudutavad ravimitööstuses läbi viidavaid loomkatseid. Tegu on artiklitega, mis ilmusid liikumise korraldatud ürituse raames. Üritust ennast kirjeldabki Delfi.ee majandusrubriigis avaldatud artikkel, kus on sõna antud vaid liikumise esindajale endale. Liikumise ideoloogia ilmneb pigem artikli illustratsioonist, milleks on ürituse plakat: Den Hond'i ja De Bakker'i järgi ilmneb selgelt liikumise radikaalne olemus ja deinstitutionaliseerimistaotlus, sest plakati tekstis seatakse küsimuse alla inimese kirjeldatud praktikate moraalsus. Samuti tõestab kaudselt seda väidet ka plakatil olev liikumise poolt korraldatavat demonstratsiooni puudutav osa. Kuigi demonstratsiooni ennast võib pidada pigem sümboolset kahju taotlevaks, siis liikumise taotlus loomkatsete alternatiividega asendada viitavad siiski juba täielikule reinstitutionaliseerimisele ja materiaalsele kahjule. (Uudisteportaal Delfi.ee, 2008). Järgmisel päeval ilmunud arvamislugu on üsna sarnane eelmises alapeatükis kirjeldatud artikliga, ka selles artiklis on skeemi tasandil toodud välja vastandused katsete olemuse ja alternatiivide vahel. Siiski on skripti tasandil olulise märksõnana sisse toodud ideoloogiline Õiguse kategooria, mida on lisaks inimeste ja loomade sarnasusele õigustatud ka võrdluse abil Auschwitzis sunnitoolaagrites läbi viidud inimkatsete ja ravimitööstuses läbi viidavate loomkatsete vahel. (Väli, 2008).

Viie ilmunud artikli abil loodud diskursuse põhjal võib järeldada, et tegu on liikumisega, kes oma sõnavõttudes taotleb sümboolse kahju tekitamist, kuid seejuures ka

täielikku reinstitutsionaliseerimist. Lähtudes Oliveri ja Johnstoni ideoloogiakäsitlusest, võib kohalike loomaõiguslaste tegevust kirjeldada järgmiselt:

- (1) Diagnoos (*diagnosis*) — ravimi- ja kosmeetikatööstuses kasutatavaid loomi koheldakse ebaeetiliselt;
- (2) Prognoos (*prognosis*) — ravimi- ja kosmeetikatööstuse praktikate ebaeetilisuse tõestamiseks on vajalik publikut probleemist meedias teadvustada, kasutades loomaõigusluse ideoloogia retoorikat;
- (3) Põhjendus (*rationale*) — meediakajastuse kaudu tutvub publik probleemiga ning võib omale teejuhiks valida loomaõiguslaste öeldu.

Artikli, ideoloogia ja liikumise tasandil ei saa välja tuua eraldi polarisatsiooniskeeme, sest enamik artikleid liigitub liikumise arvamusalalduste hulka ja dialoog teiste institutsioonidega puudub (ainukeseks erandiks võib nimetada Soome loomaõiguslaste videomaterjali puudutavat artiklit, milles oli esindatud ka kohaliku loomaõiguslase positsioon). Analüüsitava meediakajastuses jääb vahele 2009. aasta, sest sel ajal teemat puudutavaid artikleid ei ilmunud.

4.2. 2010.–2011. aastal ilmunud artiklid

2010. aastal kohalikus meediadiskursuses otseselt liikumise tegevust ei kajastu. Liikumist on korra oma 1. augustil *Eesti Ekspressi* uudisteportaalil arvamuskirjanduses, pealkirjaga „Moraalsuse defitsiit“, maininud vaid politoloog Martin Mölder. Artiklis väljendab autor muret indiviidi ja tarbija ükskõiksuse üle ning paigutab liikumise Loomade Nimel ühte teiste „eetilist ühiskonda ja elamist väärtustavate“ liikumistega või ettevõtmistega, milleks on Heateo Sihtasutus, Uue Maailma Selts Tallinnas, Eestimaa Roheline Liikumine, info- ja uudisteportaal Bioneer ja Lilleoru ökoküla. Kuna autor on oma artikli keskseks indikaatoriks võtnud moraalsuse, väljendab seegi liikumise mainimine, et tegu on pigem radikaalse liikumisega. (Mölder, 2010).

Ülejäänud kolm artiklit leidsid kajastust liikumise koduleheküljel olevates loomade kasutamist puudutavates rubriikides. 8. veebruaril *Maalehe* uudisteportaalil ilmunud artikkel, pealkirjaga „Soomes võidi elavad sead kuuma vette panna“ kirjeldab Soomes aset leidnud seaduserikkumisi. Kuna tegemist on põllumajandusele kui bürokraatlikule institutsioonile keskenduva väljaandega, on ka kasutatav sõnavara bürokraatlik. (Lattu, 2010).

Eraldi mainimist väärivad kaks Eesti Loomakaitse Seltsi seisukohta kajastavat artiklit: 14. aprillil veebikeskkonnas Bioneer.ee ilmunud artikkel pealkirjaga „Loomakaitsjad: seafarmides ei tagata sigadele nõutud pidamistingimusi“ ja 27. augustil *Maalehe* uudisteportaalil ilmunud artikkel pealkirjaga „Suurfarmis elab lihakana paberilehest väiksemal pinnal“. Tegemist on artiklitega, milles mõistetakse hukka kohalikes toiduainetööstustes kasutatavad meetodid. Stilistiline koherentsus moodustub bürokraatliku sõnavara pinnalt. Kuigi artiklid ei puuduta otseselt liikumise Loomade Nimel tegevust, võib siiski artiklite avaldamist oma kodulehel pidada teatavaks toetuseks Eesti Loomakaitse Seltsi tegevusele ja seisukohtadele.

2011. aastal ilmunud artiklid leidsid kajastust liikumise Loomade Nimel koduleheküljel olevas seakasvatust tutvustavas rubriigis ning need puudutavad eelkõige Hollandi ja Soome loomaõiguslaste tegevust. Esimene neist, 28. juunil *Maalehe* uudisteportaalil ilmunud artikkel, pealkirjaga „Salajane uuring: surnud, halvatud ja kannibalismist vaevatud sead Hollandi farmides“, kasutab sarnast sõnavara, mis ilmneb ka hiljem 2012. aastal liikumise poolt korraldatud „Seavabrikute“ kampaania meediakajastuses: „õudustekitav“, „vaevatud“, „räpased ning loomi pilgeni täis topitud“ laudad. Artiklile lisatud videot farmides nähtu kohta on toimetaja soovitanud nõrganärvilistel vaatamata jätta. (Sarjas, 2011).

Ühte ja sama teksti jagavad 22. novembril *Maalehe* uudisteportaalil ja veebikeskkonnas Bioneer.ee ilmunud artiklid. Esitatud on nii Soome loomaõiguslaste („Millise õigusega meie ühiskonnas loomi niimoodi koheldakse?“) kui seakasvatajate arvamus („Ka seakasvatajate esindajad on väitnud, et loomade heaolu kannatab eelkõige just majanduslike tegurite pärast. Tegu on tööstusega ja seega ei saagi loota, et sigu peetaks tundlikeks olenditeks.“). Tegemist on oluliste artiklitega, sest kohalikus meediadiskursuses on kajastust leidnud Soome loomaõiguslaste aktsioon, millest aasta hiljem kohalikud liikumise Loomade Nimel aktivistid eeskujus said. Probleemipüstitus ja uudiste avaldatavus näitab, et

vähemalt kohaliku meediaväljaande jaoks on ka Soome ja Hollandi loomaõiguslaste tegemised olulised. Kindlasti mõjutab see mingil määral ka loomadest kõnelemise diskursust kohalikus meedias, sest fookusesse on võetud loomade õigustega tegelevad ideoloogilised sotsiaalaktivistlikud liikumised. Üldiselt võib väita, et ideoloogilise tasandi kriteeriumid on muutumatuks jäänud ka 2010.–2011. aastal.

4.5. 2012. aastal ilmunud artiklid

Vastava kategooria enamiku moodustavad liikumise poolt 2012. aasta maikuu korraldatud kampaaniat „Seavabrikud“ puudutavad artiklid. Siiski ilmus samal aastal veel üks kategooriasse liigituv arvamusartikkel, mida siinkohal põhjalikumalt analüüsima ei hakka, sest tegu on üksnes liikumise koduleheküljel viidatud artikliga.

2012. aastat võib nii liikumise tegevuse kui laialdase meediakajastuse tõttu pidada murranguliseks ajaks: aasta lõpuks omandab liikumine meediakajastuses üsna kindla positsiooni, mis küll kampaania ajal on veidi muutuv. Olulise muutusena võib tuua artikleid illustreerivaid fotosid, milledeks on tihti valitud otse kampaania koduleheküljel Seavabrikud.ee olev pildimaterjal. Samuti toimub teatav nihe liikumise tegevuspraktikates: tehakse tihedamat koostööd teise organisatsiooniga ning võetakse meelevalduste asemel kasutusele laia ulatusega kampaania korraldamine. Kampaaniale luuakse ka eraldi kodulehekülg, kus on pildi- ja videomaterjal üksikasjalike kirjeldustega üleval. Liikumise enda seisukohta illustreerib eraldi rubriik, pealkirjaga „Mida sina teha saad?“, kus on juba esimese punkti all toodud välja soovitus taimetoitlusele üle minna (Seavabrikud.ee, 2012).

Kokku ilmus eestikeelses meedias pärast „Seavabrikute“ kampaania foto- ja videomaterjali avalikustamist kolmkümmend seitse temaatikat puudutavat artiklit, mille hulgas oli nii arvamusartikleid kui uudise- või intervjuu vormis artikleid. Meediakajastuse kulg oli ajaliselt muutuv: mida enam päevi möödus kampaania algatamisest, seda enam toimus nihe loomaõiguslaste praktikate hukkamõistu poole. Sõna võtnute seas oli nii institusioonide esindajaid (Põllumajandusministeeriumi toiduohutuse ja kalanduspoliitika

asekantsler, Eesti tõusigade aretusühistu, veterinaar- ja toiduameti loomakaitsebüroo juhataja, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja juhataja, Eesti Talupidajate Keskliidu peadirektor ja Eesti Toiduainetööstuse Liidu juht), akadeemikuid (Maaülikooli dotsent, Tartu Ülikooli bioetik), kampaania esmasteks objektideks määratud seakasvatajaid kui ka loomaõiguslasi endid. Seega võib väita, et loomaõiguslaste loodud diskursust kajastavasse meediakajastusse olid kaasatud subjektid kohaliku kultuuriruumi mikrostruktuuridest makrostruktuurideni.

Esimesed kuus artiklit ilmusid ajavahemikus 9.–11.mai 2012. Tekstilises plaanis järgivad artiklid suures osas video- ja fotomaterjali esmakordselt vaatajateni toonud saate „Pealtnägija“ saateteksti. Siiski võib väljaannete lõikes märgata teatud erinevusi: kui *Postimehe*, uudisteportaali *Delfi* ja *Eesti Rahvusringhäälingu* artiklites oli esitatud peaegu kogu saatetekst, siis *Õhtulehe* artiklis oli esitatud vaid ühe osapoole seisukoht ning seakasvatajate kommentaarid olid diskussioonist täiesti välja jäetud. Seetõttu võib lugejale kampaaniast *Õhtulehe* artiklist teistsugune mulje jääda: tundub nagu oleks tegu skandaaliga, mida seakasvatajad ise keelduvad kommenteerimast. Kajastamist leidnud seakasvatajate kommentaaridest võtsid aga hiljem oma arvamused artiklites kinni nii Karin Bachmann kui Heiki Valner. Bachmann on oma artiklis loomaõiguslaste aktsiooni toetav. Eriti ilmneb see kolmel skripti tasandil:

- (1) Loomaõiguslusele suurema tõuke andnud filosoof Peter Singeri tsiteerimine;
- (2) Loomade pidamise praktika võrdlemine koonduslaagritega;
- (3) Loomade kirjelduskeel:

Kõik need tuhanded loomad neis sadades pikkades majades, kust nad kunagi õue õhu ja päikese kätte ei pääse, kus neil on pidevalt valus, hirm ja halb ning kust mitte keegi mitte kunagi neid välja ei päästa, ükskõik kui palju nad nutavad – kõik need kannatavad loomad on meie vastutusel. (Bachmann, 2012).

Sarnane võrdlus koonduslaagritega kordus ka aastatetaguses liikumise aktivisti Linda-Mari Väli artiklis loomkatsetest (vt. ptk 4.1.). Valneri artikli skript joonistub teisiti, ta on otsekohesem ja kriitilisem:

- (1) Spetsiesismi väljendumine kohalikus kultuuriruumis:

Täna nutab Eesti taga meie sigade kurba saatust. Söögilauale jõudvad linnud ei huvita aga kedagi. Mäletavasti surid nälga mõned aastad tagasi Mäetaguse linnufarmis 8000 kana. Loomakaitse seltsi küsitluse tulemusena pidas vaid 5 protsenti vastanutest selle farmiomaniku tegu aasta loomavaenulikumaks teoks. Ülekaalukalt «võitis» küsitluse oma saksa lambakoera Claudia unarusse

jätanud Marge Arumäe. Kas siis koeral on rohkem õigus olla hoitud, toidetud ja valust vaba kui 8000 kanal? (Valner, 2012).;

(2) Viide seakasvatavate selgitustele:

Loom jalgu alla ei võtnud ja vedeles kõik need päevad vihma käes. Mina jäin hiljaks ja meile tuhandeid tonne piima kinkinud loom suri. Lüpsjad töökoha kaotuse hirmus tunnistada ei julgenud ja omanik valetas suu sisse: «Suur kari ja ikka juhtub. Lehmake just suri, aga ära arva, et me ei proovinud teda aidata. Lehmad on meil kulla hinnas!». Kas tuleb tuttav ette? Pealtnägijas esinenud seakasvatava jutt oli ju üsna samasugune! (Samas, 2012).;

(3) Viide Great Ape Project'ile Hispaanias;

(4) Mahatma Gandhi tsiteerimine. (Samas).

Valneri ja Bachmanni artiklid on osa 10. mail *Postimehe* uudisteportaali juhtkirja poolt konstrueeritud diskursusest, milles seatakse kahtluse alla intensiivtootmise olemus (*Postimehe* uudisteportaal, „Juhtkiri: lihtsaid vastuseid ei ole“, 2012). Kuna intensiivtootmist kritiseeris teravalt juba „Pealtnägija“ saates liikumise aktivist Kristina Mering isegi, nähtub juhtkirja loodud diskursusest, et loomaõigusluse ideoloogilised kategooriad on hakanud mõjutama kohaliku kultuuriruumi tsentri kinnistunud institutsioonilist korda. Samasuguseid argumente on toonud ka *Maalehe* uudisteportaalis ilmunud intervjuus Maaülikooli dotsent Ragnar Leming ja *Postimehe* uudisteportaalis arvamust avaldanud Silver Meikar.

Suurem muutus kampaania loodud meediadiskursuses toimus siis, kui avalikustati veterinaar- ja toiduameti kontrollreidi tulemused, kuid loomaõiguslaste argumentide õõnestamisega tegelesid seakasvatusega seotud institutsioonide esindajad või seakasvatavad juba ajaliselt varemgi. Sellest võib järeldada, et tegu oli kahe võistleva erineva ideoloogilise diskursusega, millesse ajalises plaanis erinevad artiklid panustasid: loomakasvatuse senist jätkamist pooldav ning loomakasvatuse senist jätkamist kritiseeriv diskursus. 15. mail *Eesti Rahvusringhäälingu* uudisteportaalis ilmunud artiklis, pealkirjaga „Taluliit: videotelt nähtu ei ole iseloomulik enamikele sigalatele“, kinnitab Eesti Talupidajate Keskliidu peadirektor Kaul Nurm, et enamik kohalikke sigalaid erineb foto- ja videomaterjalis nähtust. Kaks päeva hiljem *Maalehe* uudisteportaalis ilmunud artiklis võtab ühe diskursuse kokku veterinaar- ja toiduameti peadirektor Ago Pärtel: “Olukord viimati kontrollitud farmides oli pigem nõuetekohane ning tekib küsimus, miks “Pealtnägijas” kajastatud materjali autorid end avalikustada ei julge,”“ Sarnaselt võib välja lugeda seakasvatuse Ekseko juht Teet Soormi sõnavõttust seakasvatavate positsiooni: “Kõik vaatasid, mis on selle asja mõte – kas see on Eesti seakasvatavate ründamine,” võtab Soorm kokku kolleegidega arutluse käigus tekkinud

arvamuse.“ (Raamets, 2012). Samasse diskursusesse panustavad aktivisti ideoloogilist koodi kasutades Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja juhataja Roomet Sõrmus ja psühholoog Jüri Allik: Sõrmus peab kampaaniat taimetoidupropagandaks ning Allik kirjutab, et „fanaatilised loomaarmastajad on valmis oma loomade kaitsmise nimel inimest isegi tapma.“. Teistsugused võtted on valinud Priit Pullerits, kes oma artiklis, pealkirjaga „Külaskäik sigade spaasse“ parodeerib loomaõiguslaste probleemipüstitust:

Hiljuti vapustas Eestit uudis, et sead elavad siinmail veelgi hullemini kui (tsiteerides vanarahva ütlust) ...sead. Aga mitte kõik. Tere tulemast sigade spaasse! Nii arvutiseeritud elamise ja modernse teenindusega nagu Voore Farmi sigala Lääne-Virumaal ei saa kiidelda isegi suurem jagu Eesti rikkureid. Kas kujutate ette kööki, mis ütleb, kui palju päevas süüa võite, ega lase teil end paksuks õgida? (Pullerits, 2012).

Kaks-kolm nädalat pärast foto- ja videomaterjali avalikustamist avaldasid eraldi arvamuskirjeldustes arvamust ka liikumise esindajad, milledest ühes ilmnis selgemalt loomaõigusluse kui ideoloogia motiiv:

Loomade arv, kes inimese söögilaua jaoks kannatama peaks, väheneks kardinaalselt ning annaks lootust, et kunagi on inimkond moraalselt valmis tunnistama ka seda, et ehk ei peaks me üldse loomi oma toidulauaga seostama. (Mering, 2012)

Kuna 2012. aastal erinesid liikumise praktikad oluliselt eelnevatest aastatest, ilmnis selles valdkonnas erinevat moodi ka loomaõigusluse ideoloogia:

- (1) Diagnoos (*diagnosis*) — loomade kasutamine toiduainetööstuses on ebaeetiline;
- (2) Prognoos (*prognosis*) — toiduainetööstuse ebaeetilisi praktikaid peab laiemale publikule tõestama ning selleks sobivad erinevad paljastused;
- (3) Põhjendus (*rationale*) — paljastustest (foto- ja videomaterjalist) lähtudes teeb loodetavasti tarbija valiku liha vähendamisele menüüs või sellest üldse loobumise.

Artiklite tasandil olid muutused ajas kiiremini muutuvad, ideoloogia ning liikumise tasandil toimusid muutused aeglasemas tempos, kuid need olid siiski senisest kardinaalselt erinevad:

- (1) Artiklite tasandil — loomaõiguslased vs. seakasvatavad. Meediakajastuse abil loodi kaks vastandlikku diskursust, mis eraldusid ja vastandusid teineteisele päevade möödudes kampaania algatamisest. Kui kampaania alguses võis meediadiskursust amorfseks pidada, siis mõne nädala möödudes olid juba eristatavad selgelt erinevad ideoloogiad. Ühtlasi hajus peavoolumeedia algatatud kriitika loomapidamismeetodite

senise rakendatuse üle seakasvatajate ja institutsioonide loodud diskursusesse. Seetõttu jäi kampaania algatamisest kahe-kolme nädala möödudes argument intensiivpidamise olemuse kohta vaid loomaõiguslastele endile;

(2) Ideoloogia tasandil — loomaõiguslased vs. lihatööstus. Kuna loomaõiguslased on kriitilised igasuguse looma kasutamise vastu, oli kampaania tegelikult suunatud otseselt lihatööstuse vastu. Selline tendents ilmneb ka liikumise esindaja Meringu enda sõnadest arvamusartiklis, mis raamistab kampaania meediadiskursuse;

(3) Liikumise tasandil — foto- ja videomaterjali kogumine ning avalikustamine vs. muud taktikad. Praktikate lähtekohaks oli võetud argument, et ka muutused institutsionaalsel tasemel algavad üksiktarbijast. Seetõttu korraldati kampaania, mis oli suunatud otse tarbijatele ning mida ka meediakajastuses liikumise poolt korduvalt rõhutati.

Võttes kokku 2012. aastat, ilmneb, et liikumine tegi mitmeid ümberkorraldusi ideoloogia erinevatel struktuuridel, sidudes seda oma kohaliku sotsiaalaktivismiga. Tulemusena korraldati senisest tegevusest eristuv professionaalsema suunitluse ja ilmega kampaania, mis kõnetaks peale loomaõiguslusest huvitanute ka laiemat publikut. Sellega saavutati laialdane meediakajastus, mis muutus aja jooksul polaarseks: tarbija pidi valima, kas uskuda seakasvatajaid (institutsioone) või loomaõiguslasi (aktiviste).

4.6. 2013. aastal ilmunud artiklid

Aasta lõpuks oli liikumine taimetoitluse propageerimisel võtnud uue suuna: enam ei rõhutatud radikaalset muutust, vaid järk-järgulist üleminekut taimetoidule. Selleks algatati kaks kampaaniat, millest mõlemad rõhutasid tarbija valikut loomade heaolu mõjutamisel: aasta esimesel poolel algatatud „Lihavabad laupäevad“ ja aasta teisel poolel algatatud „Lihavabad jõulud“. „Lihavabaid laupäevi“ puudutavaid artikleid ilmus kaks, mis avaldati veebikeskkondades Bioneer.ee ja Telegram.ee. Mõlemate artiklite tekstid on identsed, tsiteeritud on liikumise esindajat Kristina Meringut, kes kutsus inimesi üles loomasõbralikumal elustiilil praktiseerima. „Lihavabaid jõule“ puudutavaid artikleid oli samuti kaks, neist üks *Postimehe* Jõulueris ning teine *Müürilehes*. *Postimehe* Jõulueris ilmunud artikli puhul oli tegu Eesti taimetoitlaste üleskutsega tarbida jõuludel taimetoitu. Loomaõigusliku aspekti puhul on esindatud ka keskkonnakaitset ning tervist puudutav argument. Tegemist on kampaaniaga, milles tegid koostööd peale liikumise Loomade Nimel veel mitu teist liikumist või organisatsiooni.

17. detsembril kultuuriväljaandes *Müürileht* ilmunud artikkel pealkirjaga „Armutu aeg lihatööstuses“ on skripti tasandil toonud välja järgmised elemendid ning paralleelid:

- (1) Võrdlus tarbija rolli üle tarbimistsükli: tarbija mõjutab oma valikutega nii siinseid loomi kui Bangladeshis töölisi;
- (2) Paralleel inimeste ja loomade kognitiivsete võimete vahel;
- (3) Võrdlus liha söömise ja alternatiivide vahel: empaatia kõrval on viidatud ka toitumisteadlaste sõnumile taimetoidu kasulikkusest;
- (4) Jõuludele teatava konnotatsiooni omistamine, mille käigus muudetakse „jõulusoojus“ ja empaatia (teiste elusolendite vastu) kui nähtused sünonüümideks.

On ilmselge, et liikumine peab loomasõbraliku elustiili sünonüümiks loomade kasutamisest loobumist, kuid rõhk on protsessil, mitte lõppeesmärgil. Selline taktika positsioneerib liikumise sotsiaalaktivistlike liikumiste skaalal enam mõõdukate liikumiste poolele. Selleks on kaks põhjust:

- (1) Liikumise koostöö avalikkusega ja teise organisatsiooniga, mis on vähem radikaalsem (Eesti Loomakaitse Selts);
- (2) Üksnes moraalise aspekti kõrval on kasutusele võetud ka praktilised suunised elustiili muutmiseks.

Sellest järeldub, et liikumine püüab teistsuguste meetoditega oma ideoloogiat eliidi-ideoloogiaga konkureerima panna, võttes eeskujuks järk-järgulise muutuse. Selle käigus püütakse kohalikku loomaõigusluse diskursust aina homogeensemaks muuta, mis hõlbustaks teksti pääsemist erinevaid sotsiaalseid representatsioone ühendava semiosfääri tsesse.

Ideoloogia tasandi kolm struktuuri erinevad oluliselt 2012. aastal esindatutest:

- (1) Diagnoos (*diagnosis*) — liha tarbimine on ebaetiline mitmel tasandil, kahjustades nii keskkonda kui põhjustades ebavajalikke kannatusi lihatööstuses kasutatavatele loomadele;
- (2) Prognoos (*prognosis*) — liha tarbimise alternatiiviks on (ajutiselt) lihast loobumine;
- (3) Põhjendus (*rationale*) — üleskutsed lihast loobumisele tekitavad sümboolset kahju toiduainetööstusele ning aitavad propageerida loomaõigusluse ideoloogia poolt soovitud täistaimetoitlust.

Artiklite, ideoloogia ja liikumise tasandil võib täheldada järgmisi tendentse:

- (1) Artiklite tasandil — loomaõiguslased vs. liha tarbivad tarbijad. Taimetoidu tarbimise eetilise argumendiga püütakse ligi pääseda tarbijatele, kes on taimetoitluse ideele avatud. Kui „Seavabrikute“ kampaania rõhutas sigade pidamistingimusi ja lõi dialoogi laiema publikuga, siis 2013. aastal ilmunud artiklites lähenetakse pigem sellistele tarbijatele, kelle puhul pole välistatud järk-järguline või täielik üleminek täistaimetoitlusele;
- (2) Ideoloogia tasandil — loomaõiguslased vs. toiduainetööstus. 2013. aastal korraldatud kampaaniad olid suunatud eelkõige lihatööstustele, sest piima- ja munatooted olid diskussioonist välja jäetud. Seega võib väita, et tegu oli sümboolse kahju tekitamise püüdega: kampaania korraldamine ja suur osalejate hulk saadab avalikule diskursusele

(sh ka liha tarbivatele inimestele) täistaimetoitlust soosiva sõnumi, tekitades kohaliku kultuuriruumi mikrostruktuurides sümboolset kahju;

- (3) Liikumise tasandil — positiivse programmiga kampaania korraldamine vs. muud taktikad. Kuigi moraalsetel alustel argumentide põhjal võiks loomaõiguslaste tegevust nimetada radikaalseks, annab kampaania korraldamine märku siiski sümboolse kahju tekitamise taotlusest. Tegemist on taktikaga, mis on suunatud pikemale ajale: kui tarbijal seostub lihast loobumisega positiivne kogemus, võib taoliste kampaaniate korraldamine tulevikus liikumisele uusi toetajaid tuua. Omajagu autoriteeti lisab ka fakt, et koostööd on tehtud Eesti Loomakaitse Seltsiga, mis kasutab üldjuhul taktikaid, mida võib omistada mõõdukatele sotsiaalaktivistlikele liikumistele.

5. LOOMADE KASUTAMIST RÕIVATÖÖSTUSES PUUDUTAVA MEEDIAKAJASTUSE ANALÜÜS

Kokku ilmus ajavahemikus 2006–2014 erinevates veebiväljaannetes 89 artiklit. Valdava enamiku artiklitest moodustab liikumise karusnahavastast seisukohta kirjeldav meediakajastus, kuid meediakajastuse hulka mahub ka üks hülgenahku puudutav artikkel. Meediakajastusse mahub erinevas vormis artikleid — peale reportaaži võib kohata ka juhtkirju, arvamused artikleid ja intervjuusid. Erinevalt loomade kasutamist toiduaine-, ravimi- ja kosmeetikatööstuses puudutavatest artiklitest, kohtab loomade kasutamist rõivatööstuses puudutatavates artiklites palju fotomaterjali. Seda võib selgitada eeskätt liikumise varasemate aastate taktikatega: aastatel 2006–2011 korraldas liikumine mitmeid kohalike karusnahka pakkuvate kaupluste ja karusnahatööstuste vastaseid meeleavaldusi ning demonstratsioone.

Kuna meeleavaldused ei ole kohalikus kultuuriruumis eriti sage nähtus, on meedia huvi sellise rahuolematuse väljendamist soosiva diskursuse loomisel liikumise aktivistide poolt alati garanteeritud. Analüüsinud loomade kasutamist rõivatööstuses puudutavat meediakajastust, ei tundu meediakajastuse tihedus sõltuvat meeleavalduse arvulisest koosseisust vaid meeleavalduse olemusest endast. Selline tendents ilmneb eriti ilmekalt 2008. aasta meediakajastuses, mil kajastust leidnud meeleavalduses polnud osalejaid kuigi palju, kuid meeleavalduse käigus korraldati *performance*, milles osalesid kolm endil riided seljast heitnud Suurbritannia päritolu aktivisti. Selline otsus tekitas kahtlemata omajagu kõmu, mistõttu ilmus 2008. aastal erinevate meediaväljaannete poolt rida pea identseid artikleid. Sel puhul võib vaid oletada, et meediaväljaannete motiiv oli igal juhul meeleavaldust kajastada, olenemata artikli enda detailsemast sisust.

2008. aastale järgnevad kolm-neli aastat möödusid ka meediaväljaannete huvi arvestades üsna rahulikult, enam kajastamist leidis 2009. aastal liikumise aktivistide Kristina Meringu ja Martin Garbuz'i sattumine kaitsepolitsei huviorbiiti. Arvuliselt kolme artikliga ületas 2008. aastat aasta 2013, mil liikumine algatas kampaania karusloomakasvanduste keelustamiseks. Kuigi sama probleemiga oldi tegeletud aastaid, pääses teema probleemi tõsiselt võtvasse avalikku meediadiskursusesse alles pärast professionaalse ilmeka kampaania

korraldamist. Enne artiklitega täpsemalt ja põhjalikumalt tutvumist võib siiski teha oletuse, et vähemalt karusnahavastasuse puhul peab eliidi-ideoloogia, sh meedia, arvestatavaks vaid professionaalset, sihtgruppidele suunatud ja läbimõeldud tegevust. Karusnahakasvanduste keelustamise kampaania sobib väga hästi näitlikustama Naomi Nicholshi sarnaselt edasi antud väidet (Nichols 2000: 21). Tõenäoliselt on Nicholshi uurimuses intervjueeritavatega samale järeldusele jõudnud ka kohalikud sotsiaalaktivistid, sest vaid oma tegevust bürokratlik-korporatiivsesse vormi valatuna oli võimalik viia probleemipüstitus laiemas avalikkuseni. Seetõttu võib väita, et liikumise aktivistid on praktikate tasandil ühendanud nii massi-ideoloogia kui *loomaõigusluse* freimid.

Nagu loomade kasutamist toiduaine-, ravimi- ja kosmeetikatööstuses puudutava meediakajastuse puhul, olen ka käesolevas peatükis analüüsivad ühikud aastate lõikes kategooriatesse jaotanud. Siiski ei käsitle enam iga aastat eraldi, vaid ühendan üheks kategooriaks nende aastate meediakajastuse, kus liikumise tegevus eriti palju kajastust ei leidnud. Seetõttu ühendan omavahel 2006. ja 2007. aasta ning aastad 2010–2012. Kuna analüüsivat meediakajastust on rohkem kui eelmises peatükis, otsustasin mitte üksikasjalikult analüüsida väga sarnaseid artikleid — seda enam, et liikumise algusaastatel on neid ka aktivistide valitud taktikate tõttu üsna palju. Seega keskendun relevantsetele näidetele ning analüüsin neid laiemas kontekstis.

2006. ja 2007. aastal, mis moodustavad ühtlasi ka esimese kategooria, ilmus ühtekokku 13 artiklit, sealjuures kümme 2006. ja kolm 2007. aastal. Kogu meediakajastus leidis avaldamist *Eesti Päevalehe* veebiväljaandes ning *Delfi* ja *Eesti Rahvusringhäälingu* uudisteportaalis. Järgneva kategooria alla liigituvad 2008. aastal ilmunud artiklid, mida oli ka kõigi aastate meediakajastuse lõikes ebaproportsionaalselt palju — 26 artiklit. Kuna aastasse mahtus ka enam furoori tekitanud meeleavaldus briti loomaõiguslastega, moodustavad kategooriasse paigutuvast meediakajastusest suurema osa just vastavat protestiaktsiooni puudutavad artiklid. Artikleid avaldati uudisteportaalides *Delfi*, *Eesti Ekspress*, *Postimees* (sh tallinncity.postimees.ee), *Eesti Päevaleht*, *Elu24* ja *Äripäev*. Üsna palju artikleid ilmus ka omaette kategooriana käsitletaval 2009. aastal — kokku 15 artiklit. Enamik artiklitest moodustavad omaette diskursuse, milles on kaitsepolitsei poolt kasutusele võetud meetmete tõttu hakanud levima ideoloogiline kood radikaalsest ja seadusi eiravast aktivistist. Siiski mahub sellesse aastasse ka kaks teema-alast meeleavaldust ning üks üritus, mis kõik meedias

kajastamist leidsid. 2009. aastal ilmusid liikumist puudutavad artiklid *Rahvusringhäälingu*, *Postimehe*, *Delfi*, *Maalehe* ja Reporteri uudisteportaalides, samuti veebikeskkonnas Bioneer.

Ühte kategooriasse on koondatud 2010–2012. aastal ilmunud artiklid, mida oli kokku neli. Artiklid avaldati *Postimehe* ja tallinncity.postimees.ee uudisteportaalides. Kuigi aasta 2012 möödus ilma igasuguse meediakajastuseta, pean vajalikuks alapeatükis põgusalt mainida 2012. aastal ilmunud viit artiklit Noarootsi kavandatavast naaritsafarmist. Teemakajastus näitab, et karusnahakasvanduste problemaatika on vähemalt mingil perioodil olnud meedia huviorbiidis ka loomaõiguslaste sõnavõttudest hoolimata. Lisaks võib neid artikleid järgneva kategooria meediakajastuse konteksti paigutatuna hoopis uues valguses näha — kui 2012. aastal olid kohalikud karusnahakasvandused vaid keskkonnakaitsjate ja üsna marginaalse loomakaitseorganisatsiooni südameasjaks, siis 2013. aastal kisti tänu liikumise Loomade Nimel algatatud kampaaniale ja loodud petitsioonile diskussiooni suurem osa avalikkusest. Võib väita, et mingil määral muutsid varem radikaalidena käsitletud sotsiaalaktivistid nišiteema oluliseks osaks avalikust meediadiskursusest, st mingi semiootiline süsteem sai viidud perifeeriast tsentrile üsna lähedale.

2013. aastal ilmunud meediakajastus edestab arvuliselt napilt 2008. aasta — ilmus ühtekokku 30 artiklit. Kogu vastav meediadiskursus on konstrueeritud liikumise algatatud kampaania põhjal, mis esmakordset kajastamist leidis, nagu „Seavabrikute“ kampaaniagi puhul“, saates „Pealtnägija“. Kampaania kogus palju vastukaja, ent mahukuselt ja ulatuvuselt jäädi siiski eelneval aastal algatatud „Seavabrikute“ kampaaniale alla. Selleks võib olla mitu põhjust:

- (1) Erinevalt „Seavabrikute“ kampaaniast oli skandaali kistud vaid üks tootja — AS Balti Karusnahk;
- (2) Tegemist polnud tootmisvaldkonnaga, millega tarbijad end otseselt seostaks: karusnahkset kasukat ei saa endale lubada igaüks, küll aga suhestab end sealihaga tarbimisega pea iga kohalik tarbija;
- (3) Kuigi diskussioonis võtsid loomakaitsjaid toetava seisukoha ka keskkonnakaitsjad (eelkõige euroopa naaritsa asurkonna ohustatuse seisukohalt), siis loomaõiguslaste esitatud keskkonnasäästlikkust puudutav argument ei pruugi tarbijat veenda: üldiselt peetakse

karusnahka igal juhul alternatiividest keskkonnasäästlikumaks ainuüksi seetõttu, et tegu on looduslikku päritolu materjaliga.

Teema leidis kajastust *Delfi* (sh rahvahaal.delfi.ee ja eestielu.delfi.ee), *Postimehe* (sh ilmajaam.postimees.ee ja e24.postimees.ee), *Õhtulehe*, *Äripäeva*, *Harju Elu*, *Maalehe* ja *Rahvusringhäälingu* uudisteportaalides ja veebikeskkonnas Bioneer.

Viimase kategooria moodustavad 2014. aastal avaldatud vastavateemalised artiklid, mida oli kokku neli. Tegemist on eelmisel aastal algatatud kampaaniat puudutavate artiklitega, mis ilmusid *Delfi*, *Äripäeva* ja *Maalehe* uudisteportaalides.

5.1. 2006. ja 2007. aastal avaldatud artiklid

2006. ja 2007. aastal ilmus loomaõiguslaste rõivatööstust puudutavast tegevusest 14 artiklit, milledest 13 olid pühendatud kolmele liikumise korraldatud meeleavaldusele ning üks liikumise pressiteatele kassi- ja koeranahkade impordi kohta. Meediakajastuse andmetele tuginedes korraldas või plaanis korraldada liikumine 2006–2007. aastal kolm karusnahatööstuse vastast meeleavaldust — 2006. aastal 11. novembril ning 2007. aastal 20. jaanuaril ja 13. veebruaril.

Esimene loomade kasutamist rõivatööstuses puudutav artikkel ilmus 8. novembril 2006. aastal *Eesti Päevalehe* uudisteportaalil. Tegemist on pressiteatega, millest võib lugeda meeleavalduse toimumiskoha ja ajakava kohta. Samuti teatatakse viimases lauses, et meeleavalduse korraldavad kaks liikumist: Loomade Nimel Eestist ja Oikeutta Eläimille Soomest (Eesti Päevalehe uudisteportaal, 2006). Soome päritolu aktiviste on aga mainitud vaid ühes kolmest artiklist, mis ilmusid meeleavalduse toimumise päeval, 11. novembril. Seega on meeleavalduse korraldamist omistatud vaid liikumisele Loomade Nimel kahes artiklis — uudisteportaalil *Delfi* ilmunud artiklis, pealkirjaga „Loomasõbrad ja politsei läksid kähmlema“, ning *Eesti Päevalehe* uudisteportaalil avaldatud artiklis, pealkirjaga „FOTOD: Rongkäik karusnahatööstuse vastu“. Artiklitest jääb mulje, et tegu oli eelkõige politseinike ja

meeleavaldajate vahelise konfliktiga — läbiseigi on sõna antud ainult loomaõiguslastele ja üritust jälgima saadetud politseinikuid esindava prefektuuri pressiesindajale. Seejuures on vastakuti sattunud kaks poolt, kes on ürituse puhul erinevatele aspektidele keskendunud:

- (1) Loomaõiguslased, kes püüavad oma käitumisega juhtida tähelepanu kindlale (karusnahatööstuse vastasele) sõnumile;
- (2) Pressiesindaja, kelle sõnutsi möödus meeleavaldus rahulikult, ent tekkisid mõned konfliktid meeleavaldajate ja poode valvama tulnud korraldajate vahel.

Hoopis teises võtmes võib üritusest lugeda mõned päevad hiljem *Eesti Päevalehe* uudisteportaalil ilmunud artiklitest, kus selgitavateks osapoolteks on hoopis Põhja politseiprefektuuri pressiesindaja ning poodnikud. Nii võib lugeja tutvuda ka karusnahapoe juhataja hirmust vara lõhkumise ees: „Ajakirjandusest jooksis see info läbi, nii et teadsime demonstratsioonist. Korjasime akendelt mõned karusnahksed esemed ära, et meeleavaldajaid vähem ärritada. Lasime rulood alla, kustutasime tuled ja olime ise tagaruumis,” kirjeldas poejuhataja.“ (Oga, 2006). Ka politseiprefektuuri pressiesindaja kommentaar on senisest agressiivsem: „Ei saa päris rahumeelseks pidada kaupluste akendele tagumist ning teiste inimeste häirimist, kes pöördusid abi saamiseks politsei poole. Koosolekust osa-võtnud käitusid ebaviisakalt ka politsei suhtes.“ (Samas). Meediainstitutsiooni seisukoht ilmneb samasse perioodi jäänud uudisteportaalil Delfi.ee avaldatud artiklis (skripti tasandil seotakse loomaõiguslaste tegevus ka looma väärkohtlemisega seotud skandaaliga):

Kuivõrd suhtumine loomasse ja looma kannatustesse on otseselt seotud kultuurilise kontekstiga, võiksid ehk loomakaitsjad intensiivse kaebamise ja häbiposti naelutamise asemel — nagu viimati tehti Aivar Otsaltiga — pigem rohkem selgitustööd teha ning tagajärgede asemel põhjustega võidelda. (Uudisteportaal Delfi.ee, 2006).

Juba päev hiljem ilmus samas artikkel, mille kohaselt alustati meeleavaldusega seoses väärteomenetlust. Väärteomenetluse tulemustest ilmub artikkel pea kaks kuud hiljem ja sellest selgub ka politsei lõplik seisukoht: „Politsei väitel muutusid karusnahapoodide akendele kleebiseid kleepinud ning loosungeid hüüdnud pikettijad agressiivseks ning ohustasid linlaste turvalisust“ (Kaldoja, 2007).

2007. aastal korraldamist oodanud meeleavaldused olid suunatud Hiina karusnahakasvanduste (meeleavaldus korraldati Hiina saatkonna ees) ja kindla tootja, J Lindebergi, vastu. Meeleavaldusi kajastanud artiklid ilmusid pressiteate kujul ning nagu

esimese meeleavaldust kajastava artiklivi puhul, võis nendest lugeda ürituse motiivist ja ajakavast. Artiklite andmetel oli mõlema meeleavalduse puhul tegu rahvusvahelise üritusega, millesarnased toimusid veel teisteski riikides. Tõenäoliselt oli kavandataval üritusel ennatlik soovitatav mõju, sest juba päev hiljem võis *Eesti Päevalehe* uudisteportaalist lugeda, et meeleavaldus jääb ära: „Rootsi moefirma J Lindebergi turundusjuht Marc Hare teatas täna, et JL kollektsioonides loobutakse karusnaha kasutamisest.“ (Kaldoja, 2007). Kahtlemata saatis selline uudis teemast huvitatud auditooriumile sõnumi, et loomaõiguslaste tegevus võib ka vilja kanda. Siiski oleneb sõnumi sisu eelkõige lugeja *kontekstimudel*ist ja ka selle konstrueerimisel kasutatavatest ideoloogilistest *freimidest*, st oluline on see, kas osatakse uudist seostada loomaõiguslaste tegevusega rahvusvahelisel tasandil või keskendutakse vaid kohalikele aktivistidele, kelle protest väljendas pigem solidaarsust teistele probleemiga lobitöö tasandil tegelevatele loomaõiguslastele.

Igal juhul võib väita, et kohalike loomaõiguslaste aktivismi moodustatud diskursusele löi konteksti (k.a skripti tasandil) mujal maailmas vastu võetud teemasse puutuvad (juriidilised) otsused. Väidet sobib tõestama ka *Eesti Päevalehe* uudisteportaalil liikumise nimel tehtud uudis Euroopas kehtestatavast kassi- ja koeranahkade impordi keelust. Skripti tasandil luuakse seos kohaliku kultuuriruumiga (sh ka kohalike tarbijatega) järgneva väitega: „Liikumise teatel Eesti kohta täpsed andmed puuduvad, kuid neile on teada, et ka Eestis on lemmikloomade nahku müügil olnud.“ (Masing, 2006). Nii pressiteadetes kui artiklites on liikumine maininud koioti-, küüliku-, rebase- ja naaritsanahkade kasutamist, mis erinevad tarbija jaoks kassidest ja koertest, keda käsitletakse ka kohalikus kultuuriruumis eeskätt lemmikloomadena. Mingil määral võib seda liikumisepoolset teadet lugeda katseks karusnahatööstust kohaliku kultuuriruumi hoiakulistest väärtustest lähtudes dehumaniseerida — kui naaritsate või koiottidega tarbijal (kognitiivsel tasandil) kokkupuudet pole, siis on see kindlasti olemas kasside-koertega.

Meediakajastusest lähtudes võib 2006.–2007. aastal liikumise tegevust kirjeldada järgnevate ideoloogiliste kriteeriumide järgi:

- (4) Diagnoos (*diagnosis*) — karusnahatööstuse puhul on tegu ebaeetilise tööstusega, mis põhjustab loomadele ebavajalikke kannatusi;

- (5) Prognosis (*prognosis*) — karusnahatööstuse ebaeetilise tõestamiseks sobib meeleavalduste korraldamine;
- (6) Põhjendus (*rationale*) — meeleavalduste käigus teadvustakse publikule oma sõnumit ja kahjustatakse tööstuse mainet.

Lähtudes kolmest artikli, ideoloogia ning liikumise praktikate tasandist, võib eristada järgnevaid opositsioone:

- (1) Artiklite tasandil — meeleavaldajad („loomaõiguslased“, „loomasõbrad“, „loomasõbrad“) vs. politsei (mõne artikli tasandil lisandub politseiga ühes veel karusnahaga kauplevad poed)
- (2) Ideoloogia tasandil — meie-loomaõiguslased vs. karusnahapooldajad (karusnahaga kauplevad poed, karusnahatööstuse ebaeetilisusest mitteteadlik olev publik). Kuigi loomaõiguslaste eesmärgiks oli mingisugusegi karusnaha ebaeetilisust puudutava diskursuse ja diskussiooni loomine, jäi protestide käigus kõige suurem osa ühiskonnast — publik — diskussioonist välja. Avaldamist leidis küll juhtkiri, kuid ka selles toetuti kultuurilise relativismi argumendile. Mingil määral võib seda pidada kohaliku kultuuriruumi (semiosfääri) reaktsiooniks loomaõiguslaste taktikatele — sellest selgub ka muuhulgas, et tõenäoliselt kannaks loomaõiguslaste töö enam vilja, kui keskendutaks (kultuuriliselt determineeritud) põhjustega.
- (3) Liikumise tasandil — meeleavaldus vs. muud taktikad. Meeleavalduste korraldamisega püüti pääseda kohalikku meediadiskursusesse, tekitades vahendajatele (karusnahaga kauplevatele poodidele) sümboolset kahju. Kuigi ideoloogia tasandil võib loomaõigusluse lõppeesmärgiks alati materiaalselt kahju lugeda (karusnahatööstuse keelustamine), siis materiaalse kahju tekitamine jäeti liikumise poolt auditoriumile. Seega võib liikumise aktiviste käsitleda teatavate sõnumitoojatena, kes tegelevad eeskätt tööstuse mainekujundusega.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et 2006.–2007. aastal lähtus liikumine üsna kitsast ideoloogilisest sotsiaalaktivismi vormist, püüdes tekitada oma ideede levitamiseks uut diskursust vaid indiviidi tasandil.

5.2. 2008. aastal ilmunud artiklid

Suurt meedia huvi liikumise vastu 2008. aastal võib pidada eelkõige loomaõiguslaste endi aktiivsuse teeneks — meediakajastuse andmetel korraldati terve aasta jooksul ühtekokku kuus meeleavaldust. Enamik neist toimus rahvusvaheliste ürituste sarja raames, mil protestiti kindla moefirma — Escada — karusnaha kasutamise vastu oma kollektsioonides. Seega oli tegemist laiema haardega kampaaniaga, millega kohalikud loomaõiguslased kaasa läksid. Rahvusvahelise kampaaniaga oli tegu ka 12. detsembril 2008. aastal toimunud meeleavaldusega, mille eesmärgiks oli moefirma Max Mara survestamine. Kui enamike artiklite puhul ühestki konkreetsest piiritagusest liikumisest juttu polnud, siis vastupidine tendents esines 16. juulil Suurbritannia saatkonna ees toimunud protesti puhul — lugeja võis mitme artikli puhul tutvuda meeleavaldajate taustaga, st koostööd tegid kohalik liikumine Loomade Nimel ja rahvusvaheline organisatsioon PETA.

Kuigi loomaõiguslaste motiivid meeleavalduste korraldamiseks leidsid avaldamist igas meeleavaldust kajastavas artiklis, jäid domineerima pigem teistsugused noodid:

- (1) Loomaõiguslased hirmutavad ja ründavad (kohalikke) ettevõtjaid — eelnevat väidet sobivad illustreerima sellised pealkirjad nagu „Karusnahavastased käisid poode hirmutamas“, „Karusnahaärid sulgesid meeleavalduse hirmus ukсед“ ja „Karusnahavastased Eesti tootjaid kimbutama“;
- (2) Loomaõiguslaste tegevus on ebaseaduslik või pealtnägijaid häiriv — taolise ideoloogilise koodi kinnistamist toetavad nii pealkirjad kui vastavad artiklid: „Politsei viis alasti kiskunud loomakaitsjad minema“, „Alasti piketeerijad said trahvi“, „Alasti meeleavaldus kestis vaid 7 minutit“.
- (3) Loomaõiguslaste tegevus on naeruväärne — erinevates artiklites vahendati TV3 uudisteprogrammi avalikku küsitlust alasti protestimise kohta, millest joonistus välja kindel diskursus, mille kohasel on alasti protestimine küll ebaseaduslik, ent publikule naljakas vaadata. Kriitiline suhtumine avaldus ka Postimees.ee uudisteportaalis

avaldatud Urve Eslase arvamuskirjeldust, kus sai skripti tasandil sisse toodud ka teistsuguseid ideoloogilisi tekste sisaldavad semiosfäärid või kultuuriruumid:

Protestiturismil on muu paketi võrreldes teatud meelietütavad eelised. Võimalus avalikus paigas riistetada olla, meedia huviorbiiti sattuda, kõva lärmi teha ja vahistatud saada - ja kui veab, siis ka arestikambri istuda. Ja seda kõike päriselt, ilma giidi turvalise juhatare või lavastatusega. [...] Aga kui tootepakkujad soovivad veelgi teravamaid elamusi jagada, võib ette võtta näiteks turismireise islamimaadesse. Vangla, avalik piitsutamine ja kui veab, siis kividega surnuks pildumine, on kindlasti asjad, mida kui mitte osalejad ise, siis vähemasti nende sugulased aastaid hiljem fotoalbumi taga meenutada saavad. (Eslas, 2007)

Kui diagnoosi ja prognoosi struktuurid jäid liikumise tegevusest juhitud ideoloogia puhul samaks, siis muutuv oli põhjendus: eesmärgiks oli samuti sümbolise kahju või mõju tekitamine ning publiku teadvustamine, ent efektiivsuse ja meedia huvi tagamiseks kaasati ka organisatsiooni PETA liikmed, kes olid valmis šokeerivaks tegevuseks. Artikli, ideoloogia ja liikumise tasandil ilmesid järgmised opositsioonid:

- (1) Artiklite tasandil — kohalikud loomaõiguslased vs. politsei välismaalastest aktivistid vs. Politsei. Konfliktile ainult kahte osapoolt omistavat diskursust rõhutas veel enam seegi, et aktivistide tegevust käsitleti kas häiriva, naeruväärse või ebaseaduslikuna;
- (2) Ideoloogia tasandil — meie-loomaõiguslased vs. moefirmad;
- (3) Liikumise tasandil — meeleavaldus vs. muud taktikad. Senisest enam rõhutati kohaliku aktivismi paigutamist rahvusvahelisse konteksti (kahepoolne suhe: solidaarsus teiste liikumiste suunas ning kohaliku aktivismi demonstreerimine, rahulolematuse näitamine), samuti püüti teiste liikumiste kaasamisega kõigutada loomaõigusluse marginaalset autoriteeti kohalikus kultuuriruumis. Idee järgi annab riigipiirideülene tegevus publikule märku liikumise tõsiseltvõetavusest, st kohalikel aktivistidel on tuhandeid mõttekaaslast mujal maailmas.

Suurem osa meediakajastusest on pühendatud lühikeseks jäänud Suurbritannia saatkonna ees toimunud meeleavaldusele. Suure tõenäosusega oli selles oma osa ka meeleavalduse olemusel endal — meeleavaldusel võis olla kohal väga palju riistetatud kohalikke loomaõiguslast, ent põhitähelepanu püüdis kolm poolalasti aktivisti. Viimast väidet sobib tõestama ka artiklites kasutatav pildimaterjal, mille fotografeerimisel oli keskendutud vaid kolme kõnealuse aktivisti tegemistele. Kuigi liikumine sai aasta jooksul ühele poole mitme meeleavaldusega, kus meediakajastuse andmetel osales regulaarselt kümnekond aktivisti, tekitati siiski enim

kõneainet kolme PETA aktivistiga. Kuna tegevus oli ebaseaduslik, jäi ka selle meeleavalduse loodud diskursus domineerima liikumise representatsiooni kohalikus meedias: võib väita, et toimus *aktivisti* kui ideoloogilise koodi senisest jõulisem radikaliseerumine ja marginaliseerimine.

5.3. 2009. aastal ilmunud artiklid

2009. aasta algust võib pidada ajaks, mil meediadiskursus taastoodab veelgi enam 2008. aastal levima hakanud stereotüüpi äärmuslike vaadetega aktivistist. Jaanuari algusest veebruari esimese pooleni puudutab meediakajastus vaid kahe loomaõiguslase kaitsepolitsei huviorbiiti sattumist. Esimene teemat kajastav artikkel ilmub enne saadet „Pealtnägija“, milles loomaõiguslaste ja kaitsepolitsei vahekord samuti kajastamist leidis. Skripti tasandil, ilmestades *loomaõigusluse* kui ideoloogia tekitatud diskursuse intertekstuaalsust, on sisse toodud võrdlus *loomakaitse* ja *loomaõigusluse* vahel:

Loomade Nimel, kuhu Kristina ja Martin kuuluvad, on siiski kraad kangem kui tavalised loomakaitsjad. Lihtsalt öeldes, kui loomakaitsjad võitlevad selle nimel, et loomi peetaks võimalikult heades tingimustes, siis loomaõiguslaste missioon on, et tööstuslik loomapidamine üldse ära lõpeks. (Randlaid, 2009)

Lisaks on liikumist nimetatud „survegrupiks“ ning aktivist Kristina Meringut „Eesti karusnahakaupmeeste hirmuks“. Nii „kraad kangem“ kui „survegrupp“ omistavad tegutsetud kahe–kolme aasta jooksul meediakajastuse toel kujunenud *aktivistile* kui ideoloogilisele koodile omajagu konnotatsioone. Artiklis on esindatud kolm osapoolt:

- (1) Kaitsepolitsei, kes õigustab oma tegevust järgnevalt: „Kapo sõnul on vestlused preventiivsed - parem karta kui kahetseda.“;
- (2) Loomaõiguslased: „Ehkki loomaõiguslased ise kinnitavad, et nende aktsioonid on alati seaduslikud ja vägivallatud, ei veena see jutt kõiki. [...] Aktivistid ise nimetavad seda aga ahistamiseks.“

(3) Tolleaegne riigikogu liige Silver Meikar:

Riigikogu liige Silver Meikar on ise miitingul turjal tundnud Valgevene miilitsa nui ja leiab, et kapo kampaania on liialdus. "Küsimus on mõistlikus piiris," nendib Meikar. Just seetõttu on ta võtnud aktivistide kaitsmise südameasjaks ja on kogunud infot kümnekonna sarnase salapolitsei poolse väidetava ahistamisjuhtumi kohta. (Samas, 21.04.2014).

Kuigi loomaõiguslaste poolele asunud Meikar on skripti tasandil maininud ka Valgevene miilitsat (teatud struktuuril võib Valgevene miilitsa ja kaitsepolitsei taktikate vahele isegi võrdusmärgi asetada), jätkub diskursuses võitlus loomaõiguslaste ja politsei vahel.

Kaitsepolitsei tegevusest on kirjutanud vastuse nii Silver Meikar kui liikumise esindaja Kristina Mering ise. Kui Meikari artiklist võib leida tema ja Aleksei Lotmani ühispöördumise õiguskantsler Indrek Tederile, siis Meringu arvamuskirjandis tutvustab autor kaitsepolitsei taktikate tagamaid. Nii Meikari kui Meringu avaldustest jääb kõlama, et tegu on teisitimõttelejate kiusamisega. Silver Meikar on taaskord skripti tasandil toonud paralleeli, seekord Venemaa kodanikuühiskonna lämmatamisest. Mering rõhutab aga vägivaldset vastamist vägivallatule ideoloogiale — selline opositsioon on huvitav, sest vägivaldset poolt esindab kaitsepolitsei ning vägivallatut „ökoterroristidest“ loomaõiguslased.

Omaette diskursuse moodustab *Postimehe* uudisteportaalil avaldatud juhtkiri, kus küll teadvustatakse loomaõiguslusest lähtuvate ideoloogiliste gruppide erinevust praktika tasandil, kuid teistes lõikudes pannakse kohalikudki aktivistid ühte patta vasakäärmuslastega (lause „Europoli hinnangul on Euroopa riikides vasakäärmuslased teine suur probleem kohe islamiäärmusluse järel.“ seab vasakpoolsuse, seega autori vaate kohaselt ka loomaõigusluse, ja islamiäärmusluse justkui ühele pulgale) ja seadusele vilistajatele („Need noored ei karda eesmärkide nimel rikkuda seadusi, näiteks ei tunnista nad eraomandi puutumatus.“). Lisaks on kohalikke loomaõiguslasi võrreldud mujal tegutsevate loomaõiguslastega:

Nende viimaste Soome mõttekaaslaste seostatakse näiteks mõne kuu eest toimunud intsidendiga, kus noored peksid segi kanala, et protestida linnuliha tööstusliku kasvatamise vastu. Kliimaseadme seiskumise tõttu hukkus ligi viis tuhat kana. Nende Briti mõttekaaslased saatsid sihtmärgiks valitud firmadele postiga mängupomme, kasutatud tualettpaberit ja väidetavalt HIViga süstlanõelu. (Postimehe uudisteportaal, 2009).

Negatiivsest vastukajast hoolimata jätkasid loomaõiguslased meeleavaldustega ja üritustega. Avaldamist leidis ka pikem artikkel karusnaha ebaeetilisusest ja keskkonnaohtlikusest ning

loomaõiguslaste lähenemisest probleemile. Viimati mainitud artikkel ilmus veebiportaalil Bioneer.ee.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et ideoloogilise tasandi kolm struktuuri praktikate kujul jäid enam-vähem samadeks, mis eelmistelgi aastatel:

- (1) Diagnoos (*diagnosis*) — karusnahatööstuse puhul on tegu ebaeetilise tööstusega, mis põhjustab loomadele ebavajalikke kannatusi;
- (2) Prognoos (*prognosis*) — karusnahatööstuse ebaeetiliseuse tõestamiseks ja probleemi teadvustamiseks sobib meeleavalduste ja infoürituste korraldamine;
- (3) Põhjendus (*rationale*) — meeleavalduste käigus teadvustakse publikule oma sõnumit ja kahjustatakse tööstuse mainet.

Meediakajastuse põhjal joonistuvad välja kolm järgnevat tasandit:

- (1) Artiklite tasandil — kohalikud loomaõiguslased vs. kaitsepolitsei. Kuigi loomaõiguslaste vaatepunktiga võis mitme artikli vahendusel tutvuda, jäid kõlama pigem *aktivisti* ideoloogilist koodi radikaliseerivad noodid. Eriti tugevalt avaldus see varem kirjeldatud *Postimehe* uudisteportaaali juhtkirjas ning ka järgnevates artiklites: „Kaitsepolitsei kardab loomaõiguslaste ja anarhistide liikumiste radikaliseerumist“, „Eesti loomaõiguslastel on raske mõttekaaslasti leida“ ja „Loomaõiguslased mässavad karusnaha vastu“;
- (2) Ideoloogia tasandil — loomaõiguslased vs. moefirmad;
- (3) Liikumise tasandil — meeleavaldused, infoüritused vs. muud taktikad.

5.4. 2010–2012. aastal ilmunud artiklid

Aastatel 2010–2011 toimus liikumise initsiatiivil kolm meeleavaldust. Kõik meeleavaldusi puudutavad artiklid olid sarnased varasemaidki meeleavaldusi kirjeldanud uudistega: esitatud oli toimumise koht, ürituse kulg, ürituse eesmärk ja mõned fotod. Seega võib väita, et nii artikli, ideoloogia, liikumise kui spetsiifilisemalt ideoloogiliste praktikate tasandid kujunesid sarnaseks 2008. aastal esindatutega. Kuna liikumine oli juba 2010. aastaks tegutsenud kokku neli aastat, võib meedia neutraalsemat käsitlust pidada mõnevõrra loomaõiguslaste tegevusega harjumiseks. Artiklites ei kõla enam niivõrd 2009. aastal domineerinud ideoloogiline kood, vaid objektiivsem käsitlus.

2012. aastal karusnaha-teemalisi artikleid ei ilmunud, tõenäoliselt võib selle põhjuseks pidada liikumise hõivatust „Seavabrikute“ kampaaniaga. Siiski loovad järgneval aastal toimunud kampaaniale „Karusnaha lugu“ eelkonteksti viis 2012. aastal ilmunud artiklit, milles Eesti keskkonnaühenduste koda ning Eestimaa Loomakaitse Liit avaldavad muret Noarootsi valda Suur-Nõmmkülla rajatava ameerika naaritsa kasvanduse üle. Kuigi karusnahavastatus on nii liikumise ideoloogia teoreetilisel kui praktilisel tasandil alati esindatud olnud, võib teiste organisatsioonide arvamused lugeda nihkeks liikumise enda diskursuses. Kõige ilmekamalt ilmneb see juba kampaanias „Karusnaha lugu“, kuhu liikumine kaasas edukalt ka keskkonnakaitsjaid. Selline võte annab märku sellest, et liikumine on hakanud tegema koostööd mõõdukat haru esindavate organisatsioonidega. Kindlasti avaldub selline nihe ka kõigis struktuurides.

5.5. 2013. aastal ilmunud artiklid

Nii nagu 2012. aastat toiduainetööstuse valdkonnas, võib sarnaselt 2013. aastat liikumise puhul karusnahaproblemaatika juhtimisel peavoolumeedia diskursusesse edukaks lugeda.

Nagu „Seavabrikute“ puhul, avaldati foto- ja videomaterjal esmakordselt saates „Pealtnägija“, samuti võis nendega tutvuda liikumise koduleheküljel eraldi kampaaniale pühendatud rubriigis. Siiski ilmneseid mõned erinevused:

- (1) Liikumine algatas petitsiooni karusloomakasvanduste keelustamiseks Eestis;
- (2) Lisaks loomade ebaetilisele kohtlemisele oli esindatud ka ebaseaduslikkuse argument — Karjaküla karusloomakasvanduse puhul oli tegu ettevõttega, mis maksis aastaid oma tegematajätmistest eest trahve;
- (3) Peale Eesti Loomakaitse Seltsi olid kampaaniasse aktiivselt kaasatud ka keskkonnakaitsjad.

Viimane sai toimuda eelkõige seetõttu, et kasvandustest peetav ameerika naarits on aastaid keskkonnakaitsjatele pinnuks silmas. Teatud määral avaldus see ka 2012. aastal avaldatud meediakajastuses, mis kahtlemata liikumisele kasuks tuli. Erinevalt „Seavabrikute“ kampaaniast oli „Karusnaha loo“ kampaania edukama kuluga, tõenäoliselt soodustas seda ka fakt, et Karjaküla ettevõtte juht ei soovinud pikka aega juhtunut kommenteerida. Vastus kampaaniale ilmus alles 10. juulil 2013. aastal uudisteportaalil *Delfi*, milles Karjaküla karusloomafarmi eest vastutava aktsiaseltsi Balti Karusnaha juhatuse liige Anatoli Mustonen tõi skripti tasandil välja neli argumenti karusnahakasvanduse kaitseks:

- (1) Loomakasvatuse on inimtegevuse lahutamatu ja loomulik osa — „Loomanahk kui kõige ürgsem inimese kehakate on oma loomult looduslik ja kandjale väiksem tervisrisk kui sünteetiline materjal, mida liiatigi tuleb tihti välja vahetada, loomahad aga kestavad kaua.“;
- (2) Vigastatud loomad on paratamatus — „150-tuhandelise karja hulgas tuleb ikka selliseid loomi ette“ (sarnane argument esines ka „Seavabrikute“ kampaania keskmesse sattunud seakasvatajate kommentaarides);
- (3) Tegemine on sotsiaalselt vastutustundliku ettevõttega — „Oleme Keila valla suurima ettevõtte jaganud sotsiaalset vastutust, aidanud nii SOS Lasteküla kui ka mitmeid teisi olulisi ühendusi.“;

- (4) Ettevõtte panustab kohalikku majandusse — „Meie aastane kogukäive oli 2012. aastal 6,8 miljonit eurot ning 98% toodangust läks ekspordile. Nende näitajatega oleme oluliseks ettevõtteks kogu Eesti majandusele.“ (Mustonen, 2013)

Loomaõiguslaste, keskkonnakaitsjate ja Karjaküla karusloomafarmi vahekorda on kõige paremini väljendatud *Eesti Ekspressi* uudisteportaalil ilmunud artiklis, pealkirjaga „Tapame 150 000 naaritsat?“. Artiklis on esindatud kõigi osapoolte argumendid, kusjuures ka keskkonnaministeeriumi tasandil tunnustatakse naaritsakasvanduste keelustamise ettepanekut. Viimane on märk loomaõigusluse ideoloogia struktuuride pääsemisest kohaliku semiosfääri keskmesse, eliidi-ideoloogiasse — kuna keskkonnaministeerium kujutab endast autoriteeti makrostruktuuri tasandil, võib sellist arvamuse avaldust lugeda loomaõigusluse ideoloogia toetuseks. Tõenäoliselt ilmneb see kõige enam selles, et loomaõiguslastel on oma osa tsentris esindatud ideoloogiast sõltuva otsuse langetamisel. Samuti on esmakordselt liikumise karusnahavastasust puudutava tegevuse jooksul diskussiooni kaasatud ka publik: juba vähem kui kuu pärast foto- ja videomaterjali avaldamist oli liikumise algatatud karusloomakasvanduste keelustamist nõudev petitsioon kogunud 5200 allkirja (Mõttus, 2013)

Oma osa publiku arvamuse kujundamisel võib olla Karjaküla farmi juhi Anatoli Mustoneni oskamatuses avalikkusega suhelda: erinevatest artiklitest jäävad kõlama valladusähvardused, kohtukutsed ja igasugune probleemi eitamine. Kuigi Karjaküla farmi juht tegi ka katse arvamuseartikliga kasvanduse mainet parandada, domineerisid 2013. aastal Karjaküla karusloomafarmi mainiva meediakajastuse puhul pigem negatiivselt häälestatud kirjutised, mis kõige paremini avalduvad järgmistes pealkirjades ja artiklites: „Loomakaitsjad: Karjaküla karusloomafarmis rikutakse loomade pidamistingimusi“, „Karjaküla karusloomafarmi tegevuse suhtes esitati kuriteoteade“, „Pealtnägijas kajastatud naaritsafarm korralikus kasumis“, „Karusloomakasvanduse sulgemist nõuab enam kui 5000 inimest“, „Delfi lugejad: karusloomade piinamine tuleb seadusega peatada“, „Leekides: piinamissüüdistuste küüsis karusnahatootja põles“ ja „Karusloomakasvandustel probleeme jätkub“. Liikumine Loomade Nimel ise on aga aasta lõpuks saanud Eesti Loomakaitseliidu poolt korraldatud hääletuse tulemusena kõige loomasõbralikuma teo tiitli (Uudisteportaal *Maaleht*, 2013).

Ideoloogilise tasandi kolm struktuuri on teinud võrreldes varasemate aastatega läbi suure muutuse:

- (1) Diagnoos (*diagnosis*) — karusnahatööstuse puhul on tegu ebaeetilise tööstusega, mis põhjustab loomadele ebavajalikke kannatusi;
- (2) Prognoos (*prognosis*) — karusnahatööstuse ebaeetiliseuse tõestamiseks ja probleemi teadvustamiseks on vaja koguda tõendeid loomade ebaeetilisest kohtlemisest;
- (3) Põhjendus (*rationale*) — publiku teadvustamiseks peab publikule kogutud tõendeid loomade ebaeetilisest kohtlemisest näitama ning koguma kasvanduste keelustamiseks allkirju.

Artiklite, ideoloogia ja liikumise tasandil ilmnevad järgmised tendentsid:

- (1) Artiklite tasandil — loomaõiguslased vs. kohalikud karusnahakasvandused (või konkreetne karusnahafarm). Artiklitest ilmneb, et kaasatud on ka publik, sest petitsioon leiab mitmeid kordi meedias kajastamist. Samuti on muutunud artikleid illustreeriv fotomaterjal: kuid varasematel aastatel illustreeriti loomaõiguslasi puudutavaid artikleid peamiselt kas meelevaaldustelt pärit fotodega (tihti oli kasutuses ka poolalasti protestijate foto, millel ei pruukinud tegeliku artikli objektiga üldse pistmist olla), siis 2013. aastal domineerisid karusloomi kujutavad fotod (kas euroopa naarits oma loomulikus keskkonnas või fotod liikumise enda fotomaterjali seast). Võib väita, et liikumine on vähemalt mingil tasandil saavutanud *diskursusesisese võimu*;
- (2) Ideoloogia tasandil — loomaõiguslased vs. karusnahakasvandused;
- (3) Liikumise tasandil — professionaalse kampaania ja petitsiooni algatamine vs. muud taktikad. 2013. aastal toimub nihe probleemi käsitlemisel liikumise tasandil, ilmneb sama tendents, millest on lähemalt kirjutanud ka Naomi Nichols: aktivistid eemalduvad senisest radikaalse taagaga mainest ning võitlevad oma eesmärgi nimel samade vahenditega, millega teisigi norme ühiskonnas kinnistatakse.

5.6. 2014. aastal ilmunud artiklid

Seisuga 2. märts 2014 on meedias ilmunud kaks liikumist mainivat artiklit, millele lisanduvad veel Karjaküla farmi puudutavad artiklid. Juba 2013. aasta novembrikuus võis lugeda *Äripäevast*, et keskkonnaministeeriumis kaalutakse ameerika naaritsate kasvatamise keelustamist (Uudisteportaal *Äripäev*, 2014). Sama temaga tegeleb aktiivselt liikumine koostöös Eesti Loomakaitse Seltsi ja keskkonnakaitsjatega edasi ka 2014. aastal, kuigi eliidi-ideoloogia ja keskkonnaministeeriumi tasandil on tehtud mõõndusi karusloomakasvatusega tegelevatele ettevõtetele ja asetatud fookus vaid naaritsakasvatusele. Samal aastal 27. veebruaril uudisteportaalil *Delfi* ilmunud artiklis, pealkirjaga „Loomakaitsjad võitlevad jätkuvalt karusloomafarmide täiskeelustamise eest“ on esitatud kahe erineva ideoloogia, *loomaõigusluse ja loomakaitse* seisukohad:

(1) Loomaõiguslus rõhutab kogu tööstuse ebaeetilisust —

Kristina Mering organisatsioonist Loomade Nimel rõhutas, et kuigi seni on karusloomafarmide teemat suuresti käsitletud keskkonnakaitsese seisukohast, siis jätkuvalt oluline on debatti liita ka eetilis-kultuuriline argument. "Võimalik keeld üksnes keskkonnakaitsese baasil on maailmas pretsedent. Riigid, kus karusloomafarmid on täielikult või osaliselt keelustatud, on seda teinud valdavalt eetilistel põhjustel – argumendiks on loomväärsuse tingimuste puudumine farmides," ütles Mering.;

(2) Loomakaitse rõhutab loomade heaolu puudutavaid seadusi — „Eesti Loomakaitse Seltsi meediajuht Annika Lepp lisas, et liigiomaste tingimuste puudumine on otsesõnu vastuolus ka Eesti Vabariigi loomakaitseseadusega.“ (Uudisteportaal *Delfi*, 2014).

Eetilisuse argumenti on rõhutanud oma *Maalehe* uudisteportaalil ilmunud aramusloos liikumise aktivist Martin Garbuz. Lisaks on ta skripti tasandil toonud välja ka paralleelid ühelt poolt lapstööjõu kasutamise ja karusloomade kasvatamise ebaeetilisuse, teiselt poolt Hollandi otsuse keelustada karusnahakasvandused.

Kuna Karjaküla farm muutis 2013. aasta lõpus oma avalikkusega suhtlemise taktikaid, asusid ettevõttega ühele poolele ka Keila vald ning Eesti Väike- ja Keskmiste ettevõtjate Assotsiatsioon. Kõige enam on majanduslikku argumenti rõhutatud uudisteportaalil *Ärileht* ilmunud artiklis, pealkirjaga „Keila vallas kaoks farmi sulgemisel üle poolesaja töökoha“: „Karjaküla karusloomafarm on Keila valla suurim tööandja. Selle sulgemine tähendaks vallale sotsiaalset katastroofi,“ ütles Kracht ja lisas, et Eestis on iga ettevõtja kulla hinnaga.“

(Saarmann, 2014). Seega on liikumine oma osa publikule tõestanud ning asunud vastamisi märksa bürookraatlikumate institutsioonidega. Selle käigus püütakse aga eliidi-ideoloogia poolt rakendada nende võimu diskursuse üle — kuna määrav on bürookraatlik-korporatiivne (majanduslikke huvisid rõhutav) mudel, satub loomaõigusluse visioon karusnahakasvanused kui institutsioon täielikult reinstitutsionaliseerida, eliidi-ideoloogiaga vastuollu. Võttes kokku kogu meediakajastust aastatel 2006–2014 võib öelda, et deinstitutionaliseerumisele pääseti kõige lähemale 2014. aastal ning siinkohal peab tõdema, et De Bakkeri ja Den Hondi väide mõõdukate ja radikaalsete liikumiste koostööst deinstitutionaliseerumisel peab ka sel puhul paika.

Kui diagnoosi, prognoosi ja põhjenduse struktuurid jäid 2014. aastal samaks, siis mõningad muutused on toimunud artiklite, ideoloogia ja liikumise tasandil:

- (1) Artiklite tasandil — loomaõiguslased, looma- ja keskkonnakaitsjad vs. keskkonnaministeerium ja ettevõtjad;
- (2) Ideoloogia tasandil — loomaõiguslased vs. karusnahakasvandused;
- (3) Liikumise tasandil — seaduseelnõu algatamise (deinstitutionaliseerumise) ümarlaudades ja aruteludes osalemine, infoürituste korraldamine vs. muud (varasemad) taktikad. Liikumine on senisest professionaalsem, osaleb kõrgemate struktuuride otsustes ning võitleb eesmärgi nimel ühiskonna makrotasandil.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada loomaõigusluse ideoloogia esindatud kohalikus kultuuriruumis ning seda ideoloogiat kandva sotsiaalaktivistliku liikumise Loomade Nimel praktikad oma ideoloogia levikuks. Materjali analüüsimisel on integreeritud Teun A. van Dijki ning Pamela E. Oliveri ja Hank Johnstoni ideoloogiakäsitlused, kriitilise diskursuseanalüüsi, Juri Lotmani semiosfääri puudutavad kontseptsioonid, Naomi Nicholisi teooria ja Frank Den Hondi ja Frank G.A. de Bakkeri lähenemine sotsiaalaktivistlikele gruppidele. Esimeses peatüki alapeatükis selgus, et van Dijki ja Lotmani lähenemine mingite uskumuste kogumi muutumise protsessidest kultuuriruumis on väga sarnane: kui van Dijk peab mingi marginaalse ideoloogia levimiseks vajalikuks sellega seotud sotsiaalsete representatsioonide liikumist kultuuriruumi konventsionaalsete faktiliste uskumuste hulka, siis Lotman selgitab nähtust semiootilise süsteemi positsioneerumisega semiosfääri perifeeriast tsentrisse. Sarnaselt käsitletakse ka konventsionaalsete uskumuste või tsentri olemust, mõlemad on struktuurideülese toimimise aluseks võtnud konkurentsi erinevate ideoloogiate/semiootiliste süsteemide vahel.

Kuna töö aluseks on loomaõiguslus, olen esimese peatüki teises alapeatükis toonud välja erinevuse kahe loomade heaolu puudutava ideoloogia vahel. See on vajalik selleks, et hilisemas sotsiaalaktivismi puudutavas peatükis teha vahet kohalikul liikumisel Loomade Nimel ja organisatsioonil Eesti Loomakaitse Selts: Den Hondist ja De Bakkerist lähtudes on Loomade Nimel puhul tegu radikaalse ja Eesti Loomakaitse Seltsi puhul mõõduka sotsiaalaktivistliku liikumisega. Erinevused kahe ideoloogia, loomaõigusluse ja loomakaitse, vahel ilmnevad kõige paremini Oliveri ja Johnstoni kirjeldusmeetodit kasutades, mille kohaselt on ideoloogiatel mingile probleemile lähenedes kolm erinevat struktuuri: diagnoos (*diagnosis*), prognoos (*prognosis*) ja põhjendus (*rationale*). Alapeatükis 1.2. toodud näites selgubki põhiline lahkumine kahe ideoloogia vahel: kui loomakaitse ideoloogiale piisab

loomade pidamistingimuste parandamisest, siis loomaõiguslus nõuab täielikult tootmisharu likvideerimist. Taolised argumente on kirjeldatud ka teises peatükis — Den Hond ja de Bakker määratlevad liikumisi mõõdukateks ja radikaalseteks ning eristavad neid peamiselt ideoloogiate esitatud deinstitutionaliseerimise ja reinstitutionaliseerimise nõudmistega abil. Sellest lähtudes erinevad ka taktikad: radikaalsed liikumised, eelistades täielikku reinstitutionalisatsiooni, eelistavad moraalseid argumente ja mõõdukad, kaldudes osalise reinstitutionaliseerimise poole, praktilisi argumente. Seetõttu on levinud ka loomakaitse ideoloogiat esindavate liikumiste koostöö selliste institutsioonidega, mille täielikku asendamist alternatiiviga nõuavad loomaõiguslased.

Eelnevalt kirjeldatud tendentside avaldumist loomaõiguslaste sotsiaalaktivistliku liikumise Loomade Nimel praktikates selgitangi välja meediakajastuse abil, mis puudutab liikumise tegevus. Meediakajastus on sobivaks indikaatoriks, sest meedia puhul on tegu institutsiooniga, mis paikneb kultuuriruumi tsentril ning millel on teatav autoriteet. Kui liikumise tegevus ja ideoloogia on pääsenud meediakajastusse, ei pruugi see veel tähendada automaatselt liikumise ideoloogia levimist, sest artiklites võidakse loomaõiguslastele väga erinevat moodi viidata ning see taastoodab teatavat stereotüüpi, mida olen kirjeldanud ka alapeatükis 2.1. Neljandas ja viiendas peatükis olen analüüsinud loomade kasutamist toiduainetööstuses ja rõivatööstuses puuduvat meediakajastust ning analüüsi tulemusi võib kokku võtta järgnevalt:

- (1) Meediakajastusel on liikumise tegevuse peegeldamisel väga oluline roll, sest meediakajastuse interpretatsioonist sõltub osaliselt ka liikumise ideoloogia levik kultuuriruumis. Liikumise praktikate tõlgendus ja loomaõiguslaste kui ideoloogilise koodi konstrueerimine sõltub aga suuresti liikumise valitud taktikatest. Seega on tegu vastastikku mõjutatud protsessiga;
- (2) Liikumine on aastate lõikes oma taktikaid muutnud. Kuigi ilmneb tendents mõõdukate liikumiste poolt eelistatud praktikate kasutamisele (nt lobitöö), jäädakse siiski kindlaks oma taotlustele reinstitutionaliseerimisel. Siinkohal võib näiteks tuua kampaania „Karusnahalugu“, kus tehti koostööd Eesti Loomakaitse Seltsiga ja korraldati professionaalse ilmega kampaania, oli kogu tegevuse eesmärgiks siiski karusnahakasvanduste keelustamine kohalikul riiklikul tasandil;

(3) Tänu liikumise valikule oma praktikaid muuta on loomaõigusluse ideoloogia saavutanud kultuuriruumis/semiosfääris teistsuguse positsiooni kui liikumise algusaastatel. Mitmed meeleavaldused pälvisid küll meedia tähelepanu, ent ideoloogia leviku seisukohast mõjusid kindlasti liikumisele positiivsemalt 2012. ja 2013. aastal korraldatud kampaaniad, sest diskussiooni kaasati ka avalikkus. Just dialoogi tekkimise tõttu võib väita, et mingid aktivistide poolt jagatud sotsiaalsed representatsioonid jõudsid ka teiste gruppideni.

Käesolevas töös sai küll tõestatud, et ideoloogia levik kultuuriruumis sõltub ideoloogiat jagava sotsiaalse grupi tegevusest, kuid enim järeldusi jõuaks teha, kui kaasata uurimismaterjali hulka ka teisi teemasid puudutav meediakajastus (näiteks liikumise tegevuse muutused meelelahutustööstusesse loomi kaasavate praktikate vastu võitlemisel). Kindlasti vajaks edasine analüüs ka täiendusi meetodika ja teooria osas, uusi interpretatsioone võiks luua ka aktivistide enesekirjelduse (sh intervjuude) lisamine. Siiski õnnestus ka praeguse analüüsitava materjali mahu juures teha ulatuvaid järeldusi ideoloogia levimise mehhanismidest ja selle protsessi suunamisest sotsiaalaktivistide tegevuse läbi.

KASUTATUD KIRJANDUS

De Bakker, Frank G.A.; Den Hond, Frank 2007. Ideologically Motivated Activism: How Activist Groups Influence Corporate Social Change Activities. *Academy of Management Review* Volume 32, No. 3: 901–924.

Gerring, John 1997. Ideology: A Definitional Analysis. *Political Research Quarterly* 50: 957–994.

Lotman, Juri 1999. Semiosfäärist. Tallinn: Vagabund.

McQuail, Denis 2000. McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Oliver, Pamela E.; Johnston, Hank 2000. What A Good Idea! Ideology and Frames in Social Movement Research. *Mobilization* Volume 5, Issue 1: 1–18.

Pullerits, Priit 1997. Ajakirjanduse põhižanrid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Schmidt, Robert H. 1991. Influence of the Animal Rights Movement on Range Management Activities-Productive Directions. *Rangelands* (13)6: 276.

Van Dijk, Teun A. 2005. Ideoloogia: multidistsiplinaarne käsitus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- 1993. Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society* 4: 249–283.
- 2001. Handbook of Discourse Analysis. Oxford: Blackwell Publishing.
- 1983. Discourse Analysis: Its development and application to the structures of news. *Journal of Communication* 33: 20–43.

Wodak, Ruth; Meyer, Michael 2009. Methods for Critical Discourse Analysis. London: SAGE Publications Ltd.

Wywialowski, Alice P. 1991. Implications of the Animal Rights Movement for Wildlife Management. *Great Plains Wildlife Damage Control Workshop Proceeding 7*: 28–32.

Elektroonilised allikad

Eesti Loomakaitse Seltsi kodulehekül (28.03.2014)

Kättesaadav <http://www.loomakaitse.ee/>

Encyclopedia Britannica. *sub animal rights* (27.03.2014)

Kättesaadav <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/25760/animal-rights>

Liikumise Loomade Nimel kodulehekül (28.03.2014)

Kättesaadav: <http://www.loomadenimel.ee/>

Artiklid

Eesti Ekspress

Alas, Askur 2013. Tapame 150 000 naaritsat? (21.04.2014)

Kättesaadav <http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/tapame-150-000-naaritsat.d?id=65991022>

Eesti Ekspressi uudisteportaal 2008. Politsei viis alasti kiskunud loomakaitsjad minema. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/politsei-viis-alasti-kiskunud-loomakaitsjad-minema-fotodvideo.d?id=27679479>

Eesti Päevaleht

Kaldoja, Kerttu 2007. Loomakaitsjate piketi juht sai trahvi. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://epl.delfi.ee/news/eesti/loomakaitsjate-piketi-juht-sai-trahvi.d?id=51070819>

Kaldoja, Kerttu 2007. Karusnahkadevastane meeleavaldus jääb ära. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://epl.delfi.ee/news/eesti/karusnahkadevastane-meeleavaldus-jaab-ara.d?id=51072121>

Kaljuvee, Ardo 2006. Karusnahkadevastane meeleavaldus. (20.04.2014)

Kättesaadav

<http://epl.delfi.ee/news/melu/karusnahkadevastane-meeleavaldus.d?id=51063347>

Masing, Kadri 2006. FOTOD: Rongkäik karusnahatööstuse vastu. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://epl.delfi.ee/news/online/fotod-rongkaik-karusnahatööstuse-vastu.d?id=51063824>

Masing, Kadri 2007. EL kavatseb keelustada kassi- ja koeranahkade impordi. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://epl.delfi.ee/news/eesti/el-kavatseb-keelustada-kassi-ja-koeranahkade-impordi.d?id=51064911>

Oga, Tiiu 2006. Loomakaitsjate protest pani poodnike närvid proovile. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://epl.delfi.ee/news/eesti/loomakaitsjate-protest-pani-poodnike-narvid-proovile.d?id=51063871>

Raav, Loore Emilie 2012. Loore Emilie Raav: Kuidas saame aidata sigu? (8.05.2014)

Kättesaadav <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/loore-emilie-raav-kuidas-saame-aidata-sigu.d?id=64433594>

Rand, Erik 2012. Siga on loom, mitte asi. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/siga-on-loom-mitte-asi.d?id=64401064>

Eesti Rahvusringhääling

Krjukov, Aleksander 2012. Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda: seavideo on kallutatud ja eksitav. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://uudised.err.ee/v/eesti/a20ae7e8-2112-42cb-8fae-12f832d9532c>

Kärmas, Mihkel 2012. Loomaõiguslaste salavideod paljastasid võika olukorra Eesti sigalates. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://uudised.err.ee/v/eesti/cc9b59dc-238f-419e-95f9-65070dd8b011>

Randlaid, Sven 2009. "Pealtnägija": noored loomaõiguslased kapo luubi all. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://uudised.err.ee/v/varia/9184268f-52b1-45c9-ab38-14ee66120073>

Randlaid, Sven 2012. Amet: olukord Eesti sigalates on üldjoontes nõuetekohane. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://uudised.err.ee/v/eesti/73cbeec6-d850-453e-9415-5403b5d77fd3>

Maaleht

Garbuz, Martin 2014. Martin Garbuz: Et oleks eetiline otsus. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://maaleht.delfi.ee/news/uudised/arvamus/martin-garbuz-et-oleks-eetiline-otsus.d?id=68114003>

Maalehe uudisteportaal. Aasta kõige loomasõbralikum tegu on liikumise Loomade Nimel kampaania "Karusnaha lugu". (21.04.2014)

Kättesaadav <http://maaleht.delfi.ee/news/uudised/eestiudised/aasta-koige-loomasobralikum-tegu-on-liikumise-loomade-nimel-kampaania-karusnaha-lugu.d?id=66931034>

Maalehe uudisteportaal. Karjaküla karusloomafarmi tegevuse suhtes esitati kuriteoteade. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://maaleht.delfi.ee/news/loodus/loodusuudised/karjakula-karusloomafarmi-tegevuse-suhtes-esitati-kuriteoteade.d?id=65992304>

Mõttus, Aive 2013. Karusloomakasvanduse sulgemist nõuab enam kui 5000 inimest. (21.04.2014)

Kättesaadav
<http://maaleht.delfi.ee/news/maamajandus/loomakasvatus/karusloomakasvanduse-sulgemist-nouab-enam-kui-5000-inimest.d?id=66095050>

Raamets, Heli 2012. Nälginud, haiged ja sõnnikus loomad... Kas tõepoolest Eesti sigalate argipäev? (8.05.2014)

Kättesaadav
<http://maaleht.delfi.ee/news/maamajandus/maamajandusuudised/nalginud-haiged-ja-sonnikus-loomad-kas-toepoolest-eesi-sigalate-argipaev.d?id=64406420>

Postimees

Allik, Jüri 2012. Jüri Allik: kas tasmaania kuradil on rohkem õigusi kui ämblikul? (8.05.2014)

Kättesaadav <http://arvamus.postimees.ee/839598/juri-allik-kas-tasmaania-kuradil-on-rohkem-oigusi-kui-amblikul>

Bachmann, Karin 2012. Karin Bachmann: küsimused sigaduste kohta. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://tartu.postimees.ee/837474/karin-bachmann-kusimused-sigaduste-kohta>

Eslas, Urve 2008. Repliik: Prostituturism. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.postimees.ee/21071/repliik-prostituturism>

Henno, Erik 2008. Reporter.ee: Alasti piketeerijad said trahvi. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.postimees.ee/22204/reporter-ee-alasti-piketeerijad-said-trahvi>

Henno, Erik 2009. Reporter.ee: Eesti loomaõiguslastel on raske mõttekaaslasti leida. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.postimees.ee/82488/reporter-ee-eesi-loomaõiguslastel-on-raske-mottekaaslasti-leida>

Henno, Erik 2008. TV3: alasti meeleavaldus kestis vaid 7 minutit. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.postimees.ee/21081/tv3-alasti-meeleavaldus-kestis-vaid-7-minutit>

Koorits, Vahur 2009. Kaitsepolitsei kardab loomaõiguslaste ja anarhistide liikumiste radikaliseerumist. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.postimees.ee/76809/kaitsepolitsei-kardab-loomaõiguslaste-ja-anarhistide-liikumiste-radikaliseerumist>

Loonet, Teelemari 2012. Loomaõiguslaste salavideod paljastasid hulga rikkumisi Eesti sigalates. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://www.postimees.ee/835886/loomaõiguslaste-salavideod-paljastasid-hulga-rikkumisi-eesi-sigalates>

Meikar, Silver 2012. Silver Meikar: raha või loomaõigused? (8.05.2014)

Kättesaadav <http://arvamus.postimees.ee/838724/silver-meikar-raha-voi-loomaõigused>

Mering, Kristina 2012. Kristina Mering: sigade lootus paremale elule. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://arvamus.postimees.ee/859342/kristina-mering-sigade-lootus-paremale-elule>

Postimehe uudisteportaal 2009. Juhtkiri: kaitsja või terrorist. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://arvamus.postimees.ee/76763/juhtkiri-kaitsja-voi-terrorist>

Postimehe uudisteportaal 2012. Juhtkiri: lihtsaid vastuseid ei ole. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://arvamus.postimees.ee/836438/juhtkiri-lihtsaid-vastuseid-ei-ole>

Tamm, Merike 2008. Karusnahaärid sulgesid meeleavalduse hirmus ukсед. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://tallinncity.postimees.ee/49270/karusnahaarid-sulgesid-meeleavalduse-hirmus-uksed>

Pullerits, Priit 2012. Külaskäik sigade spaasse. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://www.postimees.ee/861320/kulaskaik-sigade-spaasse>

Valner, Heiki 2012. Heiki Valner: kas Eesti ühiskond on valmis tunnustama loomade eluõigust? (8.05.2014)

Kättesaadav <http://arvamus.postimees.ee/837902/heiki-valner-kas-eesti-uhiskond-on-valmis-tunnustama-loomade-eluoigust>

The Guardian

Glendinning, Lee. Spanish parliament approves 'human rights' for apes.

Kättesaadav

<http://www.theguardian.com/world/2008/jun/26/humanrights.animalwelfare>

Uudisteportaal Delfi

Mustonen, Anatoli 2013. Karjaküla karusloomafarmist teise pilguga: Loomakasvatus on ja jääb inimtegevuse lahutamatuks osaks. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://eestielu.delfi.ee/eesti/harjumaa/keila-vald/arvamus/karjakula-karusloomafarmist-teise-pilguga-loomakasvatus-on-ja-jaab-inimtegevuse-lahutamatuks-osaks.d?id=66409620>

Uudisteportaal Delfi 2006. Delfi: Kas loom ei olegi inimene või? (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/delfi-kas-loom-ei-olegi-inimene-voi.d?id=14306588>

Uudisteportaal Delfi 2008. TV3: Karusnahavastased Eesti tootjaid kimbutama. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/tv3-karusnahavastased-eesti-tootjaid-kimbutama.d?id=20623972>

Uudisteportaal Delfi 2008. Karusnahavastased käisid poode hirmutamas. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/karusnahavastased-kaisid-poode-hirmutamas.d?id=20354553>

Uudisteportaal Delfi 2014. Loomakaitsjad võitlevad jätkuvalt karusloomafarmide täiskeelustamise eest. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/loomakaitsjad-voitlevad-jatkuvalt-karusloomafarmide-taiskeelustamise-eest.d?id=68116565>

Uudisteportaal Delfi 2006. Loomasõbrad ja politsei läksid kähmlema. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/loomasobrad-ja-politsei-laksid-kahmlema.d?id=14299822>

Uudisteportaal Delfi 2009. Loomaõiguslased mässavad karusnaha vastu. (20.04.2014)

Kättesaadav <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/loomaoiguslased-massavad-karusnaha-vastu.d?id=24593693>

Uudisteportaal Delfi 2012. Loomaõiguslaste salavideod paljastasid võika olukorra Eesti sigalates. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/loomaoiguslaste-salavideod-paljastasid-voika-olukorra-eesti-sigalates.d?id=64372117>

Õhtuleht

Käänik, Kaspar 2012. Salaja filmitud videod Eesti sigalates paljastavad loomade väärkohtlemisi. (8.05.2014)

Kättesaadav <http://www.oh tuleht.ee/476244/salaja-filmitud-videod-eesti-sigalates-paljastavad-loomade-vaarkohtlemisi>

Silm, Sander 2013. Loomakaitsjad: Karjaküla karusloomafarmis rikutakse loomade pidamistingimusi. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://www.ohtuleht.ee/517575/loomakaistjad-karjakula-karusloomafarmis-rikutakse-loomade-pidamistingimusi>

Ärileht

Paas, Kadri 2013. Leekides: piinamissüüdistuste küüsis karusnahatootja põles. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/leekides-piinamissuudistuste-kuusis-karusnahatootja-poles.d?id=66498762>

Saarmann, Tanel 2013. Keila vallas kaoks farmi sulgemisel üle poolesaja töökoha. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/keila-vallas-kaoks-farmi-sulgemisel-ule-poolesaja-tookoha.d?id=67776993>

Äripäev

Kald, Indrek 2013. Riik võib keelata minke kasvatavad karusloomafarmid. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://www.aripaev.ee/article/2013-11-25/riik-voib-keelata-minke-kasvatavad-karusloomafarmid>

Stadnik, Alyona 2013. Pealtnägijas kajastatud naaritsafarm korralikus kasumis. (21.04.2014)

Kättesaadav <http://www.aripaev.ee/article/2013/4/23/pealtnagijas-kajastatud-loomapiinaja-korralikus-kasumis>

On distributions of ideology in society using animal rights as an example

SUMMARY

The aim of this work is to explain how local animal rights activists' group "In the name of Animals" directs their actions and tactics while distributing their ideology, and how society interprets it. In order to explain ideologies, I have used Teun A. Van Dijk's and also Pamela E. Oliver's and Hank Johnston's theories of ideology, Juri Lotman's concept of semiosphere and critical discourse analysis (CDA). I also integrate theories of ideology/semiosphere with Frank Den Hond's, Frank G.A. de Bakker's and Naomi Nichols' works on social activism. I use all these theories when analysing the empirical material of this work, which is local media articles about the movement.

In the first chapter I look into the definition of ideology and make a distinction between animal rights and animal welfare as ideologies. That distinction is used in the next chapter to illustrate Den Hond's and de Bakker's theories.

In the second chapter I explain the differences between moderate and radical activists. The main differences are tactics (radical activists prefer direct action while moderate activists concentrate on lobbying and cooperation with different institutions) and aims (radical activist concentrate on deinstitutionalisation and moderate activists on reinstitutionalisation). I will also describe two local movements ("In the name of Animals" and "Estonian Society for the Protection of Animals"), which guide the usage of animals, and differentiate between them using Den Hond's and de Bakker's concepts. Both movements explain their motives and actions differently which also illustrates Nichols' arguments about activist as an ideological code.

In the third chapter I define the term “discourse“ and how it relates to critical discourse analysis (CDA). The emphasis is on the media and how it uses it’s power in order to describe marginal social groups/movements.

The fourth and fifth chapters are for analysis of local media articles. The objects of these chapters are different (I have differentiated between articles about food and clothes’ manufacturing), but the conclusions are the same: movement’s “In the name of Animals“ changes in tactics and distribution of their ideology in local media are in correlation. The empirical study proved that the method was suffice but in order to further test this method, a more thorough study should be made.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marta Limmert,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Ideoloogia levikust Eesti kultuuriruumis loomaõigusluse näitel“, mille juhendaja on Katre Pärn,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 2.06.2014.